Владимир АГАЛОВ:

«УЛААН-ҮДЫНГӨӨ ТҮЛӨӨ СОВЕТ ҮЕДЭ ЕХЭ АЖАЛ ҮРДИҺЭНДӨӨ УРМАШАНАБДИ...»

3 н.

Пунцэг БАЛДАНДОРЖИЙН

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

23 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной июлиин 23 Среда

№ 27 (21977) (892)

Гарагай 4

www. burunen. ru

НЮТАГАА ҺЭРГЭЭХЭ САГ ЕРЭЭ

13 н.

Ю.ШОЙМПОЛОВАГАЙ фото-зураг

ЭБТЭЙ, ЖАРГАЛТАЙ БҮЛЫН ЭЛШЭ ГЭРЭЛ ҺАЙХАН!

(Хэблэлэй "Буряад үнэн" байшанай фотоконкурсын дүнгүүдээр болоһон баяр ёһолол тухай)

Һаяхан Хэблэлэй "Буряад үнэн" байшанай эмхидхэһэн "УГАЙ БУУСЫН УНТАРШАГҮЙ ГАЛ" гэһэн фотоконкурсын дүнгүүдээр эрхимлэһэн уран бэлигтэндэ шагнал барюулгын баяр ёһолол июлиин 18-да, үдэрэй 14 сагта Хэблэлэй байшан соо үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэһэн байна. Редакциин ажалшадай, журналистнуудай хабаадалгатай баярай уулзалга дээрэ амаршалгын үгэнүүдые хэлэһэн Хэблэлэй байшанай директор, ахамад редактор, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валерий Викторович Хартаев баярай оршон байдалда тус конкурсдо илагшадта дипломуудые үнэтэ бэлэгүүдтэйгээр барюулһан байна.

"Үбгэн аба хүгшэн эжы хоёр" гэһэн номинацида түрүү һуури олгогдоогүйшье һаань, наһатай зоной жаргалтай нюур, нюдэ, ажал, ажабайдал харуулжа шадаһан Турка һууринай **Ольга Бурдуковская** (Прибайкалиин район) дипломдо, тусхай шанда хүртэжэ, баярай үгэнүүдые хэлэбэ.

"Түмэн үеын гал гуламта" гэһэн номинацида илаһан Улаан-Үдын һурагша **Светлана Целовальникова** ерэжэ шадаагүй, юуб гэхэдэ, бүгэдэ буряадуудай уласхоорондын "Алтаргана-2014" фестивальнааданда Монгол орон ошоһон байба. Зүгөөр энэ номинацида илагшадай тоодо ороһон Хара-Шэбэр һууринай нютагай музейе даагша **Ханда Черниновна Цыдыпдоржиева (Загарайн район)** баяр ёһололдомнай ерэжэ, үнэн зүрхэнэйнгөө дулаахан үгэнүүдые хэлэжэ, үшөөшье олон фотоконкурснуудта хабаадаха дуратай байһанаа баясан мэдүүлбэ.

"Бага наһанай жаргалтай хаһа" номинацида тон олоороо хабаадаһандатнай Хэблэлэй байшангайхид талархалаа, баяраа мэдүүлнэ. Аглаг холын хадата Ахын Орлигой һургуулиин һурагша **Амгалана Гармаевагай** (1-дэхи һуури) диплом, шангынь Аха нютаг командировкодо ошоһон "Байгал" журналай редактор, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, республикын арадай поэт Галина Базаржапова-Дашеевада дамжуулагдаа. Баунтын аймагай түлөөлэгшэ **Арюна Жигмитова** (2-дохи һуури) ерэжэ шадаагүй, дипломынь, үнэтэ бэлэгынь илагшаяа хүлеэжэ байна. Харин 3-дахи һуури эзэлһэн **Максим Рачек** гэгшэдэ (Улаан-Үдэ) диплом болон шан-бэлэг халуун альга ташалга доро барюулагдаба. Сашадаа "Буряадай түрүү хүнүүд" гэһэн "Үнэнэймнай" мэдээжэ болоһон заншалта конкурсдо болон "Байгал", "Байкал", "Одон" (хүүгэдэй) журналнуудтамнай һайхан фото-зурагуудаа эльгээжэ, хуудаһануудыемнай уран гоёор шэмэглэжэ байхыень конкурсдо илагшадые ахамад редактор уриһан, уряалһан байна. Эбтэй, эетэй гэр бүлын, наһатайшуулай шэг шарай, эхэ, эсэгын, залуу үетэнэй ажабайдал, ажал, багахан хүүгэдэй миһэрэл, баяр, этигэл найдал түхеөһэн зурагуудай элшэ гэрэл зүрхэ сэдьхэлдэмнай гүнзэгы мүр сараа үлөөбэ, удха шанар харуулба, һайхан бодолнуудые түрүүлбэ. Угай баялигтай,

Х. Цыдыпдоржиева, М. Рачек, О. Бурдуковская

Д.ГУРОДАРМАЕВАГАЙ фото-зураг

урданай баян соёлтой, гэр бүлын унтаршагүй гал гуламтатай, ёһо заншалтай, эбтэй эетэй арад байһыемнай үшөө дахин гэршэлээ ха юм даа. Угай буусын унтаршагүй гал Буряадтамнай, Россидамнай дайнай хохидолһоо хүн зониемнай абарха байһанда этигэнэбди, найданабди. Олон гэр бүлэнүүд дайнай шэрүүе үзүүлһэн Украинаһаа Буряад орон ажаһуухаяа ерэжэ байһаниинь жэшээ олондо болоно бшуу?! Буряад орондомнай ажаһуудаг олон ондоо үндэһэ яһатан гэр бүлөөрөө эбтэй эетэй ажаһуухань болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Манай хөөрэлдөөн

ЗАЛУУШУУЛАЙ ХҮДӨӨ АЖАХЫДАА БУСАХЫН ТУЛА ЮУН ХЭРЭГТЭЙБ?

Буряад Республикада талха таряагаар баян нютагууд, сэхыень хэлэхэдэ, үгы шахуу. Зүблэлтэ засагай үе сагта тала дайда байна гэжэ обёос, ешмээн, кукуруза, куузика болон ороohото бусад ургамалнуудые ургаха, ургахашьегүй газарта таридаг бэлэй. Дэлгүүрэй харилсаанда ороһон сагһаа хойшо ябаһан газартаа ороohо тарижа болохогүй. Тиигэнхаар бэлшээри, сабшаланаа хүгжөөгөөд, жэжэ болон бодо мал, адуу барибал, таарамжатай гээд эли болоо. Харин ороohошье тарихада урматай, мал барихадашье болохотой аймаг Буряад орондомнай бии. Энэ болобол Мухар-Шэбэрэй аймаг. Түгнын тала. Тус аймагай захиргаанай хүдөө ажахын Управлениин даагша Гэндэн Иванович ГЕНИНОВТЭЙ хэһэн хөөрэлдөөн танай анхаралда.

- Улаан-Үдөөр харахадамнай, яһала шэрүүхэн, хүйтэн зун боложо байна. Нүгөө талаар бодоходо, ногоон ургаха сагтаа ургаад лэ байна. Үбһэн гараха сагтаа гараха байха гэжэ һанахаар шэнги. Танай һанамжа?

- Мүнөө һанахадал, манай Мухар-Шэбэрэй аймагта бороо саһамнай һайн ороо гээшэ aаб даа. Һайн үбэлжөөбди. Мүнөө бороомнай хоморхон тоотой байна. Хада таламнай сагааншаг байна. Доодо хажуумнай ногоон. Түгнын таладамнай хони, үхэр баридаг фермернүүд хуу бии болонхой. Илья Санжиевич Гармаевһаа абаад, Бальжинима Дагбаевич Батомункуев, Митып Михайлович Шагдаров гэжэ хүнүүд һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахы шэнээр зохёожо, хони, үхэр, моридуудые барижа байна.

- Талха таряанай ургасын талаар нютагтнай ямаршуу гээшэб?

- Мүнөө жэлэйнгээ һанаһан түсэбөө дүүргээбди. Талха таряагаа хуу таринхайбди.

- Ган гасуур болоходонь, урданай колхоз, совхозуудта таряалан, сабшалан үһалдаг тусхай мэргэжэлтэй зон ажалладаг бэлэй. Мүнөө тэрэ мэргэжэл, тэдэнэй эрдэм мартагдаа гээшэ гү?

- Бидэ хадаа уһаар бага зон гээшэбди. Мелиораци гэжэ мүнөө ехэ хомор байнал даа. Ехэ мүрэнэй, ехэ уһанай үгы ушарһаа. Бидэн бурханай үгэһэн тэнгэриһээл абаад лэ байналди даа.

- Тарихадамнай ургаа һаа, ургаа. Үгы һаа, үгы.

- Гайтайхан байна. Хэдэн миллион мүнгэ гаргашалаад, хүлеэжэ байхаш. Огторгой хаража. Тиимэл даа.

- Хони ямаадай талаар харахада, үбэлэй сагта эдихэ үбһэ ногооной хомордохо болоболнь, яадаг бэлэй?

- Ногоон байна aаб даа. Түгнын тала хододоо шиигтэй, уһатай. Голоо дахажа ургана ха юм. Мүнөө үбэл болоходонь, Шэнэхээнэй буряад бидэндээ һөөргэнь заажа, хада уула гарангүйгөөр, гол руу гаража үбэлжэгты гэжэ заана. Бүхэли үбэлөөл үбэлжэнэлди даа. Хуу фермернүүднай гаража, мүнөө гол дээрээ үбэлжэнэ.

- Хүдөө ажахын таһагые та олон жэлдэ даажа ябанат. Жэлһээ жэлдэ ушардаг бэрхэтэй асуудал гээл даа. Ямар асуудал танай һанахада, олон жэлэй туршада шиидхэгдэнгүй үлэнэб? Танай һанаа зобооноб?

- Мүнөө хадаа фермернүүдтэл туһаламжа хэрэгтэй юм aаб даа. "Бага тосхон" гэжэ программада мүнгэ һомолхо шухала. Мүнөө жэл мүнгэгүйбди гэжэ энэ зун мүнгэ һомолбогүй. Энэмнай муу. Нёдондо мүнгэнэй ороһон байхадань, хүнүүднай һэргэжэ, нэгэ трактор абажа, хахад сэнгынь бусаажа, хони мал баһал хахад сэнгээрнь абажа, урьһаламжа юумээ хахадлаад, яһалал хүл дээрээ гаража эхилжэ байтарнь, энэ программамнай мүнгэгүй болоходоо, жэл соо гандашоо. Энэ программа дүрбэ-таба, арбан жэл соо туһалжа, үргэжэ ябаа һаамнай, болохол байгаа гэжэ һананалби даа.

- Гэхэдээ манай засаг дарганар, манай гүрэнэй ехэ ноёд Бүхэдэлхэйн худалдаа наймаанай байгуулгада ороо. Энэ ушарһаа уламжалан, хүдөө ажахые гүрэнһөө мүнгөөр дэмжэхэ эрхэгүйшэг болоно хэбэртэй.

- Хонишон, малшан, фермернүүд эндээ үдхөөд лэ, ургуулаад лэ, таргалуулаад лэ тушааха ёһотой ха юм даа. Тиихэдэнь саашань бэшэ хүбүүднай абажа, мяха шүлыень, һү зөөхэйень болбосоруулжа, эд хэрэглэшэдэ хүргэхэ ёһотойл даа.

- Хүдөө ажахын мэргэжэлтэнэй һайндэртэ талха таряалан дээрэ, мал ажахыда хүдэлдэг мэргэжэлтэдые урмашуулха талаар горитой хүдэлмэри ябуулагдадаг. Ажалдаа ханалгатайгаар, амжалтатайгаар хүдэлһэн комбайнёрнуудые, хонишодые, үбһэшэдые үнэтэй сэнтэй бэлэг сэлэгүүдээр, тэрэ тоодо, хүнгэн авто-унаагаар Мухар-Шэбэрэй аймагай захиргаан урмашуулна. Мухар-Шэбэрэй аймаг юугээрээ баян бэ? Талха таряагаар гү, али адуу малаар гү? Гүн руу сохижо ажал хэхээр ямар шэглэл харанабта хүдөө ажахыда?

- Талха таряан aаб даа. Мүнөө хадаа би иигэжэл һанаха байнаб. Талха таряанай элбэгтэ гахай олоор үдэнэ. Үхэр малнай тобир тарган ондо ороно. Талха таряанай үгы байбал, ганса бэлшээреэр ябаһан мал яагаад өөдэлхэб даа? Колхоз, энэ ехэ хүдөө ажахы гэнэ ха юмбибди. Тэдэмнай байгаа сагтаа жэжэ таряашадые, жэжэ болон бодо мал баридаг бишыхан ажахынуудые дүнгэжэ үгэнэ. Колхоз, совхоздо ошожо, эбдэрһэн техникэ, түмэр түдэгэ гагнуулаад, станок хэрэглэжэ, зэбсэг зэрэеэ заһуулаад байхада, хүдөөгэй юрын айлда ехэ туһа болоно ха юм.

- Хүдөөгэй хүнэһэн дээрэ өөдөө болоһон аад, хотын бэлэн мүнгэндэ дуратай хүн байжа байна. Хүдөөгэй үхибүүд ехэ болоно. Юундэ нютагаа бусанагүй гээшэб? Түрэһэн нютагтаа залуушуулай эрьежэ ерэхын тула юу хэхэ хэрэгтэйб?

- Мүнөө хүниие эмшэлдэг мэргэжэлтэд хүдөө нютагта хүдэлмэрилхэеэ ерэхэдэнь, гэр байра абажа түбхинэхэ мүнгэ үгэнэ. Тэрээн шэнгеэр лэ мүнөө хүдөө ажахыда хүдэлхэеэ зориһон зонтой табан жэлэй хэлсээ баталжа ерээд, миллион түхэриг үгөө һаань, залуушуулые нютагтань бусаажа, буряад тоонтоёо һэргээхэ иимэ арга байнал даа. Хүдөөгэй хара ажал айхабтар хүндэ. Гэртэхин тэрэнээ һайн мэдэнэ. Үхибүүдээ дүмэжэ, хото газар руу түбхинэгты гээд эжы, баабайнар мүнөө заана. Үри бэенэрээ город газарта түбхинүүлхын тула һүүлшынгээ үхэр гаргажа наймаалха ушарнууд олон.

- Теэд айл бүхэн хотодо гэр бариха шадалгүй. Хүдөөһөө хүбүүд, басагад имагтал дээдэ һургуулитай болохоёо Улаан-Үдэ зорижо ерэнэ. Оюутанай ажабайдалда дадаад, адуу малые үбэл, зунгүй харюулха, ороohо тарижа, ургаса хуряаха зүрхэтэй залуушуул мүнөөнэй сагта, сэхыень хэлэхэдэ, хомор. Гэхэ зуура эхэ, эсэгын түхеэрһэн байра байдал хүдөө нютагуудтамнай бии. Улаан-Үдын таниха танигдаашьегүй айлай углуу булан эзэлжэ, хүлһэ түлэжэ, ахир салинтай, дурата-дурагүйшэг ажал хэжэ ябанхаар, нютагаа бодоод ябашаһайб гэһэн бодол үе-үе болоод ородог.

- Хүдөөдэ гаража, хүхэ шононуудай ябадаг газараар мал бариха зүрхэтэй хүнүүд үсөөн лэ даа, сэхыень хэлэхэдэ. Гоё машинаар ябаха хуул һанаатайбди. Улаан-Үдэ хото ходо ошожо байха. Хүнгэхэнөөр лэ ябаха дуратай болонхойлди даа. Бэеынгээ амарые хараад ябаха. Дээрэ үедэ 25 мянгатаниие хүдөө ажахы бодхоохын тула эльгээһэн ха юм даа. Тиимэ ажал ябуулха хэрэгтэй болоо.

- Һайн даа. Манай асуудалнуудта тодорхойгоор харюусажа, өөрын һанамжа элирхэйлһэнэйтнай түлөө баярые хүргэнэб.

Баир ЖИГМИТОВ хөөрэлдөө хэбэ.

Верхнеудинскын Улаан-Үдэ гэжэ хубилган нэрлэгдэһэнэй 80 жэлэй ойдо

БАЯН НАМТАРТАЙ

1938 оной январиин 28-да Владимир Константинович АГАЛОВ түрэһэн юм. Эрхүүгэй политехническэ институдай "инженер-электрик" гэһэн мэргэжэлтэй болоо. Экономикын эрдэмэй кандидат. Экибастузска шулуу нүүрһэнэй уурхайда (Казахстан) ажаллаһан байна. Тиигээд 18 жэлдэ Улаан-Үдын авиационно заводто конструкторааp, удаань лабораториин начальнигаар, профсоюзна комитедэй түрүүлэгшээр, заводой директорэй орлогшоор, парткомой секретариин орлогшоор хүдэлөө. 1984 онһоо Улаан-Үдын Арадай депутадуудай городской Советдэй түрүүлэгшээр һунгагдаа.

1987 ондо Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ болоо. 1990-1994 онуудта Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшоор томилогдобо, 1990-1993 онуудта Россиин Федерациин арадай депутадаар һунгагдаба.

1994 ондо Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадаар һунгагдажа, Промышленна болон аграрна секторэй экономическа политикаар, байгаалиин нөөсэ баялиг, экологи болон худалдаа наймаа хэрэглэлгээр комитедэй түрүүлэгшээр һунгагдаа. 1996-2001 онуудта Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшоор хүдэлбэ, Аграрно-эдеэ хоолой политикын комитедэй гэшүүн болобо.

2001 оной декабрь һарада Россиин Федерациин Федеральна Советдэ Буряад Республикын түлөөлэгшөөр томилогдобо. 2002 оной август соо Л.В. Потаповай Буряадай Президент, тиин шэнэ Правительствын байгуулагдахада, энэ тушаалдаа дахин бусажа, Аграрно-эдеэ хоолой комитедэйнгээ комитедтэ амжалтатай ажаллаба.

"Наш дом - Россия" гэһэн хүдэлөөнэй Буряадай региональна таһагай Советдэй түрүүлэгшээр (1996 он), НДР-эй политсоведэй гэшүүнээр (1997 он) һунгагдаа. Ажабайдалай Россиин партиин (РПЖ) Буряадай региональна таһаг ударидана. 2006 ондо РПЖ-гэй "Справедливая Россия" партиин бүридэлдэ ороходо, шэнэ партиин Буряадай региональна таһагай бүридэлдэ ороо.

Владимир АГАЛОВ:

Манай хөөрэлдөөн

«УЛААН-ҮДЫНГӨӨ ТҮЛӨӨ СОВЕТ ҮЕДЭ ЕХЭ АЖАЛ ҮРДИҺЭНДӨӨ УРМАШАНАБДИ...»

Байгша ондо Верхнеудинск гэжэ нэрэтэй байһан республикымнай ниислэл хото хубилган нэрлэгдэһэнэйнгээ 80 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэжэ байна. Июлиин 24-дэ Улаан-Үдын Исай Калашниковай нэрэмжэтэ хотын түбэй библиотекэ соо энэ һонин үйлэ хэрэгтэ зорюулагдаһан үдэшэдэ хизаар ороноо шэнжэлэгшэд, Улаан-Үдэ хотын захиргаан, уран бэлигтэн, түүхэ шэнжэлэгшэд, эрдэмтэд, ажалай болон дайнай ветерануд, залуу үетэн, олониитэ, сэхээтэн уригданхай гэжэ мэдээсэнэбди. Тиимэһээ Россиин Федерациин, түрэл Буряад оронойнгоо болон Улаан-Үдэ хотынгоо экономическа, социально-соёлой хүгжэлтэдэ ехэ аша габьяатай ударидагша, республикынгаа дээдын зургаануудай бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ, Россиин Федерациин арадай депутат болон Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат байһан, холын хараа бодолтой, шанга хүсэл зорилгонуудтай, мүнөө наһанайнгаа амаралтада гарахан Владимир Константинович АГАЛОВТАЙ һаяхан уулзажа, ниислэл хотоёо хүтэлбэрилхэ совет үе сагаарнь, хэһэн уг удхатай ажалаарнь һонирхохон, зүрхэ сэдьхэлдэнь хадуугдаһан мартагдашагүй ажал хэрэгүүд тухайгаа хөөрэхыень хандаһан байнабди. Улаан-Үдэ хотоёо үргэһэн, хүтэлбэрилхы ехэ ажал ябуулһан республикымнай ниислэл хотын Арадай депутадуудай городской Советдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр (мүнөөнэйхеэр, Улаан-Үдэ хотын мэр) амжалтатай ажаллаһан, гүрэн түрэһөө олон орден, медальнууд шагналтай, ехэ нэрэ солотой В.К. Агаловай хөөрөөн – уншагшадаймнай анхаралда.

- Владимир Константинович, танай зүрхэ сэдьхэлдэ дүтөөр һанагдаһан, хадуугдаһан Улаан-Үдэдэмнай болоһон гол үйлэ хэрэгүүд, ямар гол шухала ажалай, яагаад бүтэһэн тухай бидэндээ, мүн манай 21-дэхи зуун жэлэй зондо, уншагшадтамнай хөөрэжэ үгыт даа.

- 1984 (би өөрөө горсоведэй гэшүүн бүри урид, 1982 онһоо болоһон байгааб) онһоо 1987 он хүрэтэр томилогдоһон харюусалгатай ажалдамни суг хүдэлһэн нүхэдни ехэ ажал ябуулаа гэхэ байнаб. Тэрэ совет үедэ намтай хамта барилгын талаар орлогшо Сергей Тимофеев, тиихэдэ Владимир Нимаев гээд лэ бэрхэ команда харюусалга, эрилтэ ехэтэйгээр ажаллаалди даа. Тэрэ үедэ, үнэхөөрөөшье, хамтын ажалайшье, мүн ажалша хүн бүхэнэй харюусалга ехэ байгаа бшуу. Эгээл гол шухала үйлэ хэрэгүүдэй нэгэн гэхэдэ, 1985 ондо Улаан-Үдымнай байгуулагдаһаар 125 жэлэй ойдо КПСС-эй ЦК-гай секретарь Николай Рыжков ерэжэ, манай оперно театр соо болоһон баяр ёнололой үедэ ниислэл хотодомнай Ажалай Улаан Тугай орден барюулаа бэлэй. Үнэхөөрөө, тэрэ үедэ бүхэсоюзна удхатай олон тоото завод, фабрикануд хүдэлжэ, баруун-урда зүгтэмнай ехэ барилганууд боложо, Октябрьска райондо кварталнууд толлогдожо байгаа бшуу. Тиихэдэ үшөө нэгэ удха шанартай тогтоол 1986 ондо КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Советдэй гол шухала тогтоол Байгал далай хамгаалгаар баталагдажа, Байгал, Сэлэнгэ, Үдэ гол мүрэнүүд руу муухай үһан урдахуулагдахаа болёо бэлэй. Тиихэл үедэ - совет үедэ Улаан-Үдэ хотодоо шанга хүсэтэй, үһа ариг сэбэр болгохо үүргэтэй томо гэгшын канализационно бүхэли системэ хэжэ үрдеэбди. Тиигэжэ бүхы предприятинуудта – авиационно, "Электромашина", "Бурятферммаш", судна-бүтээлгын, шэлэй (916 миллион дүрбэлжэн метр шэл жэл соогоо гаргадаг, бүхы Сибирь болон Алас Дурнын зүгые хангадаг байгаа), бусад заводуудта, мяханай комбинадта болон нарин сэмбын мануфактурада, ЛВРЗ-дэ үһа сэбэрлэлгын системэнүүд ашаглагдажа, бүхэли нэгэ ниитэ канализационно бүлэгөөр Авиазаводһоо эхилээд, Железнодорожно районие Мелькомбинадтайнь нэгэдүүлжэ үрдиһэмнай, совет засагай дүүрэтэр хэһэмнай, бүхы хотынхидые абараа бшуу. Үгыл һаа, хубилган шэнэдхэлгын үедэ (эдеэ хоол, хубсаһа хунар олохо, үри хүүгэдээ тэжээхэ, һургаха аргагүй сагта) иимэ ехэ системэ хэжэ шадахагүй байгаабди. Тиигэжэ Байгалаймнай хажуугаар ой модо отолхоо, Турка, Байгалаар модо урдахуулхаа болёо бшуу. Тэрэ удхатай тогтоолоор совет үедэ ехэ юумэ хэжэ үрдиһэндөө урмашанабди.

- Хоёрдохёор, иимэ шахардуу үедэ 2-дохи ТЭЦ барижа үрдиһэмнай ехэ һайн үрэ нүлөө үзүүлээ бшуу. Уридшалан 1983 оной март һара соо зайн галай гэнэ усалаар (короткое замыкание в сети) 1-дэхи ТЭЦ-эй эбдэрхэдэ, партиин обкомдо шэнэ ТЭЦ бариха тухай гол шухала асуудал гарахан байгаа. Гурбадахи хадуугдаһан, һанаа сэдьхэлыемни зобоохон асуудал - Сэлэнгэ дээгүүр хүүргэ хэхэ. Партиин обкомой нэгэдэхи секретарь Анатолий Беляковтой уулзахаа Сотниково руу СССР-эй барилгын министр БАМ-һаа сэхэ бууба гэжэ дууламсаараа, ошожо хөөрэлдэһэн, гурба дахин Усть-Кут станци самолёдоор ошоһон байнаб. Манай хүүргэ барилгын тусхай заводой директор Анатолий Модогоевтой БАМ-ай «Главмосстройн» даргатай хэдэн дахин уулзажа, үдэр, һүнигүй гэхээр дахажа, нэхэжэ, хэлсээ баталжа, арайшье гэжэ түсэбһөө гадуур бүхэли гүрэнэйнгөө түсэбтэ (гансал Волго, Днепр мүрэнүүд дээрэ хүүргэнүүдые барихаар түсэблэһэн байгаа ха, юуб гэхэдэ, хүүргэ баридаг заводууд Воронеждо, Курганда, мүн манай республикада байгаа) орожо шадаад, Сэлэнгэ дээгүүр энэ һайхан хүүргэ бариха хэрэгые дүүрэнээр бэелүүлһэндээ баяртай ябадагби. Улаан-Үдэдөө Хүүгэдэй уран бэлигэй (Пионернүүдэй) ордон барилгые бүтээһэндээ, мүнөөшье харахадаа, хододоо сэдьхэл дүүрэн байдагби.

- Ехэ һонёор ажал хэрэгүүд тухайгаа хөөрэжэ үгэһэндэтнай, үнэн зүрхэнэйнгөө баяр баясхалан хүргэнэбди. Тиигээд энэ баярта ушараар – Верхнеудинск нэрэеэ буряадаар "Улаан-Үдэ" гэжэ нэрлэгдэһэнэй 80 жэлэй ойгоор улаан-удынхидтөө, манай "Буряад үнэн" газетын уншагшадта, бүхы зондоо юу хүсэхэ байнабта?

- Хүндэтэ нүхэд, улаан-үдээрхид, түрэл Буряад ороноймнай хүн зон, түрэлһөө түрэл болоһон ниислэл хото Улаан-Үдэмнай үдэр бүри сэсэглэжэ, һалбаржа, экономическа, социальна, соёлой талаһаа улам һайханаар хүгжэжэ, бүри гоё боложо, хүн зоной ажаһуудал болбосон түхэлтэй, һаргама һайхан боложо байхань болтогой! Булта эбтэй эетэйгээр, дайн дажаргүйгөөр ажаһуужа, ажаллажа, Улаан-Үдээ хамта һалбаруулаял даа!

- Һайн даа!

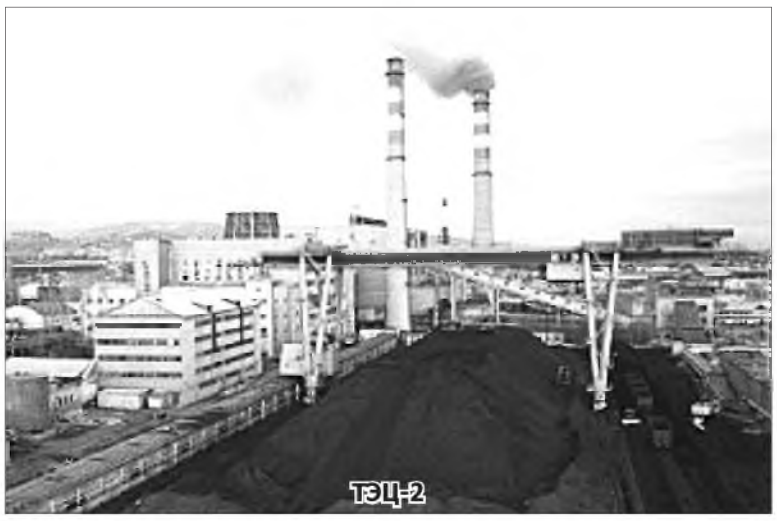

ТЭЦ-2

Пионернүүдэй байшан

Сэлэнгэ дээрэхи хүүргэ

Бэлигма ОРБОДОЕВА
Һайндэрэй хөөрэлдөө хэбэ.
Интернедһээ фото.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2014 оной июлиин 21-25

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН ҮЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.А.ПАВЛОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
21.07 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
21.07 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДТА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай
23.07 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикын Арадай Хуралай юрэнхы журамда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
22.07 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Түрүүлэгшэ С.Е.Нарышкинда архиин болон спирттэй зүйлнүүдэй үйлэдбэридэ болон эрьесэдэ хабаатай хуули эбдэлгэнүүдэй түлөө хэһээлтэ шангадхаха тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай хандалга тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
22.07 10.00 каб.119
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ этилэй спиртын, архиин болон спирттэй зүйлнүүдэй үйлэдбэри болон эрьесые хуулиин ёһоор гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулиин 5-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
23.07 10.00 каб.119
"Россиин Федерациин хүдэлсэгүй зөөриин гүрэнэй кадастрова тоо бүридхэлдэ болон эдлэхэ эрхые гүрэнэй бүридхэлдэ абалгада хабаатай зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 543929-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
24.07 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионуud хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олониитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
Новосибирскэ можын Хуули гаргалгын суглаанай "Украинадахи байдал тухай" тогтоолой түлэб тухай
21.07 14.00 каб.212
"Россиин Федерациин арадуудай соёлой баялигай объектнүүд тухай" федеральна хуулиин 3-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай ("археологиин зүйл" гэһэн ойлгосо болон элирхэйлэлтэ хубилгаха талаар)
22.07 14.00 каб.212
"Хүгжэмтэ бүтээлнүүдые гүйсэдхэгшэдэй хангалганууdые үзүүлхэдээ, фонограмма хэрэглэһэн тухайгаа эд хэрэглэгшэдтэ мэдээсэхыень хангахын тула Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай
23.07 14.00 каб.212
"Россиин дайшалхы алдар солын үдэрнүүд болон дурасхаалта үдэрнүүд тухай" федеральна хуулиин 1-дэхи статьяда болон Россиин Федерациин Ажалай Кодексын 112-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай (Россиин дурасхаалта шэнэ үдэр тогтоохо болон "Россиин үдэр" гэһэн амаралтын һайндэрые июниин 12-һоо сентябриин 20-до болгохо тухай)
24.07 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
1. "Буряад Республикада хүүгэдэй амарха болон элүүржүүлэгдэхэ эрхэнүүдые хангалга тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай
2. "Элитэ туйлалтануудай болон Россиин Федерациин урда онсо габьяагай түлөө Россиин Федерациин эрхэтэдые һара бүриин нэмэлтэ мүнгөөр хангаха тухай" федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 548877-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (дайшалхы үйлэнүүдтэ хабаадаһанайнгаа түлөө гүрэнэй шагналнуудта хүртэһэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшадта һара бүриин нэмэлтэ мүнгэн тэдхэмжэ тогтоохо талаар)
3. "Уласхоорондын медицинскэ кластер тухай болон Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 558199-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
4. "Эхэнүүдые болон хүүгэдые тамхи татаһанай хойшолоной нүлөөһөө хамгаалхын тула зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 542949-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
21.07 9.30, 10.00, 10.30, 11.00 каб.218
Нүүдэл хүдэлмэриин зүблөөн:
"Буряад Республикада хүүгэдэй амарха болон элүүржүүлэгдэхэ эрхэнүүдые хангаха тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай
23.07 Прибайкалиин аймаг, Ильинка һуурин

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиие хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
"Олзын хэрэг эрхилэлгын болон инвестиционно ажал ябуулгада хабаатай Буряад Республикын хуулинуудай түлэбүүдэй гуримшуулхы нүлөө сэгнэхэ дүрим тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
22.07 10.00 каб.211
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хүнгэн таксигаар зониие болон хүнгэн тээбэри зөөхэ ажал ябуулга эмхидхэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай" хуулиин түлэб тухай
23.07 14.00 каб.211
Забайкалиин үндэһэтэнэй паркын дэбисхэрэй шиидхэгдээгүй асуудалнууд болон хүгжэлтын арга боломжонууд тухай
24.07 10.00 каб.211

ПОЛОЖЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ КОНКУРСА «БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД» - «ЛУЧШИЕ ЛЮДИ БУРЯТИИ»

I. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Организатор конкурса «Издательский дом "Буряад үнэн"

2. Цели конкурса:

А) выявление и поощрение жителей, а также выходцев из Республики Бурятия, проживающих на территории других субъектов Российской Федерации и в иностранных государствах, внесших существенный вклад в развитие региона, общества, получивших широкое публичное признание, добившихся больших успехов в различных сферах деятельности человека, внесших неоспоримый вклад в повышение значимости нравственных и моральных ценностей в обществе;

Б) сохранение и развитие бурятского языка и литературы;

В) побуждение к творческой деятельности широкого круга читателей;

Г) пропаганда нравственных, патриотических и семейных ценностей.

3. Для целей настоящего Положения используется следующее понятие:

- Участник конкурса – человек, номинирующийся на победу в одной из номинаций конкурса, о котором написана творческая работа и подана в оргкомитет.

II. ОРГАНИЗАЦИЯ И ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСА

1. Для проведения конкурса создаётся жюри, состоящее из редакторов и журналистов изданий Издательского дома «Буряад үнэн", и оргкомитет, состоящий из сотрудников Издательского дома "Буряад үнэн"

2. Конкурс проводится по восьми номинациям:

"Баатар мэргэн" – мужчина, добившийся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсший заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

"Гуа сэсэн хатан" – женщина, добившаяся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсшая заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

"Сагаан үбгэн" – мужчина старше 50 лет, имеющий большой авторитет в обществе, заслуживший всеобщее признание как общественный деятель, внёсший большой вклад в улучшение благополучия родного народа, повышения значимости общечеловеческих ценностей.

"Аласай холбоон" – уроженцы Республики Бурятия, проживающие за пределами её территории, внесшие заметный вклад в поднятие престижа Республики Бурятия на внутригосударственной и народной арене.

"Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр" – мужчина и женщина, находящиеся в браке и являющиеся образцами семейного благополучия, взаимной поддержки и воспитания детей.

"Буян хэшэг" ("Милосердие") – бизнесмены и предприниматели, занимающиеся меценатской деятельностью.

"Наран Гоохон" – девушки до 25 лет, имеющие определённый успех в учёбе и труде, в области науки, литературы, искусства, спорта и т.д.

"Аза талаан" ("Улыбка Фортуны") – человек, которому улыбнулась Фортуна и подарила радость в больших и малых делах, в неожиданных и смешных ситуациях.

3. Конкурс проводится в 2 тура:

1 тур – с апреля по июль
2 тур – с августа по октябрь.

По итогам каждого тура определяются победители в каждой номинации.

4. Победители награждаются дипломами и памятными призами.

5. Церемония награждения победителей конкурса будет проведена в декабре 2014 года.

III. ПОРЯДОК УЧАСТИЯ В КОНКУРСЕ

1. Выдвижение участников конкурса производится всеми желающими, владеющими бурятским языком.

2. Для участия в конкурсе необходимо направить в адрес оргкомитета:

А) заявку на участие, где указываются фамилия, имя, отчество участника конкурса, контактная информация (номера телефонов, адрес электронной почты);

Б) творческую работу об участнике конкурса, рассказывающую непосредственно об участнике и о его достижении (-ях), благодаря которому (-ым) он может быть признан победителем конкурса;

В) фотографию участника конкурса размером не менее 6х9, либо в электронном варианте в формате JPEG.

IV. ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РАБОТ

1. Тексты работ выполняются на бурятском или русском языках и направляются в электронном варианте в формате Документ Word (doc) в адрес редакции газеты «Буряад үнэн».

2. Требования к оформлению работы: объём не более двух машинописных листов, шрифт 14 пт.

3. Обязательно предоставление фотографии участника конкурса.

V. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОБЕДИТЕЛЕЙ И ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ КОНКУРСА

1. Подведение итогов конкурса и определение победителей производит жюри.

2. Критериями при определении победителей выступают:

А) значимость и уникальность достижений участника, публичное признание среди окружающих.

Б) творческий, оригинальный подход к выполнению работы об участнике конкурса, уровень мастерства владения языком.

Буряад Республикын Арадай Хуралай 20 жэлэй ой

ҺЭШХЭЛ ЗОРИГ ХОЁРЫНЬ – ЗАМАЙНЬ ЗАЛУУР

90-ээд онуудай эсэстэ республикын хуули гаргалгын дээдэ засагта өөрынгөө хүсөөр хамагые туйлаһан хүнүүд ерээ һэн. Тэдэнэй дунда тэрэ үедэ 37 наһатай олзын хэрэг эрхилэгшэ Матвей Баданов байгаа...

Мүнөө Матвей Александрович – парламентын дүй дүршэл ехэтэй гэшүүдэй нэгэн. Тэрэнэй хэлэһэн үгэ, һанамжа бүхэн ехэ удхатай, сэнтэй болон хүндэтэй байдаг. Тойруугаар бэшэ, харин сэхэ руунь зүрхэтэйгөөр хэлэжэрхидэг зангынь зарим хүнүүдэй сухал хүргэдэг, зүгөөр ехэнхи зон тэрэнэйнь түлөө депутадые хүндэлдэг юм. Хоёрдохи, гурбадахи, дүрбэдэхи болон табадахи зарлалнуудай Арадай Хуралай депутат Матвей Баданов 16 жэлэй үргэлжэдэ һунгагшадайнгаа аша туһын түлөө оролдожо ябана гээшэ.

"ХОДО ҺЭШХЭЛЭЭ ШАГНААРХАДАГБИ"

- 1998 ондо компанимни яһала һайн хүгжөө. Тэрэ жэлдэ "Николаевский" гэһэн гахай үсхэбэрилгын комплекс нээгээбди. Тиин ехэ хэрэг бүтээхэ шадалтайб гэһэн һанални, туһа асарха гэһэн эрмэлзэлни Арадай Хурал ошохо түлхисэ боложо үгөө. Залуу байгдаал даа. Залуу үедөө хүн хамагые дабахаб, шадахаб, абараахаб гэжэ һанадаг гүб даа. Бишье депутат болоод лэ, республикынгаа аша туһада ехэ гэгшын, шухалаһаа шухала хэрэгүүдые бүтээхэб гэжэ һанагша һэмби...

Түрүүшын сесси. Би һайса мэгдээб, юумэ ойлгохо гээшэ гүб гэжэ ехэ һанаата болооб.

Бодото дээрээ залуу депутат тон богонихон болзор соо шэнэ ажалдаа дадажа, хуули гаргаха хэрэгые нилээд түргэн ойлгожо абаа һэн. Тэрэнэй онсолһоор, өөрынгөө ажалтай хабсаруулжа хүдэлдэг депутат бүхы асуудалнуудта харюу оложо шадахагүй. Гэбэшье анхаралаа хандуулангүй байхын аргагүй асуудалнууд гэжэ байдаг юм. Жэшээнь, 15 жэлэй саана прокурор Макеевский гэгшын Буряадай Президент заабол буряад хэлэ мэдэхэ ёһотой гэһэн эрилтые болюулха тухай дурадхахада, Матвей Баданов үгэ хэлэжэ, депутадуудай шиидхэбэридэ нүлөөлһэн юм: депутадууд тус хуулиин түлэбые дэмжэлтэгүй орхёо.

"Бидэ юрын бэшэ, харин миллион соо нэгэл дахин дайралдадаг онсо хүндэ хабаатай ёһо дүрим тухай хэлсэнэбди, - гэжэ Матвей Баданов суг хүдэлдэг нүхэдтөө хандаа һэн. – Иимэ хүн буряад хэлэ ядамаггүй шудалжа шадаха. Буряад хэлэ мэдэхэ болоо һаа, тэрэ буряад зоной олонхинойнь дэмжэлгэдэ хүртэхэ".

Үнэн сэхэ үгэнь олзын хэрэг эрхилэлгэдэнь заримдаа һаалташье хэдэг бэлэй. 1999 ондо налогово албанай налог татабари суглуулха талаар түсэбөө гүйсэд дүүргэһэн ушартаа 45 процентыень өөһэдтөө үлээхэ гэһэн хуулиин түлэб үүсхэхэдэнь, бизнесмен-депутат эгсэ үгэ хэлээ. Энээгээр республикын бүхы предприятинуудые һалгаажа болохобди гэһэн һанамжыень хараадаа

абан, депутадууд тус асуудалай зүбшэн хэлсэлгэ нэгэ үдэрөөр хойшолуулаа. Харин үглөөдэрынь эртэ Арадай Хуралай сессиин һаял ажалаа эхилжэ байхада, Бадановай "Спутник" дэлгүүртэ налогово инспекторнүүд буугаа һэн.

- Сесси дээрэ би үшөө дахин үгэ абажа, депутадуудта налогово албанай иимэ түргөөр эдэбхиеэ харуулһан тухай дуулгааб. Тэрэ шалгалтын дүнгүүдээр жэл хахадай туршада 12 сүүдэй зүблөөн болоо. Яагаад тэрэниие тэсэжэ гараһанаа мүнөөшье болотор гайхадагби.

Буряадай парламентын хоёрдохи зарлалда энээнһээ тад ондоо ушар дайралдаһан юм. Юуб гэбэл, нэгэ сессиин үедэ бизнесмен депутат олзын хэрэг эрхилэгшэдэйнгээ талые хамгаалхын орондо республикын правительствын үүсхэл дэмжээ бшуу. Олзын хэрэг эрхилэгшэдые сэбэр мүнгэгүйгөөр тоосоо хэхыень баадхаһан экономическа арганууудые нэбтэрүүлхэ асуудал тиихэдэ хэлсэгдэжэ байгаа.

- Бизнес нюуса эрьесэһээ гаража, хуулита аргаар эрхилэгдэжэ эхилхэ ёһотой байгаа. Тиимэһээ би олзын хэрэг эрхилэгшын бэшэ, ёһотой эрхэтэнэй алхам хээб.

Мүнөө сагай үндэрһөө үнгэрһэн жэлнүүдээ эрьен харахадаа, Матвей Александрович ходо һэшхэлээ шагнаархадагби гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэй.

ХАМГААЛХЫН ТУЛА ХУРАЛДА ЕРЭЭ

Матвей Баданов олзынгоо хэрэг хамгаалхын тула Хурал ерэһэн тухайгаа сэхэеэ хэлэдэг. Юуб гэхэдэ, олзын хэрэг эрхилэгшэдые хамгаалха ёһотой байгуулгануу энэ уялгаяа һайн дүүргэдэггүй. Гадна олониитэ зоной ухаан бодолдо олзын хэрэг эрхилэлгэ ехэ муу юумэн гэжэ хэдэн арбаад жэлэй туршада бүридхэгдөө ха юм.

- Арад зоной хэрэг эрхилхэ шадабаринуудай тоогдоггүй байһаниинь ехэ харамтай. Энээн тухай би һунгагшадтаяа уулзаха үедөө ходо хэлэдэг байгааб, юундэ олзын хэрэг эрхилэгшэдые хамгаалха хэрэгтэйб гэжэ ойлгуулагша һэмби: мүнөө республикын бюджедтэ мүнгэн үгы. Һангаа дүүргэхын түла олзын хэрэг эрхилэлгэ, үйлэдбэри хүгжөөхэ шухала ха юм. Хэрбээ һунгагшадтаа таанадые жаргалтай болгохоёо һананаб гээ һаамни, үгэдэмни хэншье этигэхэгүй һэн. Тиимэһээ би хэрэгээ хамгаалхын тула Хурал ошоноб гэжэ сэхыень хэлэдэг байгааб.

Минии бата һанамжа - гэрэй подъезднүүд соохи нүхэнүүдые бүглэхэдөө, үсөөн хүндэ туһалнаш, харин депутадай ажаябуулга үргэн, ехэ байха ёһотой: бүхы зондо туһалха, олониитые һайжаруулхаяа эрмэлзэхэ.

Юундэ анхан Арадай Хуралда ходо үгэ хэлэдэг аад, мүнөө сессинүүд дээрэ эдэбхинь доошолооб, һулараб гэжэ һунгагшадынь ходо һурадаг болонхой.

- Минии бодомжоор, депутадай үгэ хэлэлгэ – ямар нэгэн үйлэ бэелүүлхэ арга, алхам. Үгэ хэлэхэдээ, юумые һайн тээшэнь хубилгажа шадахаб гэжэ һананаш. Анхан юумэ хубилгаха аргатайб гэһэн найдални ехэ байгаа. Юумэ һайжаруулжа шадахаб гэжэ үнэн зүрхэнһөө этигэдэг байгааб. Тиимэһээл ходо үгэ хэлэдэг һэм...

Би өөртөөшье, бусад депутадуудташье олон нэхэбэритэйб, эрилтэтэйб. Энээн тухайгаа нүхэдтөө сэхэ нюдэ руунь хэлэдэгби. Тиин намайе нүхэр гэжэ нэрлэхэдэнь, сэдьхэлээ ханажа, һэшхэл зориг хоёрни намда һаалта хээгүй гэжэ ойлгодогби. Гэхэтэй хамта өөрынгөө ямар бэ даа онсо үүргэ тухай хэлэхэ аргамни үгы. Арадай Хурал олон хүнэй суг хамта зүбшэн хэлсэжэ хүдэлдэг зургаан ха юм. Юундэ хүнүүд Арадай Хурал ошоноб? Арад зондо амин шухала шиидхэбэринүүдые абалгада хабаадахын тула. Энэ талаар бишье баһал оролдоноб.

"Народному Хуралу Республики Бурятия 20 лет" номһоо Д.МАРХАДАЕВА оршуулба.

На конкурс «Лучшие люди Бурятии-2014» в номинации «Вершина мудрости»

ПЕРВЫЙ АКАДЕМИК ДЫРЕНА

Цырен Цыдыпович Чойропов родился 6 марта 1952 г. в с. Алла Курумканского района Бурятской АССР. Выпускник Дыренской средней школы 1969 года. Окончил философский факультет Ленинградского государственного университета в 1974 году. Там же он учился поэтапно в аспирантуре и докторантуре. С самого начала профессиональной деятельности работает в Восточно-Сибирском государственном технологическом университете преподавателем, заведующим кафедрой «Социология и политология», ныне профессор.

Социологическая наука в Бурятии, как и в современной России, является относительно молодым направлением среди других. Большая заслуга в развитии научной и учебной работы, подготовке кадров по социологии в Восточно-Сибирском регионе принадлежит профессору Ц.Ц.Чойропову.

Он первый в нашем регионе доктор социологических наук (с 1993 г.), действительный член (академик) Российской Академии социальных наук, «Заслуженный деятель науки РБ»; член правления Российского общества социологов, председатель его Бурятского регионального отделения; член Диссертационных советов по защите докторских диссертаций при Забайкальском и Бурятском госуниверситетах. Его важнейшей задачей была подготовка высококвалифицированных кадров социологической науки. Через аспирантуру, докторантуру ВСГУТУ и БГУ профессор Чойропов подготовил двух докторов и 25 кандидатов наук. В настоящее время является научным руководителем 2 докторантов и 5 аспирантов. Он наладил тесные контакты и связи с учеными Новосибирского и Бурятского научных центров и, благодаря этому многие аспиранты и соискатели научных степеней защитили кандидатские и докторские диссертации: В.А. Гельман, Б.Д-Д. Биликтуев, Г.С. Будаева, Д.Л. Хилханов, И.Ж. Бадмаева и другие. Теперь они составляют основу ученых-социологов в республике Бурятия. Именно за это и многие другие социологические исследования ему присвоено звание «Заслуженный деятель науки РБ».

Им опубликовано 280 научных работ, в т.ч. 6 монографий и 2 учебных пособия. Он автор многих публикаций в печатных СМИ, в т.ч. научно-популярная брошюра в соавторстве с членом Союза журналистов РФ К.П.Бадмаевым «В вечной памяти дыренцев» о С.А.Цыбикове, бессменном председателе колхоза и директоре совхоза «Дыренский», депутате Верховного Совета Бурятской АССР. Книга написана на довольно большом фактическом и архивном материалах, с социологическими исследованиями проблем социально-культурного развития села.

Основные направления научных исследований профессора Чойропова – социология управления, социальная структура, социальные институты и процессы. Цыреном Цыдыповичем проведены исследования по теме «Собственность и власть: региональные особенности», «Основные факторы социальной адаптации населения в изменяющемся обществе». Кафедра ВСГТУ под научным руководством Ц.Ц.Чойропова проводила исследования по проблемам малого бизнеса в регионе, социологии села, этносоциальных процессов. Проведены научные исследования по грантам Российского гуманитарного научного фонда на тему: "Жизнедеятельность сельской семьи в изменяющемся обществе: условия, уровень жизни, социальное самочувствие»; «Сибирская ментальность и проблемы социокультурного развития региона». На эту же тему под научным руководством профессора Ц.Ц.Чойропова была проведена Всероссийская научно-практическая конференция с международным участием ученых-исследователей.

Научную оценку его трудов по социологии, их актуальность и значимость подчеркивал на одном из общероссийских научных симпозиумов известный ученый, член-корреспондент Российской Академии Наук В.В.Мантатов.

Цырен Цыдыпович награжден Почетными грамотами Министерства образования и науки РФ, Российского общества социологов, Верховного Совета и Народного Хурала РБ и другими знаками трудового отличия.

Жизнь его не проходит только в университетских аудиториях. Цырен Цыдыпович - интересный собеседник по истории, краеведению. Он свободно владеет, читает и пишет на бурятском и эвенкийском языках. Он кандидат в мастера спорта по самбо, призер первенства Ленинграда.

Неоценим его вклад в изучении и становлении театрального искусства, литературы Бурятии.

Со своей супругой Натальей Игнатьевной, заслуженным работником образования РБ, Почетным работником общего образования РФ, ныне научным работником МБОУ «Центр диагностики и консультирования» г. Улан-Удэ, воспитали 2 дочерей,

растут внуки. Старшая дочь Цырена Цыдыповича Татьяна – выпускница Санкт-Петербургского университета, кандидат социологических наук, доцент, зав. лабораторией БГСХА. Младшая дочь Дарима - выпускница Томского Госуниверситета, ст. юрист-консультант УФСИН по РБ, капитан, аспирант ДВФУ.

В настоящее время профессор Ц.Ц.Чойропов разрабатывает и осуществляет научное направление в области социологической науки в Бурятии «Становление, современное состояние и перспективы развития».

Цырен Цыдыпович устремлен в будущее, верит в прогресс современного общества. Будущее в нем, в его научном творчестве.

Климентий БАДМАЕВ, член Союза журналистов РФ.

ДЭЭДЭ ҺУРГУУЛИНУУД УРИНА

Мэргэжэл шэлэхэ - бэлэн бэшэ хэрэг

Буряад Республикын дунда һургуулинуудые энэ жилдэ 6 мянга 500 хүбүүд, басагад дүүргэбэ. Улаан-Үдэдэ һуралсалаа дүүргэһэн залуушуул Росси гүрэнэй ниислэл Москва хотын, мүн тиихэдэ Санкт-Петербургын дээдэ түрүү һургуулинуудта орожо, эрдэмээ дээшэлүүлхые ороолдоно. Һуралсалдаа ханалгатай ябаһан хүдөөгөөрхиншье тэдэнһээ дутанагүй. Новосибирск, Томск, Эрхүү руу харгылна. Буряадтахи гүрэнэй ехэ 4 һургуулида бюджетнэ оройдоол 2 мянга 500 һуури бии гээд тэмдэглэлтэй.

Гэбэшье холын хото городуудаар ябажа һураха гээшэ гэртэхинэй хүзүүнэй бүдүүн, наринһаа дулдыдана. Эхэ дайдынгаа ниислэл Улаан-Үдэдөө һураха гэжэ шиидэһэн үхибүүдтэ юун дурадхагдана хаб гээд бидэ һонирхобобди.

Буряад зон нютаг дээрээ эрдэмээ дээшэлүүлхэ гэжэ шиидэбэл, гүрэнэй 4 һургуули тэдэниие жэлһээ жэлдэ хүлеэжэ ядан, угтажа байдаг. Дэлгүүрэй харилсаанда орохон сагһаа хойшо, дээдэ һургуулида һурахам гэжэ шиидэһэн хүн халаахандаа мүнгэеэ хабшуулаад ерэнэ ха юм. Тэрэшэлэн гэртэхинэйнгээ хара хүлһеэ адхажа олохон мүнгэ дэмы үрижэрхихэгүйн тула хожомоо, дээдэ һургуулитай болохон хойно, табан жэлэй туршада гаргашалһанаа түргэн бусааха, бараг салинтай мэргэжэл буляалдаанай байдаг.

Россиин тоо бүридхэлэй хүтэлбэриин тооложо гаргаһанай ёһоор бараг программист дээдэ һургуулида үгтэдэг бусад мэргэжэлтэндэ орходоо, хамагай ехэ хүлһэтэй. Гадна дээдэ һургуулидаа тулюурханаар һураһан дээрээ залхуу программист ажалгүй байдаггүй гээд тоо, баримтануд гэршэлнэ. Тиимэ мэргэжэлтэн энэ тэрэ байгуулганудай углуу шанаагаар һуужа, адагынь 12 мянган түхэриг салин абадаг һаань, ажалша бүхэриг, номдоо хурса программистнуудые дэлхэйн түрүү байгуулганууд хоорондоо наншалдахаһаа наагуур буляалдадаг һэн хадань, жэлэйнь салин хэдэн сая түхэригтэ туладаг байна.

СибГУТИ-гэй Улаан-Үдэдэхи хэлтэсэй приёмно комиссиин нарин бэшээшэ Наталья Кудрина иигэжэ хөөрэнэ:

- Мэдээ бүридхэдэг, харилсаа бэелүүлдэг технологинуудые шудалдаг, ажалыень ябуулдаг мэргэжэлтэниие манай һургуули бэлдэжэ, жэл бүри гаргана. Мүнөө илангаяа хэлхеэ холбооной талаар мэргэжэлтэд хэрэгтэй. Шалтагааниинь хадаа хэлхеэ холбоо хангадаг мэргэжэлтэй хүн, эрэ, эхэнэр гэжэ илгаагүй, сэрэг суурта шухала үүргэ дүүргэнэ. Зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ хабаатай зоной салин дорьботой болонги. Дунда һургуули дүүргэһэн хүбүүдэй буу зэбсэг гартаа бариха дурагүй байбал, хэлхеэ холбоо татаха талаар ажал һайнаар хээ гээшэ һаа, сэрэгшын одо мүшэдтэ, хүбхэгэр салинда хүртэхэ аргаяа алданагүй.

Сэрэг суурта ябаншьегүй, тэндэ алба хаагшадһаа дутахагүй, магад, үлүү мүнгэ олохо арга компьютер болон тэрэнэй түрэлэй жэжэ аад лэ, сэсэн техникын ажалые хинадаг, зохёодог, заһадаг мэргэжэлтэндэ байна. Гадна муу һайн наада зохёожо, аралжаа наймаашадай эрилтэ хангаха сайт, бэлигтэй багшанарай һурагшадаа олошоруулха хэрэг бүтээдэг блог зохёожо һургаха талаар мэргэжэлнүүд СибГУТИ-да баһал бии.

Зүүн Сибириин гүрэнэй технологическа университедтэ орожо һураха дуратайшуул мүн лэ олон. IT-шэглэлдэ хүдэлхэ мэргэжэлтэд эндэ мүн лэ бэлдэгдэнэ. Теэд Буряад Республикын хүдөө ажахыда, үйлэдбэридэ хэрэглэгдэдэг техникэ, түмэр түдэгэ һайн мэдэхэ, заһаха, уран гартай инженернүүд үлүү хэрэгтэй гээд һуралсалай энэ эмхиин приёмно комиссиин харюусалгата нарин бэшээшэ Алексей Бубеев тэмдэглэхэ зуураа, иигэжэ нэмэнэ:

- Инженер, технолог мэргэжэл шэлэһэн оюутанда бюджедэй олохон һууринуудые дурадханабди. Машина зохёодог, барилгын, зайн галаар хүдэлдэг техникын факультедүүдтэ, гадна гоёон шэмэглэдэг, эдеэ хоол бүйлуулдаг факультедүүд гүрэнэй талаһаа горитой дэмжэлгэтэй. Энэ жэлдэ шэнэ 2 шэглэл нэбтэрүүлбэбди. Нэгэдэхинь, самолёт, вертолёт зохёодог мэргэжэлтэдые бэлдэлгэ. Хоёрдохинь, машина зохёодог конструкторнуудай һургуули. Нэгэ шэглэлдэнь бюджетнэ 30 хүнэй һуури түсэблэгдэнхэй, хоёрдохидонь - 20 иимэ һуури. Иимэ мэргэжэлтэдые бэлдэхыемнай Москва, Самара, Новосибирск, Эрхүү, Владивосток, Хабаровск баадхана. Нёдондо, мүн тиихэдэ энэ жэл самолёт, вертолёт зохёодог тусхай мэргэжэлтэй болохон хүбүүднай булта Москва, Самарада ажалтай болоо.

Тоо бодоходоо ахирхан аад, ном бэшэгтээ хурса байбал, бэедээ тааруулжа һураха газарнууд Буряад нютагта баһал байна. Тэдэнэй ухаанда түбхын түрүүндэ Буряадай гүрэнэй университет орохо юм байна. Тэндэ ерээдүйн журналистнуудые, багшанарые, хэлэ бэшэгэй эрдэмтэниие бэлдэлгын олон жэлэй дүй дүршэлтэй, баян түүхэтэй. Шэнэ нэбтэрүүлгэнүүд гэхэдэ, БГУ-да уласхоорондын журналистика гэһэн мэргэжэлэй эшэ үндэһэн байгша ондо табигдаба. Уласхоорондын хэмжээндэ гарахадаа, ерээдүйн журналистнууд адагынь 2 хэлэн дээрэ тэгшэ бэшэжэ шададаг болохо гэнэ. Шудалагша олон хэлэнүүдэйнь нэгэн буряад хэлэн байбал, хожомдо тон зүйтэй һэн ха.

Баир ЖИГМИТОВ.

Һайн дураараа футбол наададаг III дивизиондохи командануудай Россиин чемпионат, 1-дэхи лигэ

ШАДАЛААРАА БОЛОБО

Буряад Республикын түбэй стадион дээрэ июлиин 15-да "Сэлэнгэ" команда Эрхүү можын Братск хотын хүл бүмбэгэ наададаг "Сибиряк-М" гэжэ командатай уулзажа, ана-мана тулалдаба. Буряад команда ерүүл футболистнуудта 1 оноо алдажа, наадан 2:1 гээд түгэсэжэ, "Сибиряк-М" команда илаһан байна. Гэхэ зуура, Бүряадай хүл бүмбэгэшэдэй панхаруутаһан үшарта футболой судьянарай зүб-буруу шиидхэбэринүүд зэмэтэй гээд абаһаар тэмдэглэхэ шухала.

"Сэлэнгэ" командада наададаг лэ хүбүүд халуун тэмсээндэ оробо. Урдаһаань гараһан футболистнуудай бартаагай дэргэдэ аюултай байдал Белобородов, Кихтенко гэжэ обогтой эрэшүүл хэдэн дахин тогтоогоо. Дайсанай талада худара хороод байһан нүхэртөө бүмбэгэеэ үдьхэлжэ дамжуулаад, бартаагай харуулшанай һэгээ орожо үрдеэдүй байтар, нюдэ сабшаха гоол оруулжархиха ушарнууд "Сэлэнгын" түүхэдэ олохон.

Наадажа эхилхэһээнь хойшо "Сэлэнгын" хүбүүд зүрхэтэйхэнөөр наадажа, бүмбэгэ үе-үе болоод лэ "Сибиряк-М" командын бартаа тээшэ ниидэсэгээн байба. Теэд нааданай дүүрэхэ тээшэ шадал буураа ха, гоол боложо ошохо бүмбэгэнүүд нэгэн гэбэл, хажуу тээшээ, үгы гэбэл, дан дээгүүр ниидэн гаража, "Сибиряк-М" командын мухар талаан дээгүүр байба.

Гэбэ яабашье, "Сибиряк-М" командада наадаг футболистнуудшье һэргэжэ, аюултай байдалнууд нютагаймнай командын бартаагай дэргэдэ ушардаг болобо. Бартаагай харуулшан Артур Кобуновтой Братскын түлөөлэгшэ Игорь Белобородов нюурдалдан уулзахадаал, һарюу буудажа байба. Нэгэдэхи таймын тэн багтаа хүрөөд байхадань, тухай сохиһон аад, онодоггүй футболистынгаа орондо айлшадай тренер А.Петраковичиие гаргаба. Тэрэ гэнэнһээ хойшо ерүүл футболистнууд "Сэлэнгын" эрэшүүлэй нара буляабал ха.

Нэгэдэхи таймын хүсэд дүүрэжэ үрдеэдүй байтар, судья наада тогтоожо, футболистнуудта амаа норгохын амаралта үүдхэбэ. Буряадай ниислэл Улаан-Үдэ хотодо тэрэ үдэр 30 һайса гаран градус халуун байгаа. Тиимэһээ иимэ зогсолтонууд нэгэ наадан соо 3 дахин болохо аргатай. Ама норгохо сагынь мүн лэ хэмжүүртэй. Ехэдээл һаа, 3-4 минута. Тэрээнһээ удаан амаржа болохогүй.

Саг зуура амарһанайнгаа удаа "Сибиряк-М" түрүүшын гоол оруулба. "Сэлэнгын" хамгаалагшадай гаргаһан алдууе А.Петракович хёрхоор нюдэлжэ, бүмбэгэеэ бартаа тээшэнь залажархёо. Нэгэ бүмбэгэ хүлеэгдээгүйгөөр алдаһан "Сэлэнгээрхинэй" һэгээ орожо үрдеэдүй байтар, үнөөхил А.Петракович бүдэрһэндэнь, шаагаад абаха гэһэн үгын ёһоор, үшөө нэгэ гоол шаажа, "Сэлэнгын" түлөө үхөөгүй эльгэ зүрхэеэ хүдэлжэ һууһан зоной дура гутааба.

Хүн дураа гутахадаашье, дэмы гутаагүй ха. Юуб гэхэдэ, Братскын командын гэшүүн гоолой орохо үедэ "нааданай арада" зогсожо байгаа ха юм. Теэд судья нюдэеэ аняад байһан хүнэй шиидхэбэри гаргажа, "Сибиряк-М" "Сэлэнгэ" хоёрой уулзалга 2:0 болобо.

Линейнэ судьянар Эрхүүһээ уг гарбалтай һэн тула нютагайнгаа командын гэшүүдэй энэ тэрэ ушарта буруу зүйлнүүдые хэхэдэнь, хараашагүй болоодхино. Зүгөөр "Сэлэнгын" хэн нэгэнэй дүрим эбдээ гээшэ һаань, тэрэ дороо эшхэржэ, мэдээсэнэ. Ушар иимэһээ хожомой наада поли дээрэ гарагша командануудай али нэгэнэйнь нютагта хабаатай зониие судьягаар табижа болохо юм гү гэһэн асуудал тобойн гарана.

Хоёрдохи тайм эхилбэ. "Сэлэнгын" футболистнууд үһөөгөө сохом абаха тухай түсэб табяад, тэмсэжэ ороо. Александр Фролов, Дмитрий Занаев гэгшэд һандайһаа бодожо, наадан гэхэдээ, айлшадай һүр һүлдыень даран алдаба. Дмитрий хадаа "Сэлэнгэ" командын бүридэлдэ наададаг ори ганса буряад хүн. Эгээл энэ тамиршан дайсанай тала руу бүмбэгэ командынгаа нүхэртэ мэргэнээр залажа, ногоон хубсаһатай хүбүүдэй зүрхэнүүдые түшэгэнүүлбэ.

Хоёрдохи таймын үргэлжэлэлдэ "Сибиряк-М" командын бартаа шадар тон аюултай байдалнууд хэдэн дахин ушараа. Андрей Белоборов, Сергей Бельков, Александр Белобородов урагшагүйдөөгүй һаа, 3 дахин гоол оруулха һэн. Нааданай 76-дахи минутада Фроловой удаадахи удаа бартаа дайлажа байтар, Саакян гэдэг Братскын командын хамгаалагша дүрим эбдэжэ, добтололго тогтообо. Арбитр яаха аргагүй байдалда орохоноо хүсэд мэдэрхэдээ, нэгэ хэды сагай үнгэрһэн хойно Буряадай командада пенальти наадаха эрхэ олгобо. Гэхэ зуура "Сэлэнгэ" команда пенальти наадаха тухай шиидхэбэри энээнһээ урид судья мэдээшэгүй болоод гаргаагүй. Үнөөхил Фроловой добтололгодо ороод ябатарнь, "Сибиряк-М" командын нэгэ гэшүүн зорюута торгожо, тэрэниие унагааһан байгаа.

Тиин дайсанай бартааһаа 11 метрэй зайда "Сэлэнгэ" командын капитан Сергей Бельков дүтэлбэ. "Сибиряк-М" командын бартаагай харуулшан бүмбэгын ниидэхэ зүг зүб таабашье, саб шүүрэн барижа шадабагүй.

Ерүүл командые дараха зорилгоёо "Сэлэнгээрхин" нааданай дүүрэтэр алдаагүй. Теэд саг гээшые тогтоохын аргагүй ха юм даа. Добтололго тээшэ бүхы шадалаа зүдхэһэн буряад футболистнууд үшөө нэгэ гол Братскын бүмбэгэшэдтэ алдажархин алдаба. Буряад бартаагай харуулшан Кобунов агаарта дэгдэжэ, дайсанай мэргэнээр сохиһон бүмбэгэ тад ондоо тээшэнь толгойгоороо залажа, командаяа абарба.

Футболой энэ үе соо "Сэлэнгээрхин" түрүүшынхиеэ шүүгдэбэ. Россиин чемпионадай нэгэдэхи дүхэриг энэ наадаар түгэсэбэ. Июлиин 20-до үнгэргэгдэхөөр түсэблэгдэһэн Новокузнецкын "Металлург-М" командатай уулзалга августын 20 болотор хойшолуулагдаба.

Баир ЖИГМИТОВ.

ОСЕР РИМБҮҮШЭ ЛҮЙЖЭН ТАБИХА

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь урдахи дугаарта).

ОСЕР РИМБҮҮШЫН ӨӨРЫН ХӨӨРЭҺЭН НАМТАР

БИ хадаа 1966 ондо Түбэй зүүн зүгтэ оршодог Кхам провинциин Манкханг һууринда түрэһэн гээшэб. Түрэлхидэймни хэлэһээр, тэрэ сагта түбэд литын 15-ай һарада ехэ олон һайн һүлдэ тэмдэгүүд тохёолдоһон байха юм. Энэнь хадаа үндэр түрэлтэ ламанарай хубилгаануудай мүндэлэн түрэлгэ гэршэлдэг гэжэ арад зон хэлсэдэг.

Манкханг гээшэ Түбэдэй нислэл һаса хотоһоо 1500 модо зайда оршодог.

ҺҮНИНДӨӨ НЮУСААР ТҮБЭД ХЭЛЭ ШУДАЛААБ

ОРОЙДООЛ 5 наһатайхан байхадаа, шажанай лүн абаа бэлэйб. Тэрэ үе сагта Хитад засаг түбэд яһатанда буддын шажанай номнол шудалхыень, түбэд хэлэшье үзэхыень хоридог һэн. Тиимэ хадань би һүниндөө мори унаад, аяар 2,5 сагай туршада (морин унаагаар 150 километр зайда) ажаһуудаг багшадаа ошожо, түбэд бэшэгтэ һурадаг һэм. Түбэд үзэгтэ һуража эхилһээр, "нья" гэһэн үзэгтэ нэн түрүүн һураа һэм, тэрэмни "загаһан" гэһэн удхатай байгаа.

ЗҮҮДЭЛҺЭМНИ ҮНЭН БОЛОШОДОГ БАЙГАА

ТАБА наһатайһаам эхилээд, элдэб үйлэнүүд зүүдэлэгдээд, тэрэмни үнэн тохёолдодог байгаа. Тиигэһээр мэдэлшэ лама болоо һэм, намда хүн ерэжэ, элдэб асуудалнуудые һурадаг байгаа. 5 наһанһаа 12-той болотороо үзэдэг байгааб. Мэдэлшэн болоһыемни хитадууд мэдээд, намайе тушаажа, нэгэ хэды болзорто шорондо хаагаа һэн. Хитадай Коммунис партиин хуулиин шугамаар "мо" үзэл Дхарма номнолтой болон түгэд хэлэ шудалжа болохогүй гэжэ зэмэлэн, һэргылэлгэ хэһэн юм.

ХУБИЛГААН ГЭЖЭ ТОДОРУУЛАГДАА ҺЭМ

АНХАН урда сагта Манкханг һууринда байһан нингмапинай дасанда шэрээтээр Дечен Чокьи Гьяцо лама байһан. Энэ дасанай ламанар намайе тэрэ шэрээтын хубилгаан гэжэ һанамжалһан байгаа. Нангин шүтөөнэй олон хэрэгсэлнүүд соohоо Дечен Чокьи Гьяцогой хэрэглэжэ байһан эд зөөри мэдэжэ, танижархиһан байгааб.

Һаса хотын дэргэдэхи Һама Намцо гэжэ нангин нуур минии багша ошоод, тэрэ нуурай уһанда, тон телевизортэ шэнгеэр, минии түрэһэн гэр хараһан байгаа бшуу. Удаань багшамни Үндэр Түрэлтэ Далай ламатай зүбшэһэн байна. Тиигэжэ намайе Дечен Чокьи Гьяцогой хубилгаан түрөө гэжэ баталагдаһан юм.

Зүгөөр 16-тай болоходомни, Далай лама тэрэ абтаһан шиидхэбэриеэ һэлгүүлжэ, Манкхангада байһан дасангай Осер гэжэ гелугпиин ламын хубилгаан гээшэ гэжэ тодоруулһан байха юм.

Тиимэһээ мүнөө болотороо нингмапиин ба гелугпиин гээд хоёр дасангууд али дасангай шэрээтын хубилгаан түрөө гээшэбиб гэжэ тоосолдодог. Тиигэжэ тэдэ ламанар бэе бэеэ ламыемнай хулуугаа гэжэ зэмэлдэг юм.

СЕРА МЕ ДАСАНДА ҺУРГААЛ НОМНОЛ ШУДАЛААБ

16-ТАЙДАА һаса ерээд байтараа, юундэб даа Энэдхэг орон руу ошохо ехэ хүсэлтэй болоо һэм. Теэд тиигэбэлни, Кхамда Осер ламын шэнэ дасан һүмэнүүдые бариха зүбшэл намда үгтэхэгүй гэжэ хитад засаг мэдүүлһэн байна. Нэгэ хэды бодомжолоод, 1985 ондо һасада Сера Ме дасанда заншалта һуралсал шудалха гэжэ шиидээ һэм.

Түбэдые хитад засагай эзэмдэһэнэй һүүлээр (1959 онһоо 1985 он хүрэтэр) түрүүшынхиеэ шэрээдэ оруулагдаһан лама болоһон байнаб. Урдын ламанар энэ үзэгдэл онсо, һайн удха шанартай тэмдэг гээшэ гэжэ хэлэһэн юм. Теэд тэрэнь хитадуудай һанаанда тааараагүй бшуу.

Ушар юуб гэхэдэ, эгээл түрүүшын Осер лама Сера Ме гэһэн дасанай үндэһэ табигша байгаа. Тэрэниие Кункьен Джангчуб Бумба (Цонкапын шаби) гэжэ нэрлэгдэһэн. Цонкапын шаби Гьелцаб Римбүүшэ "кункьен" (всеведущий) гэжэ нэрэ бэлэглэһэн юм.

ТҮБЭД АРАДАЙ ЭРХЭ СҮЛӨӨГЭЙ ТҮЛӨӨ

ТҮБЭДЭЙ бэеэ дааһан эрхэ сүлөөгэй түлөө эдэбхитэй тэмсэһэнэймни түлөө би Хитад түрмэдэ 1988 онһоо 1989 он хүрэтэр хаагдаһан байгааб. Тэрэ ушарһаа жэл урда 1987 ондо Сера Ме дасанай орой дээрэ сахилгаан буухадань, ламанар муу юумэн болохонь гэжэ хэлсэбэд.

Түрмэһөө табигдаад, Сера дасанда һуралсалаа үргэлжэлүүлээд, 1999 ондо парамит номнолой шата дабажа, шалгалта баряад, "ригчунг" гэһэн эрдэмэй зэргэдэ хүртөө һэм.

ЯБАГААР НЕПАЛ ОШОО ҺЭМ

ТЭРЭЛ жэлэй декабрь һара соо хадата дабаа ябагаар дабажа, нэгэ һарын туршада Непал хүрэжэ ерээ һэм. Дхармасала хүрөөд, Далай ламын Хүреэндэ орохон байнаб. Намайе ерээ гэжэ дуулаад, Энэдхэгэй урда талада оршодог Сера Ме дасанай ламанарай түлөөлэгшэд ерэжэ, намайе абаашаһан юм.

2001 ондо "ригчен" буддын эрдэмэй шатын зэргэдэ хүртөө һэм. Тэрэнэй түлөө Сера Дже гэһэн дасанай ламанартай буддын философиин эрдэм ухаанай заншалта үгэ буляалдаанда хабаададаг байгааб. 2006 ондо геше гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөөб.

Тиигэһээр элдэб хари гүрэнүүдтэ номнол уншахыемни уридаг һэн. Тайвань, Сингапур, Америкэ гүрэнүүдтэ шабинартай болооб. Зүгөөр алишье гүрэндэнь өөрын Дхарма түб нээгээгүйб.

БОГДО ГЭГЭЭН РИМБҮҮШЫН ТУҺАЛАГША БОЛОНХОЙБ

2009 онһоо эхилээд, урда түрэлдөө түхээһэн холбоотой Богдо гэгээн Римбүүшын хажууда байдаг болонхойб. Ганден шэглэлэй чод заншалтай Римбүүшын номнол, һургаалай шугам уг дамжуулан абаад, мүнөө Римбүүшын дэргэдэ Монгол орондо ажаһуунаб.

Урда түрэлэймни хубилгаанууд тухай хэлэбэл, тэдэмни арбан дүрбэн юм. Осер ламын хубилгаан гүб, али үгы гү гэжэ минии тагаалал болоһон хойно мэдэгдэхэ. Минии бэеын һүлдэ шатааһанай удаа яһан толгой соомни өөһэдөө бии болошоһон - Ваджрапани, Манджушри, Цонкапы, Ваджрадхары, Гухьясамаджи, Гуру Римбүүшэ бурхадай дүрсэ гаража ерэхэ ёһотой. Түбэдтэ хаанаб даа иимэ 7 дүрсэнүүд хадагалаатай, бусадынь үгы хэгдэшэһэн юм.

МИНИИ УРДАХИ ХУБИЛГААНУУД ТУХАЙ

ОСЕР ламын дүрбэдэхи хубилгаан "түргэн ябадалтай" гэһэн йогын эрдэмтэй байгаа. Манкхангаһаа һаса хүрэтэр 1500 модо зайда мо-мо гэһэн халуун пельмен гартаа баряад, нэгэшье хүргэнгүй асаржа шададаг байгаа гэлсэдэг. Элжэгэн дээрэ һуугаад ябахадань, шулуун дээрэ элжэгэнэй туруу һаань мүр сараа үлэшэдэг һэн ха.

Осер ламын хубилгаанууд булта даяанша-ламанар байгаа. 13-дугаар хубилгаан 80 наһатай хүрэтэрөө даяанда гансаараа һуудаг байһан. Жэлэй нэгэ дахин Лосар гэһэн шэнэ жэлэй һайндэрэй үедэ хүн зондо харагдадаг һэн. 13-дахи дугаар Осер Римбүүшын шиидхэбэринүүд удхаараа ба хүндэлэн үршөөн Түбэдэй засаг түрын тогтоолнуудтай адлиханаар анхарагдадаг байгаа.

Харин 14-дэхи хубилгаамни ехэ аюулда ороод, наһанһаа хосорһон юм. Далай ламатай суг хамта 14-дэхи хубилгаамни 1959 ондо Түбэдһээ Энэдхэг орон руу тэрьелһэн юм. Энэдхэгтэ ерээд байхадаа, нэгэ нүхэртөө: " Бидэ нютагаа гээһэн түбэд арад хадаа, хүсэеэ шангадуулха ёһотойбди" - гэжэ хэлээд, бэеэ һоридог культурологиин гуримда һуража эхилһэн юм. Томо хэмжүүрэй барилдаашадай тоодо Росси гүрэн, Москва ерэжэ, нюдарганай байлдаанда хабаададаг һэн. Нэгэтэ Дарасин гэжэ Энэдхэгэй мэдээжэ бүхэтэй тэмсэлдэ гараад, тэрэнэйнгээ гар хухалжархиһан. Тэрэнь ехээр сухалдажа, 14-дэхи Осер ламада хоро уулгажа, хороохон юм. Тиигэжэ минии урдахи хубилгаан ехэ богонихон наһатай байһан юм.

Иимэл мэдээсэлнүүдые танда дуулгаха аргатай байнаб.

Цырегма САМПИЛОВА оршуулан бэлдэбэ.

Осер Римбүүшэ Жод тарниие дамжуулха һуралсал байгша оной июлиин 28-һаа 30 болотор үдэшын 18.00 сагһаа иимэ хаягаар үнгэргэхэ: Улаан-Үдэ хото, Проспект Строителей, 72, КСК ЗММК-гай байшан.

АГЫН ДАСАНДА НОМОЙ САНГАЙ САЙТ БИИ БОЛОХОНЬ

Агын дасанай номой сан буддын һургаалай номолнуудаараа бүхы Байгал тойронхи дэбисхэр дээрэхи эгээл элбэг үзэмжэтэй гэжэ суурхадаг һэн. Энэ номой сангай жаса Хитад, Монгол, Түбэдһөө асарагдаһан буддын шажанай номууд ба Агын дасанай дэргэдэхи хэблэлдэ гараһан ксилографиһаа бүридэдэг. Буддын шажаниие мүрдэжэ, намнажа байха түүхэтэ сагай үедэ Агын буряадуудай эгээл ехэ һүлдэ болохо эдэ үзэмжэнүүдэй олонхинь хосорһон байгаа. Зарим нэгэнь Росси гүрэнэй ба хари гүрэнүүдэй музей, архив ба үмсын суглуулбаринууд руу абтагдашаһан байна.

Нёдондо Агын Буддын шажанай академи «Федеральна удха шанартай соёлой һүлдэ - Агын дасанай номой сан һэльбэн шэнэлэлгэ" гэһэн социальна удха шанартай проект аршалжа, федеральна грантда хүртэһэн юм.

Агын дасанай шэрээтэ Бадма-ламхай энэ проект үүсхэжэ, дасанай номой санда байһан бүтээлнүүдые суглуулжа, бүридхэжэ, электронно аргаар баримталжа, Интернет холбооной хүсөөр мэдээсэл оруулжа, мүнөө үеын буддын шажанай гаршагта зохёолнуудаар номой жаса дүүргэгдээ.

Энэ проект үнгэрэгшэ жэлэй октябрь һараһаа бэелүүлэгдэнэ, тэрэ ажалай ехэнхи хубинь дүүрэхэ түйлдаа ябана.

Тиигэжэ август һара соо "Агын дасанай номой сан ба электронно бүридхэл" гэһэн сайт нээлгэнэй баяр үнгэрхэ ёһотой.

Энэ проект бэелүүлгын ехэхэн ажал бүтээгшэдэй нэгэн Агын Буддын академиин багша, библиотекарь, Агын дасанай хубараг Дмитрий Шаханов иигэжэ хөөрэнэ:

- Октябрь һараһаа эхилээд, дасанай номой санда байһан бүхы номуудые бүридхөөбди, энэ хадаа гурба мянган ботинууд гээшэ. Нэн түрүүн шэлэгдээгүй жасаһаа бүхы бүтээлнүүдые (бүхыдөө 500 ботинууд) элирүүлэгдэжэ, шэнжэлэгдээ. Мүн хажуугаарнь библиографиин каталогой гаршагуудыень тааруулжа, ехэ ажал ябуулаабди. Талаан болоходоо, манай дасанда хэблэгдэһэн бүтээлнүүд мүнөө саг болотор һайн зандаа хадагалагдаһан байба. Тиимэ гаршагууд ехэ олон. Гэбэшье Дид-хамбын хадагалжа байһан хубиин жасаһаа ехэ баялиг олообди. Эндэ түбэд хэлэн дээрэ бэшээтэй аяар 945 номууд хадагалаатай байгаа,- гэжэ Дмитрий хөөрэбэ.

Мүн Санкт-Петербургын, Улаан-Үдын, Бээжэн хотонуудай зүүн зүгэй архивуудта Агын дасанай хэблэлнүүдые бэдэрһэн байна. Энэ талаар шэнжэлэлгын, бэдэрэлгын ажал ехэ ябуулагдажа, яһала амжалта туйлагдаа.

Улаан-Үдын монголой, буддологи болон тибетологиин эрдэмүүдэй институдта Агын дасанда хэблэгдэһэн 16 номуудай дабталга хэжэ үгэһэн байна. Үшөө 34 хэблэлнүүдэй копинууд хэгдэхэ түсэбтэй.

Даша лама Дмитрий хоёр Санкт-Петербургда ехэ ажал ябуулаа. Эрдэмүүдэй Россиин акадкемиин Түбэд хэлэнэй жасада түбэд бүтээлнүүдэй суглуулбари хадагалагданхай. Агын дасанда ксилографоор хэблэгдэһэн

аяар 500-гаад номууд байна. Тэдэнэй ехэнхинь ори ганса үлэнхэй. Тэдэнэй фото-буулгабаринууд бэлдэгдэжэ байна. Мүн үмсын суглуулбаринуудта – П.К. Козловой музей-гэр соо 10 бүтээлнүүд олдогдоо. Тиигэжэ Агын дасанай номой санда Ламрим Зонхобо бии болоо. Энэ бүтээл хаанашье олдодоггүй байгаа. Мүн нэгэ хэды эгээл хоморой бүтээлнүүд музейн баялиг болоо.

Цырегма САМПИЛОВА.
Интернет сайтһаа фото-зураг.

АРГАТА ҺАЙХАН НЮТАГТА БОЛОҺОН УУЛЗАЛГА

Мүнөө жэл Хурамхаанай аймагай Аргата нютагай дунда һургуули 1979 ондо дүүргэһэн һурагшадай 35 жэлэйн ойн баяр эдэ үдэрнүүдтэ үнгэрхэнь.

Тэрэ жэлдэ 73 басагад, хүбүүд Аргатын дунда һургуули дүүргэжэ, Улаан-Үдэ хотын дунда, дээдэ һургуулинуудта орожо, эрдэм бэлигээ үргэлжэлүүлээ бэлэй. Тэдэнэр аяар холын сагта эхин шатын һургуулида ороһоноо булта элихэнээр һанана.

- Эхин һургуулида ерэхэдэмнай, Ирина Юльчиновна, Лариса Гармаевна, Санжидма Гармаевна, Вера Семёновна гэгшэд угтан, "а" үзэгтэ һургаа һэн. 4-дэхи классаа дүүргэжэ, томо дунда һургуулида ерэхэдэмнай, Вера Гармаевна, Софья Тыхеевна, Светлана Баяндуевна, Галина Будаевна гэгшэд угтан абажа, эрдэмдэ һураха бэлиг шадабариемнай саашань хүгжөөгөө бэлэй, - гээд тэрэ үеын һурагша, мүнөө хэлэ бэшэгэй кандидат, БГУ-гай доцент Светлана Аюшина-Ошорова дурсана.

Тэрэ үедэ һургуулиин директорээр Фёдор Михайлович Гармаев ажалладаг байгаа. Мүн энэ бэрхэ багша ород хэлэ ба литература заадаг һэн. Һуралсалай талаар директорэй орлогшо һургуулиин ехэнхи хүдэлөөнэй ажал ябуулдаг ха юм даа. Тоо бодолгын багша Гурожаб Очирович Дабаев бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ байгаал даа. Һуралсалай шанар дээшэлүүлхэ, хүдөөгэй дунда һургуулиин һурагшад ямаршье бусад һургуулинуудһаа дутуугүй эрдэм мэдэсэ абаха, алишье талаар хүмүүжүүлгэтэй болохын тула директорэй орлогшо Гурожаб Очирович ехэл оролдодог һэн.

Аргатын дунда һургуулида ехэ бэрхэ, дээдын шатын мэргэжэлтэй, ёһотойл багшанар ажалладаг байгаа. Тэдэнэрэй нэрэ энэ һургуулиин алишье жэлнүүдтэ һураһан шабинарай сэдьхэлдэ ходол дулааханаар һанагдажа байдаг. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Зоя Николаевна, Лидия Валентиновна, Хандацу Гармаевна, Татьяна Васильевна, Батор Аригунович, Дугар Тобитуевич гэгшэд.

Иимэ бэрхэ, эрмэлзэл өөдөө багшанарта заалгахадаа, яагаад багша болохо үгыбши даа. Хүн яагаад багша болодог гээшэб? Илангаяа хүдөө нютагта багша гээшэ үндэр нэрэ түрэтэй хүн байгаа ха юм даа. Гэхэтэй хамта ёһотойл багшанар үхибүүдэйнгээ мэргэжэлдэнь дурлашатар ехэ һайнаар хэшээлээ заажа, һонин мэдээсэлнүүдые үгэжэ, багшын ажал ёһотойл гоё, үрэ дүнтэй һайн ажал гэжэ этигүүлжэ шадана ха юм даа. Тиимэһээ Аргатын дунда һургуулияа дүүргэһээр 35 жэлэйнгээ ойн баяр мүнөө жэл тэмдэглэжэ байһан һурагшад соohоо ехэ олон багшанар гараа бшуу.

Аяар холын 1979 ондо Аргатынгаа дунда һургуулияа дүүргээд, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ баршанарай институт руу ехэ олон һурагшад мэдүүлгээ үгэһэн байна. Тэрэл жэлдээ шалгалта баряад, оюутан болоод, уданшьегүй 4-5 жэлэй һүүлээр өөһэдөө "багша" гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, дээдэ мэргэжэлтэй болоhон һурагшад хэд бэ гэбэл, Дарима Арсаланова, Юрий Будаев, Цыдыпжап Санжижапов, Светлана Гармаева, Баярма Очирова – тоо бодолгын ба физикын багшанар, Дамба Хобраков, Светлана Аюшина, Ханда Очирова – ород ба буряад хэлэ бэшэгэй таһаг, Вика Долонова – ород хэлэнэй таһаг, Даба Чирипов - историин таһаг, Чимита Ринчино - эхин шатын багшын таһаг, Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргээд, инженер, экономистнар бологшод - Даши-Нима Бодиев, Самбо Биликтуев, Бато Гармаев, Дугарма Ламажапова, Зүүн Сибириин соёлой институт - Баярма Бальжинимаева, хүдөө ажахын институт - Пиртанов Сергей, Цыден Надмитов, медучилищи – Любовь Аюшина, Цырма Данзанова, Насагма Гармаева, Бутидма Нимаева, багшанарай училищи - Цыденова Юмжэб, хүдөө ажахын техникум - Людмила Маланова, электротехникум - Дулгар Жигжитова, соёлгэгээрэлэй училищи -Дулгар Надмитова, Сэсэгма Аюшеева, хүгжэмэй училищи - Цыпелма Гармаева болон бусад.

Мүнөө сагта булта айл бүлэ болонхой, олон үхибүүдээ хүмүүжүүлжэ, хүгшэн аба, эжынэр болонхойнүүд. Гэхэтэй хамта ажабайдалдаа шэлэһэн мэргэжэлээ мүлижэ, бэрхэ, эрхим мэргэжэлтэд болонхой ааб даа. Гэхэ зуура Аргатын дунда һургуулиин 22-дохи выпускын эгээл ехэ омогорхол - Хурамхаанай аймагай толгойлогшоор эрхим ажаллажа байһан Даба Шагжиевич Чирипов болоно.

Нютагайнгаа һургуулида һуража байхадаа, эдэ һурагшад ехэ эдэбхитэйгээр бүхы хэмжээ ябуулганууудта хабаададаг бэлэй. Тамир гү, соёлой дуу хатарай, уран һайханай болон һуралсалай олимпиада, конкурснуудта тэрэ үеын һурагшад ходол түрэл һургуулияа, түрэл Аргатаяа, түрэл Хурамхаанаа холо ойро суурхуулжа ябаа бшуу.

Цырегма САМПИЛОВА,
С. ОШОРОВАГАЙ
гэр бүлын архивһаа
фото-зурагууд абтаба.

«Хухюу буряад» гэһэн шог ёгто зохёолнуудай республиканска конкурсдо

БОДОТО БАЙДАЛҺАА АБТАҺАН БАРИМТАТА ХӨӨРӨӨНҮҮД

Нэгэтэ намар октябрь һарын хорёодоор арбаад наһанай Дүлзэн хүбүүхэн нютагайнгаа жолоошоной машинада һуулсажа, Улаан-Үдэ хүрэжэ ерэбэ. Уран зохёолшо Хоца Намсараевай газаа машинаяа зогсоожо, хоюулан гэртэ оробо. Гэртэ Эдэрмэг нютагайнь Доржо гэдэг үбгэжөөл хажуудаа үшөө нэгэ нүхэртэеэ һуубад юм ха.

Дүлзэн хүбүүхэндэ Намсараев хандажа, юу хээ һуража эхилбэ. Дүлзэн дуулаһанаа хэлээд, үгы һаа толгойгоо һэжэрээд, дуугай зогсоно.

- Газарай хүрьһэн хүрмэгтэжэ, һаднаг газар руу шаагдахаяа болибо гэлсэнэ гү? – гэжэ үбгэн Хоца үлэ мэдэг миһэд гэбэ.

- Газар хүрэжэ эхилээ гэжэ Намжалма абга-эгэшэмни хэлээ һэн, - гээд, Дүлзэн шударгы харюусаадхиба. - Мори тэргээр һолоомондо ошоходомни, харгын шабар адарьгаг болоо, хашан боромни халгана, бүдэрнэ, – гэжэ хэлээ һэмнай гээд нэмэбэ.

- Яагаа нохоомжотойхоноор дуугарнабши, иихэдээ шимни эрэ хүнэй дүлгэтэй боложо ябаналши... Хэдытэйбши?

- Арбан хоёртойб.

Ойр зуур дуугай байдал тогтобо.

- ...Хүдөөгэй үхибүүд эртүүр боргожодог, малда дахасалдажа ябахадаа, хамагта ойрботой болодог. «Эрхые һуранхаар, бэрхые һура» гэдэг үгэмнай эндэ һанагдаадхибал, - гээд, Доржо үбгэжөөл ама хахалба. Намсараев һууриһаа хүбүүн тээшэ хурса нюдөөрөө шэрбэжэ: «Хүн болохо багаһаа» гэлсэдэг гүбдеэ даа. Тэрэ абга-эгэшэмни колхоздо ямар ажал хэнэб?" – гэбэ. Дүлзэн ханада үлгөөтэй байһан Сталинай зурагһаа нюдэеэ һалгаангүй: - Хуса харана, – гэжэрхибэ.

- Юун гэжэ ... Иихэдээ намайе харана гэбэ гээшэ гүш? – гээд, нюдөөрөө миһэрээдхибэ.

- Бэшэ-ээ! Хониной хуса харана гэнэб. Та өөрөө хүнэй хуса ха юмта...

Энэ үедэ дүрбэн бүһэтэй зон дарьяса энеэлдэжэ, Намсараевынь хэлэбэ:

- Энэшни намайгаа хүсэд торгобо гээшэл даа, - гээд, үгеэ ондоо тээшэнь халтантуулба. Энээхэн хүбүүнһээ болохошье наһаа эдиһэн, нарбаа сайһаншье хүнүүд аад лэ, үгеэ зүбөөр үгүүлжэ бирадаггүй, үшөө бараг хүн хэбэртэй, далин дээгүүр һаахаралдажа ябагшад гүб даа. Эгээлэй юрын зон соо үгеэ буруугаар хэлэдэг хүнүүд олон. Жэшээнь, «хониной нооhо хөөбэрилхэ» гэхын орондо, «хони хайшалха» гэдэг. «Байсын үбэртэ» гэхэ аад лэ, «байсын эбэртэ» гэжэ буруу тээшэнь мушхадаг. "Байса ямар эбэртэй юм?" гэжэ асуугдаха болоно бшуу.

Хоца Намсараев тэрэ намараа үүри Жамбал нүхэртэеэ бараалхаха гэжэ Хөөрхэ ерэбэ. Үдэшэлэн хэдэн эрэшүүл Жамбалайда орожо, һуури хараашалан гэр соогуур алхалалдахадань, ябаган гуталнуудынь хүйтэндэ томуусажа, тос-тос гэһэн абяан соностоно. Энэ үеэр газаанаа наһажаал һамгад ороод ерэбэ.

- Саанатнай үшөө хүн үгы гү, орогты гэжэ хэлыт, - гээд, Жамбал үбгэжөөл шог хаяадхиба. Тугаарай ороошо бүлэг эрэшүүл соо МТФ-эйн ноён Сультимов оролсоhон байжа, тэдэ һамгад даргаяа бэдэржэ ябаһаар эндэ уулзабад. Ноябрь һарынгаа үбһэ үлэгдэлгүйгөөр бултыень абажа байхыень Намсараев ойлгоод, нэгэ забһар соогуур:

- Эндэтнай Сэбжэд гэжэ нэрэтэй шииираг томо һамган бии һэн гүб даа, тэрэтнай мүнөө ямар ажал хэнэб? - гээд Сультимовта хандаба.

– Тэрэ задарюун шанга эхэнэрнай һаяшаг бухада ороод байна.

- Аа, тиигээ бы, - гээд, Намсараев мэшэеэн татажа, - теэд бэень гэмгүй гү даа? – гэбэ.

- Яашаха бээ, бэень урда урданайхиһаашье һайн...

- Юрэдөө, дуулаагүй юумэеэ дуулаба гүбии, - гэжэ Намсараев мэшэеэхэеэшье болижо, томоотой дүрэ үзүүлэн,

- урдань, юрэдөө, һамгад бухада ороо гэжэ дуулдаагүй юм бэлэйл. Мүнөө саг хубилшоо гээшэ гү... - гээд, зоной нюур халта шэрбэсэгээн: - Урдань үнеэд лэ бухада ороо гэлсэгшэ бэшэ һэн гүбди, - гэхэтэйнь адли зоной ехэ энеэдэн гэрэй дүрбэн хана дэлбэшэжэ байгаа һэн гээд хэлсэгшэ бэлэй.

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ,
Буряад Республикын
арадай поэт.

ДАЛАЙ ЛАМА: "ШАЖАН МҮРГЭЛНҮҮДЫЕ ХУДХАЖА БОЛОХОГҮЙ"

14-дэхи дугаар Далай ламатай уулзахаяа хүн бүхэн һанадаг ёһотой. Энэ хүсэлөө бэелүүлхэ гээшэ хүшэршэгшье һаа, бэелүүлмээр лэ даа. Далай ламатай уулзахаяа һанабал, хаана ямар уншалгануудые гэгээн түрэлтэ лама үнгэргэнэб гэжэ интернет холбоогоор түсэбыень мэдэжэ, билет абаад лэ, тэрэ газартань ошожо болохо. Харин манай Росси гүрэндэ Далай ламын ерэдэггүйнь ехэл гомдолтой. Гэхэтэй хамта хари гүрэн ошохо арга боломжо баһал һайшаалтай бшуу.

Би өөрөө Далай ламын уншалгануудта хабаадажа үзөөгүйб, харин үнэн бэеэрээ зорижо, хари гүрэн ошожо, Далай ламын үршөөл хайрада хүртэһэн 28 наһатай Арина басаганай хөөрөө танай ахаралда дурадхаһуу.

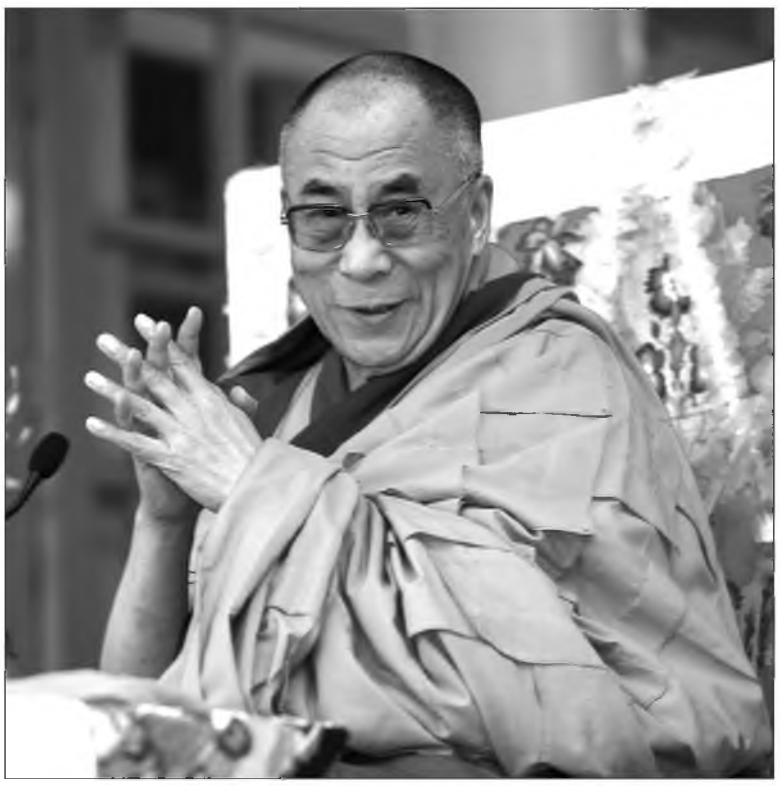

Нэн түрүүн Арина томо хото соо төөришэхэеэ айжа байтараа, поезд соо хажуудаа ябаһан зонтой хөөрэлдэхэдэнь, тэдэнь Далай ламын уншалгануудта зорижо ябаһан байшоо.

Далай ламые олон түбэд яһатан сагаан хадагуудые гартаа баряад, дахажа ябадаг байна. Мүн эсэргүүсэһэншье зон дайралдана.

79 наһатайшье һаа, Гэгээн түрэлтэ хори гаран жэлээр залуугаар харагдана. Ехэ һайхан, урихан энеэбхилтэй.

– Далай ламын уншалгануд бурханай хурал бэшэ. Хоёр минутын туршада һүзэглэн шүтэлгэ ехэ тааранагүй, һонин шэнгеэр һанагдана. Уншалгануудынь хадаа өөрынгөө зоболон бэрхэшээлнүүдэй эхи шагнажа, хайшан гээд һайн, жаргалтай, мүнөө байһанһаа һайхан сэдьхэлтэй болохоб гэжэ мэдэрһэн, ойлгоһон саг мэтэ, - гэжэ Арина һанамжатаяа хубаалдана.

Интернет холбоогоор Далай ламын уншалгануудые хаража, шагнажа болохо ха юм. Тэдэниие шагнахада, Далай лама ходол "Бидэ өөрын ухаатай амиды амитад гээшэбди, тиимэһээ өөрынгөө бодол ба сэдьхэлэй хүдэлэлгэ шалгажа, хүтэлбэрилжэ шадаха аргатайбди" гэжэ дабтана. Манай ухаан бодолнай сэбэр уһатай лонхо мэтэ гэжэ ламанар жэшээлдэг. Хэрбэеэ муу нүлөөн үзэгдэбэл, уһан муухай булангиртай болошодог, тиихэдэнь бидэ буруу дүн гаргадаг, досоохи байдалнай муудажа, тэнсүүри алдажа, элдэб бэрхэшээлнүүд тудадаг ха юм.

-Энэ домбо – манай ухаан бодолой мэдэрэл гээшэ, тэрэниие ходол ариг сэбэр байлгаха хэрэгтэй. Тэрээнэй түлөө оршон тойронхи байдал шэнжэлхэ, шудалха, бисалгал хэжэ, өөһэдөө асуудалнуудые табижа, юрын байдалай бодото үзэгдэл шэнжэлэл хэжэ һураха шухала, - гэжэ Далай лама хэлэнэ.

Манай нютагай үшөө нэгэ Валерия гэжэ эхэнэр Ригэ хотодо Далай ламын уншалгануудта хабаадаһан байгаа.

- Далай лама оло дахин шог зугаа үгэнүүдые хэрэглэнэ, хүн зондо ехэл наартай, зохидоор хандана. Хүн ехэ олон асуудалнуудые табидаг байна, - гэжэ Валерия хөөрэбэ.

Хэн бэ даа ута хөөрөө дэлгэнэ, хэн бэ даа философиин асуудал табина, хэн бэ даа Гэгээн түрэлтэ Далай ламын ажаһуудалаар һонирхоно. Лама бултыень анхаралтайгаар шагнаад, харюунуудые үгэнэ.

– Нэгэ шагнагша эхэнэр буддын шажанай ехэ олон ном уншаһан басаган тухай хөөрэбэ. Тэрэ басаган бүхы үбшэн тухай мэдэнэ, шалтагыеньшье буддын шажанай талаар ойлгуулжа мэдэрнэ. Гэбэшье тэрэ басаган ехээр үбдөө. Юундэ тиимэ юумэн болоо гээшэб? Ямар алдуу тэрэ басаган хээ гээшэб? Далай лама "Ном ганса уншахада, үрэ дүн болохогүй, уншаһан юумэеэ байдалдаа бэелүүлхэ, мэдэрхэ, ойлгохо шухала" гэжэ харюусаа, - гэжэ Валерия хөөрэбэ.

Үхэл тухай асуудалнуудые хүн һураа: Яагаад үхэлдэ бэлдэхэ гээшэб? Эндэ нэн түрүүн ами наһаа баража байһан хүн ухаан бодолоо номгоруулха, тэнсүүридэ оруулха шухала. Дүтын зониинь орилжо, бархиржа, байдал тэнсүүригүй болгохо бэшэ, харин дүтэлжэ байһан үхэлдэ тэсэмгэйгээр хандабал, дээрэ гэнэ.

Нэгэ эхэнэр газар дэлхэй дээрэхи бүхы юумэнэй Эсэгэ гэжэ байхагүй гэһэн үгэнүүдтэнь, ехэл мэгдээ, гайхаа, тиихэдэнь Далай лама: "Энэтнай ганса минии һанамжа ха юм, хэрбэеэ энэ һанамжа өөрынтнай һанаан сэдьхэлдэ тааараагүй һаань, саашадаа үнэншэлгэеэ үргэлжэлүүлэгты" , - гэжэ мэдээсээ. Гансал шажан мүргэлнүүдые худхажа болохогүй. Нэгэ мүргэлһөө нүгөө шажан руу эрьежэ байбал, тархи соо бүхы юумэн худхалдаад, ухаан бодол төөрихэ. Гэхэтэй хамта бүхы шажангууд нэгэ шугамдаа тон адли, нэгэл юумэндэ һургадаг, харин элдэб шатануудынь ондоо илгаатай байна.

Гэгээн түрэлтэ Далай лама үглөөнэй гурбан сагта бододог. Шэнжэлэлгын бисалгал үнгэргөөд, BBC-радио шагнадаг, ехэ олон ном уншадаг, үдэшын хоол барингүй, үдэшын 8 сагта унтадаг. Анхандаа элдэб техникэ суглуулжа, заһаха ехэ дуратай һэн, мүнөө энэ һонирхолынь үгы болоо.

Далай Ламын тэмдэглэһээр, бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ уйдхар гашуудал, зоболон үгы хэхын тула үхибүүдые, залуушуулые эрдэм бэлигтэй болгохо шухала. Энэнь хадаа ниитэ ажаһуудалда (коррупци) зоболон асардаг эдилгэ абадаг заршамтай тэмсэхэ арга олгохо.

Мүн гүрэн түрын, үндэһэ яһатанай, үзэл бодолой илгараанууд тон ехэ зоболон асардаг гээшэ. Амгалан, эбтэй байдалтай һууха хэрэгтэй. Хүн бүхэн ондоо, харин жаргалтай байха хүсэлдөө бүхы зон нэгэл һаналтай. Энэл бидэниие нэгэдүүлнэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

"АМАР САЙН" ТЕАТРАЙ УРАН ҺАЙХАНАЙ ТАЛЫЕ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ ДОЛГОРМА ДОЛГОРЖАПОВА

"Гал гуламта" гэһэн булангай мүнөөдэрэй айлшан манай "Буряад үнэн" хэблэлэй уншагшадта танил юм. Юуб гэхэдэ, "Хүхюу Буряад" гэһэн мүнөө жэл үнгэрһэн харалганда өөрынгөө зохёоһон шог, энеэдэтэй хөөрөөгөө дэлгэжэ, урмашуулгын шанда хүртөө бэлэй. Мүнөө Долгорма Долгоржапова Агын тойрогой "Амар сайн" театрай уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшөөр ажаллана. Һүүлэй үедэ Гүрэнэй хэмжээнэй энэ театрта хубилалтануд боложо, шэнэ зон шэнэ тушаалда томилогдоо. Долгорма Мункуевна манай нэгэ хэды асуудалнуудта харюусаһан байна.

- Долгорма Мункуевна, танай һаяшаг ажаллажа эхилһэн театрай ажаябуулга хэр гээшэб?

- Энэ үнгэржэ байһан театральна хаһын хоёрдохи хахадһаань энэ театр ерэһэн байнаб. Тиимэһээ театрай хүгжэлтэдэ шэнэ өөрын хараа бодол, ондоо шэглэлнүүдые бэелүүлхэ саг бага байгаа. Гэбэшье багахан алхамуудаар ажалаа ябуулжал байнабди. Концертнэ программануудтаа гаршаг, удхата үйлэ ба зүжэглэмэл үзэгдэл оруулхые оролдонобди. Концертын түсэб табихадаа, ганса дуу, хатараар юрэ дүүргэнэ бэшэ, харин дуу хатар гээшэ өөрын сюжет, темэ ба лейтмотивтай байха ёһотой. Түсэб зохёоходоо, худсовет дээрэ хубилалтануд оруулагдаад, баталагдадаг. Би өөрөө сценари бэшэдэгби. Драмын гурим хэрэглэхэ гэжэ оролдоноб. Гэнтэ хаанаһааб даа бии болошоһон дуунууд үгы, бүхы нааданай зүйлнүүд бодомжологдоод, өөрын удхатай байха ёһотой. Театр соохи юрэнхы аятай байдал зохёоһон хүтэлбэрилэгшэ Базар Жапович Дамдиновтай суг ажаллахада, һайн байна.

-Ямар шэнэ проектнүүд бэелүүлэгдээб?

- Энээхэн богонихон сагай болзор соо гурбан проект нара хараа. "Юморина-2014" гэһэн проект соо манай артистнар өөрыгөө ондоо жанрта туршаа. Мүн "Две звезды" гэһэн проектдэ мэргэжэлтэ ба һайн дуранай дуушад хабаадаа. "Тэдэ жэлнүүдтэ һүгэдэнэбди" гэһэн Агуу Илалтын һаиндэртэ зорюулагдаһан наада табяабди. Минии шаби Игорь Бадмаевай "Пионеры сороковых" гэһэн концерт-наадаяа хилэ шадархи заставада дэлгэһэн байнабди.

Дауриин удаа Забайкальск тосхондо буддын шажанай нангин шүтөөнэй уншалгада хабаадалсаабди. Июнь һара соо түрүүшынхиеэ хатарай бүлэггүйгөөр ганса дуушад Хэжэнгын аймаг гастрольдо гарабди. Буряад Республикын энэ аймагһаа хэдэн артистнар манда хүдэлдэг юм. Бидэниие ехэ һайнаар угтажа абаа, танхимуудсоо сүлөө һуури байгаагүй. Харин энэ үедэ хатарай бүлэгнай Тывада үнгэрһэн "Азиин зүрхэн" гэһэн уласхоорондын фестиваль харалганда хабаадажа байгаа бшуу.

- Бэрхэшээлгүй хэрэг байдаггүй ха юм даа, тиимэ бэзэ?

- Үнэхөөрөөшье, зүб лэ даа. Манай шиидхэхэ бэрхэшээл гэхэдэ, хатар табиха мэргэжэлтэ найруулагша-хореограф үгыбди. Энэ жэлэй шэнэ хаһын эхиндэ энэ асуудал шиидхэгдэхэ бэзэ гэжэ найданаб. Удхатай богонихон буряад хатарнуд үгы, тэдэниие захиха гээшэ ехэ мүнгэтэ юм. Бэлигтэй хүгжэмшэн ба хатар найруулагшые бэдэрхын тула тусхай харалганууде эмхидхэхэ хэрэгтэй, магад, эндэ бэлигтэй хүн олдошохо. Олон түсэбүүдые урдаа табинхайбди. Хүхюу зугаануудые буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг зохёолшодой харалга үнгэргэхэ хүсэлтэйбди. Эдэ бүгэдэ буряад соёл хүгжөөлгэдэ ехэ нүлөөтэй ха юм.

- Шэнэ театральна хаһадаа ямар юумээр харагшадаа гайхуулха гээшэбта?

- Театральна шэнэ хаһа сентябрь һара соо эхилхэ. Түсэб олон, элдэб зохёолшодой зүжэг бүтээлнүүдээр найруулга бэлдэхэ хүсэлтэйб. Мүн Монгол орондо гастрольдо гарахын тула Монголой авторнуудтай ажал хэхэбди. Һуралсалай шэнэ жэл эхилхэдэнь, хүгжэмтэ онтохонуудые ба зүжэгүүдые табихабди. Гэхэтэй хамта гастрольно ажал хүлеэжэл байгаа ааб даа. Театр гастрольдо гараха ёһотой бшуу. Театрай ажал хүгжөөхэ тухай бодомжолноб. Дуунай ба хатарай студинуудые нээхэ тухай асуудал табигдажа байна. Тэрээндэ һайн дураар хэншье ябаха аргатай, тэндэһээ театртаа ерээдүй халаан бэлдэгдэхэ аргатай ха юм.

- Һайн та даа, Долгорма Мункуевна! Хүнгэн бэшэ зохёохы ажалдатнай амжалта хүсэе!

Цырегма САМПИЛОВА хөөрэлдэбэ.

Понедельник, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
10.30, 04.55 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.57 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
12.00 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.20 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
15.00, 16.15 Т/С «ЯСМИН» (16+)
17.10 «ЗА И ПРОТИВ» (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
00.30 Д/Ф «ГРУППА «АЛЬФА». ЛЮДИ СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ» (12+)
01.35 Х/Ф «ЕЛИЗАВЕТА» (16+)
04.00 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «СОВЕТСКИЙ АРХИМАНДРИТ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 ПРАЗДНИК УРАЗА-БАЙРАМ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ МОСКОВСКОЙ СОБОРНОЙ МЕЧЕТИ
16.00 «ДЕВЧАТА» (16+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЖИЗНЬ ЗАНОВО» (12+)
02.40 ЗАКРЫТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО КОНКУРСА МОЛОДЫХ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ «НОВАЯ ВОЛНА-2014». ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЮРМАЛЫ

ТНТ

07.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+). ПОГОДА
07.20 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ АЛЕНУШКИ И ЕРЕМЫ» (6+)
08.55 «ДОМ-2. LITE» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ОТПЕТЫЕ МОШЕННИКИ» (16+)
13.35 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ» (16+)
14.30 «САШАТАНЯ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «БЕЛОСНЕЖКА. МЕСТЬ ГНОМОВ» (16+)
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
01.00 Х/Ф «БЕСКОНЕЧНАЯ ИСТОРИЯ-2. НОВАЯ ГЛАВА» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30 «СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ» (16+). ЗУРХАЙ
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00 «ОБИТАТЕЛИ ГЛУБИН» ДОК. ФИЛЬМ (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
09.30, 22.55 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
09.35 «ВКУСНО» (12+)
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Т/С «ТАЙНИК У КРАСНЫХ КАМНЕЙ» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «МОСГОРСМЕХ» (16+)
17.05 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
17.30 М/Ф (6+) (6+)
17.45 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00, 23.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
00.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
02.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С «101 ДАЛМАТИНЕЦ»
07.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
09.00, 13.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00, 14.10 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ В ГОЛУБУЮ ЛАГУНУ»
14.00, 01.30 «6 КАДРОВ» (16+)
15.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «НАНО-КОНЦЕРТ, НА!» (16+)
16.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «БОРОДА ИЗМЯТА» (16+)
18.00, 18.30, 20.30 Т/С «КУХНЯ»
19.00, 19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
22.00 Х/Ф «ФОРСАЖ»
00.30 «ГАВ-СТОРИ». СЕМЕЙНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
01.45 Х/Ф «ГОЛУБАЯ ВОЛНА»
03.40 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
20.55 Т/С «ДЕЛЬТА» (16+)
22.50 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
03.00 Д/Ф «РУССКИЙ ТИГР» (12+)
03.50 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
04.25 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.05 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «КИТАЙСКИЙ СЕРВИЗ» (16+)
08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30 Т/С «СТРОЙБАТЯ» (16+)
15.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «ПРЯМОЙ КОНТАКТ» (16+)
03.25 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
03.55 М/Ф (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.25, 13.30, 13.45, 14.40, 15.35, 16.25, 17.00, 17.45, 18.40 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА» (16+)
20.00, 20.30, 21.00, 01.45, 02.20 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД» (16+)
00.20 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
01.15 «ЗАЩИТА МЕТЛИНОЙ» (16+)
02.55, 03.55, 05.00, 06.00 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА» (12+)

Вторник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.25, 16.15 Т/С «ЯСМИН» (16+)
17.30 «ФАЗЕНДА»
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ГОМОРРА». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
02.40 Х/Ф «ЕЛИЗАВЕТА: ЗОЛОТОЙ ВЕК» (16+)
04.50 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ЛЮБОВЬ, ПОХОЖАЯ НА СОН. ИГОРЬ КРУТОЙ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (16+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЖИЗНЬ ЗАНОВО» (12+)
01.40 Д/Ф «СОЗДАТЬ ГРУППУ «А». ПАВШИЕ И ЖИВЫЕ» (12+)

ТНТ

09.05 «ДОМ-2. LITE» (16+)
07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
07.45 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «КАНИКУЛЫ БОЛЕКА И ЛЕЛИКА»
08.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. LITE» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «БЕЛОСНЕЖКА. МЕСТЬ ГНОМОВ» (16+)
13.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (16+)
14.30 «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «ЗАКОЛДОВАННАЯ ЭЛЛА» (16+)
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
01.00 Х/Ф «Я - СЭМ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
09.25, 22.55 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Т/С «ТАЙНИК У КРАСНЫХ КАМНЕЙ» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «МОСГОРСМЕХ» (16+)
17.05 «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+). ЗУРХАЙ
17.35 «UTUMATA» (16+). ЗУРХАЙ
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.10 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+). ЗУРХАЙ
20.05 «ДЕТИ АРБАТА» (16+). ЗУРХАЙ
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С «101 ДАЛМАТИНЕЦ»
07.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
09.00, 13.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00, 14.10 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ФОРСАЖ»
14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
15.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «БОРОДА ИЗМЯТА» (16+)
18.00, 18.30, 20.30 Т/С «КУХНЯ»
19.00, 19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
22.00 Х/Ф «ДВОЙНОЙ ФОРСАЖ»
00.30 «ГАВ-СТОРИ». СЕМЕЙНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
01.30 Х/Ф «КРАМЕР ПРОТИВ КРАМЕРА»
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
20.55 Т/С «ДЕЛЬТА» (16+)
22.50 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
03.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
04.00 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.00 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «КУРЬЕР» (16+)
08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30 Т/С «СТРОЙБАТЯ» (16+)
15.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «АКЦИЯ» (16+)
03.25 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.55, 13.30, 14.45, 16.10, 17.00, 17.55, 02.55, 03.45, 04.35, 05.20, 06.10 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ЗА СПИЧКАМИ» (12+)

Среда, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.15 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.25, 16.15 Т/С «ЯСМИН» (16+)
17.30 «ФАЗЕНДА»
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ГОМОРРА». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
02.15 Х/Ф «ПСИХОЗ» (18+)
04.20 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «БАЛКАНСКИЙ КАПКАН. ТАЙНА САРАЕВСКОГО ПОКУШЕНИЯ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (16+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЖИЗНЬ ЗАНОВО» (12+)
00.40 Д/Ф «ТАНКИ. УРАЛЬСКИЙ ХАРАКТЕР» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ЛЕЛИК И БОЛЕК НА ДИКОМ ЗАПАДЕ»
08.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. LITE» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ЗАКОЛДОВАННАЯ ЭЛЛА» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «ИСТОРИЯ ЗОЛУШКИ» (16+)
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
01.00 Х/Ф «ДЖИНСЫ-ТАЛИСМАН-2» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Т/С «ТАЙНИК У КРАСНЫХ КАМНЕЙ» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 «ЭВОЛЮЦИЯ ЖИЗНИ НА ЗЕМЛЕ» (16+). ЗУРХАЙ
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+). ЗУРХАЙ
20.05 «ДЕТИ АРБАТА» (16+). ЗУРХАЙ
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

МОНГОЛ ТУУРГАТА
УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ ХАМТЫН БАЯР

Бүхэдэлхэйн монгол туургата уран зохёолшодой эблэл «Үндэһэтэнэй уран зохёол» гэһэн нэрэтэй сэтгүүл байгуулжа, түрүүшынь дугаар ниитэлэн толилогдобо. Монголой, Буряад ороной, Үбэр Монголой, Хальмагай, Казахстанай уран зохёолшодой бүтээлнүүд энэ дугаарта эмхилэн оруулагдаа.

Яруу найраг, прозо, оршуулга, шэнжэлэл шүүмжэлэл, дэлхэйн уран зохёолой дээжэһээ сонинууд энэ сэтгүүлдэ хэблэгдэжэ байхаар хараалагдана гээд редакциин зүгһөө оролто үгэ соо бэшэгдэнэ.

Журналай хуудаһануудые иран харахада, мүнөө үедэ уран зохёолдо ашаг үрэтэйгөөр ажаллажа байһан зоной шүлэгүүд, рассказууд уншагшадай анхаралда дурадхагдаа.

Тон һайшаалтайнь гэхэдэ, Амарсана Улзытуевай анафора маяг хэрэглэн бэшэһэн шүлэгүүд эгээл эхин дээрэнь үгтэһэн байна. Монголой уран зохёолшодой шагналта яруу найрагша, оршуулагша Жигжидсүрэнгийн Нэргүй иигэжэ бэшэнэ: «Буряадай нэрэтэ яруу найрагша Дондог Олзийтуев «Мээнэг, мээнэг, мээнэгхэн даа, мээхэй минии инаг юм даа» гэһэн хошон дуунай автор мүн гээд манайхин үлүү һайн мэдэдэг бээ. Тиихэдэ энэ нэрэтэ яруу найрагшын хүбүүн Амарсана Олзийтуевай шүлэгүүдые анха түрүүшынхээ монгол уншагшадай һонорто толилхомнай. 2012 оной зун Ивалгын дасанда болоһон яруу найрагай нааданда оролсохо хубитай байгаабди. Хэд бэ гэбэл, монгол зохёолшод Г.Аюурзана, О.Цэнд-Аюуш, Б.Батхуу, Чойномын «Од» сангай тэргүйн Д.Гандболд, Ховдын яруу найрагша Тормонх гээд, дүхэриглэн зогсожо байтарнай, сээжээ сэлиһэн сэхэ маягтай, шанга бардаастай дуутай залуу хүн хажуудамнай шамдууханаар ерэжэ, «Би Амарсанаа гээшэб. Танай ехэ найрагша Нямбуугийн Нямдорж энэ нэрыем намда үгэһэн юм» гэбэ. Үнэхөөрөөшье, Нямдорж гуай Горькиин нэрэмжэтэ литературна институдта Олзийтиин Дондог гуайтай һуража байхадаа, хүбүүндэнь иимэ нэрэ хайрлаһан байгаа бшуу. Би ородоор шүлэгөө бэшэдэг гэхэдээ, толгой холболго, мүрнүүдэй эхин үеые эжэлсүүлхэ, - анафора арга хэрэглэн зохёоноб», - гээд, Амарсана хэлэбэ. Тиин, Москва хотодо барлан гаргагдаһан «Анафоры» гэһэн номһоонь хэдэн шүлэг дээжэлэн бария. Монголын яруу найрагай сонгодог арга дэлхэйн уран зохёолдо хүшэ түрүүлэн орохо болтогой!».

Амарсана УЛЗЫТУЕВ

БРАХМАНА

Нет пути к Брахме, нет,
Небо Его не найти,
Нежной бездны Его,
отчей ласки Его,
Нем и холоден вечности лик.
Несть числа ищущих путь к Нему,
Не счесть сердец летящих к Нему,
Невесть куда, неизвестно к кому,
непонятно за чем,
Негде усталому в космосе вечном
голову преклонить…
Нет конца коему и начала,
Нет ни верха, ни низа,
Только лишь звездная пыль
непонятно зачем,
То ли начало всему, то ли конец…
Мириады галактик бутоны свои
распуская,
Мир за миром творя, в никуда
ниоткуда летят,
Грешная жизнь за жизнью бурлит,
толкаясь, шкворча, трепыхаясь,
Греясь на солнцах неисчислимых
планет.
Смысл всего - это смыслы,
созданные словно солнца,
Смерть всего – это смерти,
потерявшие смысл
Осуществляя смыслы, зиждется
жизнь за жизнью,
Освобождая космос, побеждается
смерть.
Нет пути к Брахме, нет,
Смертным заказать путь,
Дай же хотя бы росинку
бессмертья,
Джай Гуру Дэйва Ом!

БРАХМА ТЭНГЭРИЙН ОРОН

Брахма бурханы ивээлд орж
би чадахгүй ээ.
Бодь сэтгэлийн тэнгэр нь хаа
оршдогийг мэдэхгүй ээ.
Мандал нь хамгийн янаг, намайг
бүтээгчээс ачлалт,
Монход оршигч түүний нигүүр нь
хүйтэн гэнэм.
Түүн тийшээ зоригчдыг тоочивч
ул барнам.
Түүн руу нисэх зүрхсийг тооловч
ул барнам.
Хэнийг зорин, юуны төлөө хэрэн
бядахаа эс мэдэгч
Хоосон огторгүйн хаахна нүдээ
анихыг үл мэднэм.
Тиин явагчдын цуваанд эхлэл,
тогсгол үгүй ээ.
Тэнгэр, газрын дундах хэмжээсийг
ул мэдмүй.
Чухам юуны учир хүмхийн тоос
хуйлармой?
Чинадын орноо эснэх, жаргахын
алийг эс мэдсү…
Гариг эрхэс буцлалдан, дэлбээ
юугээн задалж,
Гариг эрхсээ бүтээлдэн, хаанаас ч
юм, хаашаа ч юм нисэлдмой.
Тоо томшгүй оддын халуун наранд
бүлээцэж,
Түлхэлцэн, тэлчлэлдэн,
шажигналдан нүгэлт хорвоо
буцалмой.
Учир жанцанг нь ухвал – наран гариг
үүсэхийн л адил болой.
Угтаа бол эцэслэл гэдэг нь утга
учиргүй л үхэл болой.
Үхэл гэдгийг ялснаар сансар хорвоог
зайтай болгомүй.
Утгын гүнд хүрвэл дэм дэмэнд амьд
баймүй.
Брахма бурханд хүрэх зам үгүй болой.
Бурхан болоочдын замыг ероохийн
хэрэг юун.
Дандаа мөнх оршихын ганцхан
дуслыг гуймой.
Джай Гүрү Дэйва Ом![1]

Ж.Нэргүйн оршуулга

***

Үбэр-Монголын Шинжаан Уйгарын үндэһэтэнэй Найманмодон сүмэдэ 1979 ондо түрэһэн Галай БАЛЖАЙН шүлэгүүдһээ нэгыень дурадхая. Энэ зохёолшомнай 2009 ондо «Үлэмжын шанар» гэһэн бүһэгүй яруу найрагшадай мүрысөөндэ 3-дугаар шагналда хүртэһэн юм. 2010 ондо Шинжаан зохёолшодын Хорооной гэшүүнээр абтаа.

«НАЙМАНМОДОН МИНЬ ЯАЧИХЛАА»

Найман шаргыг уяжа байһан
Найман лэ уяа юм шиг.
Найман зуун жэлэй һалхи
бороондо
Нэрэнь таһарһан юм шиг.

Оглоо бури набшаһанһаань
Ногоон нулимс дуһална.
Үндэһэ бүри мүшэрһөөнь
Шара шүлһэн гоожоно.

Холоһоо бараалжа үзэбэл,
Хухарһан һалаань шууяна.
Хажуудань хүрэжэ ажаглабал,
Халсарһан эшэнь уйлана.

Хүгшэн буурал найман мод
Хүсэлынь харьсан юм шиг.
Хүрьһэтэ энэ дэлхэй дээрэ
Хөөрэхөө мартаһан юм шиг.
Нар хур тэгшэрһэн шороондоон
Набшаһаа алдан хубхайрна гэдэг.
Наһа ахиһан хүгшэд үзөөд,
Найман модондоо һанаа зобоно.

Сэхээн ургажа болохогүй
Модо минь яахаб даа.
Соёлоо бүүбэйлжэ шадахагүй
Монголчууд минь яахаб даа.

***

Цэбэгжавын БАТБААТАР 1970 ондо Архангай аймагай Их Тамир сомондо түрэһэн. Монголын Чолоот зохёолшодой холбооной дэргэдэхи «Зохисто аялгуу» сониндо сэтгүүлшэнээр ажаллаа. Арбаад жэлэй саана Халхын нютагуудаар 4400 модоной зайе гансаараа ябагаар туйлажа, һүзэгшэн бадаршанай замые гаталһан. Шүлэгүүдэй хоёр номтой.

АЛТАН «БАНЖИГА» ҮРИ МИНЬ

(хүбүүндээ зорюулһан шэбшэлгэ)

Хүбүүгээ би «хунд гар» болгоно.
Хүнэй нюдэнэй хоро, хэлэнэй бузар
хүргэхэгүй
Хүхэ шоно, хүрин бүргэдэй хии мори
дууданам.

Арбан зүгэй аюулы дарагша
Алтан цацраг банжига үри минь.
Асуури тэнгэриин одхон хүбүүн
Абай Гэсэр хааны зүүдэ
Арсаланай Араг улаан хонгорын
удам
Алтан цацраг банжига ур минь.
Абань шамайе абаран хамгаалжа
ябаарай гэжэ,
Атлантида, Гондван түбиин
юрөөлдэ
Амгалан нойрсохо дээдын һүнэһэды
һэреэнэм,
Абарга бэетэ Лемурчуудын буман
жэлэй омнох тэнгэрийг
Ази, Африк, Ацтек, Маягийн
эртэнэй бөөгэй онгодуудые
Адистадын дээдые хайрлагша
шажанай догшоды бас дууданам.
Мөнх тэнгэриин сагаан моритой
сахюусадые,
Мосон халилын сахалаа
намирһан эзэдые
Мөрөн голын луу сабдагуудыешье
дуудалаа.

***

Баймолд БАХЫТГУЛ (Казахстан) 1974 ондо Улаанбаатар хотодо түрэһэн. Баян-Олгий аймагай Олгий хотын дунда һургуули алтан медальтайгаар дүүргээ. 2012 ондо Алматада номоо хэблүүлэн гаргуулаа.

***

Хан ухаантай,
Хатан зүрхэтэй.
Халуун шуһатай,
Харахан нюдэтэй.
Онгон сэдьхэлтэй,
Омголон зантай.
Одон жаргалтай
Оюун бэлигтэй.
Сарнай шарайтай
Саран гунигтай
Санах нутагта
Саатах хайртай…

***

Райса БАСАНОВНА (Хальмаг)

ӨВГӨДИЙН ҮЛДЭЭСЭН ГАЗАР…

Тасарсан угсаагаа бичсэн шүлгүүд,
Тасарсан мах мэт чээжнээ
өвтгөнө.
Өвгөд минь Ижлийн голд,
Өрхөөрөө хоёр эргээр нь зогсов өө.

Тасраад ирсэн холын
Монголоос,
Тарсан хальмгууд газраан хуваав!
Тэдний заагт – урьдаар диилдсэн
Илдчин өвгөд даган чилэв…

Юлдчин – чанар элбэг сэлүүн
Үлдсэн өвөг нар чамайг тогтоов.
Багаас аван өвөртөөн
жаргаалаа,
Бодоорой хэмээн чамдаан хөөрнэв.

Аавын минь эцгийн минь газар,
Агшин болгонд чээжнээ
санагдана.
Ертонцийн монхрол бид хүртээд,
Монхийн талдаан амгалан жаргаяа.

Галина БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВА, «Байгал» сэтгүүлэй редактор.

Ажаглалта. Шүлэгүүдэй оршуулганууд – Г.Базаржаповагай.

[1] Бурхан багш минь оршоо! Гэдэгтэй дуйх самгарид хэлний Тэнгэр нараас ивээл урьсан тарни. Угчлэн орчуулбал «Бүтээгч багш ялтугай» болно. Орч

БУРЯАДАЙ ХҮҮГЭДТЭ - ШАНАРТАЙ АМАРАЛТА

Майн 21-һээ эхилээд, июниин 21 болотор засагай газарай харюусалгата нюурнууд Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажалаа зохёожо байһан хүүгэдэй зунай амаралтын газарнуудта тусхай шалгалта ябуулаа. Тэрэшэлэн хүүгэдые элүүржүүлхэ, амаруулха талаар хүдэлмэри майн 28-да эхилээ. Бүхыдөө Буряад орондо 2014 ондо элүүржүүлгын 710 лагерь һурагшадые угтажа абахаар бэлэн байһан һаань, мүнөө 637-донь 68899 үхибүүн бэеын тамирта шухала арга гаража үрдинхэй.

Гадна һургуулиин дэргэдэ хүдэлдэг 460 лагерь байна. Тэндэ зунай амаралтын 3 һарын туршада 52410 хүн амараа. Ажалай, амаралтын 150 лагерьта 14150 һурагша ябана. Санаториин түхэлтэй тогтомол 4 лагерьта 520 үхибүүн, ажалай, амаралтын тусхай лагерьта – 160, майхан табижа амардаг 14 лагерьта 588 хүн сүлөө сагаа зохидхоноор зохёожо шадаа.

Тэрээнһээ гадна гарзагүй амаралта Буряадай дунда һургуулинуудта һуража байһан хүүгэдтэ дурадхагдана. Алибаа нютагай оршон байдаг ой болон тала дайдаар аяншалга, уһа голоор тамаралга, майхан табижа амардаг лагерьнууд, бэеын тамирай болон сэрэгэй һорилго-мүрысөөн, элдэб янзын урилдаанууд мэтын олон онол арга багшанар хэрэглэнэ.

Буряадай һургуулинуудта амжалтатай һуража ябаһан хүбүүд, басагад тусхайтаар урмашуулагдана. Мүнөө жэлдэ эрхим 121 һурагша Бүхэроссиин "Океан" түбтэ амархаяа түрүүшынхиеэ ошобо. "Орлёнок" 35 хүн ошонги. "Белокурихада" - Буряадай 26, "Бимлюктэ" 20 үхибүүн амарха эрхэтэй болонхой.

Үшөө тиихэдэ Краснодарай хизаарай Анапа хотодо оршодог "Восток" лагерьта хоёрдохи жэлээ Буряадай хүүгэд ошожо амарна. Хамтаруулан тоолоходо, сагай энэ хугасаада 145 хүүгэд тэндэ амараад байна. Энэ шэглэлээр хүдэлмэри удаадахишье жэлнүүдтэ үргэлжэлхэ.

Һүүлэй 20 жэлэй хугасаада манай республикын хүүгэдэй гэшхээгүй газарташье дунда һургуулинуудта урагшатай һуража байһан үхибүүд амардаг болобо. Уласхоорондын "Артек" лагерьта июльһээ эхилээд, сентябрь болотор 500 хүн амарха. Үншэн хэнзэ, хүндэ хэсүү байдалда орохон үхибүүд, уласхоорондын хэмжээнэй урилдаанда, Олимпиадада амжалта туйлаһан һурагшадта түрэл нютагһаа холо ошожо, амарха арга боломжонууд түбхын түрүүн олгогдоно.

Баяр ЖИГМИТОВ.
Сэрэгма ДОНДОКОВАГАЙ фото-зурагууд.

НЮТАГАА hЭРГЭЭХЭ САГ ЕРЭЭ

Энэ hарын 13-да Шэбэртэ hууринай Угтамжын газарта, хүтэл дээрэ Бурхан багшатай нягта холбоотой Еши-Лодой Римбүүшэ багша Тэнзин ламатай морилжо бууба. Үндэр айлшадые Шэбэртын гулваа Ц-Д.Ц.Шоймполов, Шэбэртын дасанай Доржо ламбагай, нютагай аха захатанай нэгэн В.Д.Намсараев, статьягай автор Ц.Ш.Зандраев, Нарин-Заган hууринай үмсын хүдөө ажахын фермернүүд – аха дүүнэр Дамба, Солбон, Дугар Цыбикжаповууд, нютагай hургуулиин директор Ю.Ю.Шоймполова, ООО "Госстрахай" генеральна директор А.Д.Гомбоев болон олон hүзэгшэд угтан абаа.

Үндэр зиндаатай айлшад миин морилжо буугаагүй, Нарин-Заганай фермернүүд нютагаа hэргээхын түлөө Аршаанаа арюудхаха гэжэ хоёр жэлэй саана бүтээгдэhэн субаргынгаа хажууда Хатан Хёлгын хойморто hуулан hүзэгтэнөө суглуулжа, мүргэлдэ уриhан байна. Субарга бодхоохын түлөө аха дүүнэр Цыбикжаповууд нютагhаа гараhан зондоо, олон hүзэгшэдтэ хандажа, өөhэдынгөө хүсөөр, нютагай ТОС-ууд: "Майла", "Улаан-Хада", "Ая-гангын орон", "Хайранга", Шэбэртын хүдөөгэй hууринай захиргаан, бэшэ олон үмсын ажалтай зон модо шулуугаар барилгада туhалаа. Субарга арамнайлхада, Римбүүшэ багша ном уншаа hэн. Тэрэ гэhээр хоёр жэл болоо...

Хоёрхон жэл соо нилээн ехэ ажал ябуулагдаа. Нарин-Заганhаа холо бэшэ баруун хойшоо 5-6 модоной газарта Аршаан бии. Эндэ амараашад бэеэ аргалдаг, аршаан радонтой, олон минералнуудтай. Хэдыхэн жэлэй урда тээ ойн түймэрэй болоходо, ехэнхи гэрнүүд дүрэhэн. Мүнөө шэнэ гэрнүүд бодхоогдоо, эдеэ хоолой байшан баригдаа, Нари-Заганhаа Аршаан хүрэтэр харгы зahагдаа. Нютагтаа айлшадта гэжэ hэеы гэр барижа байна, спортын талмайнууд бии болоhон, мори урилдаанай газартай.

44 жэлэй саана Нарин-Заганда түймэрэй ехэ аюулда бүхы гэрнүүд шатаhан. Олонхи зон гэр бүлөөрөө Шэбэртэ, иишэ тиишээ зөөhэн. Харин мал ажалда ябаhан Цыден Цыбикжапович, Дугарма Гомбоевна үхибүүдээрээ үлэhэн. Үри хүүгэдынь айл боложо, нютагаа hэргээхэ гэжэ үмсын мал ажалда ороhон байна. Мүнөө энэ hууринда 7 айл, 43 хүн ажahуудаг. Гансал Нарин-Заган хүдөө hууринай тоодо ородоггүй. Аха дүүнэр Цыбикжаповууд нютагайнгаа хии мориие үргэхэ гэжэ нилээхэн оролдолго гаргаа. Шэбэртэ нютагай захиргаан, депутадууд баhал ажал ябуулhан байна. Хүдөөгэй үмсын ажалшадые Буряадай Правительствын түлөөлэгшэ ябаhан Б.Г.Бальжиров дэмжэдэг. Бэшүүрэй аймагай депутадууд болохо тээшэнь анхаралаа табиhан байна. Хүдөө hуурин болохын тула нэгэ алхам үлөө. Арадай Хуралай депутадууд энэ асуудалда анхаралаа хандуулха ёhотой.

...Энэ ехэ hайндэртэ хүршэ нютагуудhаа - Гутай, Шанага, Хонхолоhоо hүзэгшэд, олон айлшад, Нарин-Заганhаа гараhан нютагаархид ерээ. Римбүүшэ багша олон ламанараар Аршаанай газарта буужа, ном уншажа, Аршааниие арюудхаа. Ехэ гайхалтай, энэ үедэ хаанahаашьеб үүлэн түргэн сугларжа, ехэ уhатай бороон адхараа. Субаргынгаа хажууда борооной орожо байхада, ехэ мүргэлэй ном уншагдаа. Гороо хэhэнэй хойно зон Римбүүшэ багшahаа буянда хүртэхэ гэжэ адис абаа.

Спортын талмайн тайзан дээрэ Шэбэртэ hууринай гулваа Цырен-Дондок Цыдыпович Шоймполов, Дамба, Дугар Цыбикжаповууд нютаghаа гараhан зондоо баярай бэшэгүүдые, грамотануудые барюулаа. Сугларhан зонойнгоо урда Нарин-Заганhаа гарбалтай багшын ажалай ветеран, гүрэнэй олон тоото шагналда хүртэhэн дээдэ шатын багша Дармаева Сэсэг Дармаевна Улаан-Үдэhөө ерэжэ, нютагайнгаа түүхые хөөрэжэ үгөө.

Футболоор мүрысөөндэ хамтадаа 6 команда хабаадаа. Шэбэртэ – 2 команда, Дабаата - баhа хоёр, Хонхоло, Шанагын хүдөөгэй hууринууд нэгэ нэгэ команда табяа.

Шанагын гулваа Раднаев Солбон Дылгырович hүзэгтэнөө, тамиршадые толгойлжо асараа. Энэ гулваа иимэ үйлэ хэрэгүүдтэ ходо хабаададаг, миин hуудаггүй, урагшаа hанаатай, бэрхэ гулваа.

1-дэхи hуурида Хонхолын футболистнууд гараа, энэ хадаа миинтэ амжалта бэшэ. hая Кабанскын аймагта үнгэрhэн республикын зунай хүдөөгэй нааданда Хонхолын хүбүүд, Бэшүүрэй суглуулагдаhан команда 2-дохи hуури эзэлhэн байна. Аха дүүнэр: Сандак, Булат, Чингис Ешеевүүдые, Даша Дашиевые онсо тэмдэглэхэдэ болохо. Хоёрдохи hуурида - Шанагын футболистнууд, 3-дахи hуурида Шэбэртын нэгэдэхи команда гараа. Эндэ залуу хүбүүдэй дунда дүй дэршэлтэй вратарь Дугар Базаров hайнаар наадаа.

Ном hуршаар харбалгада 10 тамиршад хабаадаа. Эгээл мэргэн Шэбэртэ hууринай залуу харбагша Аюр Будаев хонин шанда хүртөө. Гутайн түлөөлэгшэд 2-дохи, 3-дахи hууринуудые эзэлээ, нэрлэбэл: Солбон Бадмаев, Эрдэм Очиров. Эндэ бүhэтэйшүүлэй мүрысөөндэ Сарюна Баторова шалгараа.

Мори урилдаанай газарта 6 моришод хаба шадалаа харуулаа. Хонин шанда Шэбэртын Анатолий Ефимов Казбек морин дээрэ шалгараа. Хоёрдохи hуурида - Сергей Медведев.

hүүлдэнь субаргын хажуудахи талмай дээрэ буряад **барилдаанай мүрысөөндэ** олон зон сугларба. Барилдаан 3 шэгнүүрээр үнгэргэгдөө. Эндэ ахамад судья Бадмаев Солбон Федоровичые тэмдэглэе, энэ хүн Гутайда үмсын ажалтай. Хэмжүүр бүхэндэ арба үлүү бүхэ барилдаашад сугларaа. 60 кг хүрэтэр Хонхолын барилдаашан Сандык Ешеев шүрбэhэтэй, шамбай байжа, 1-дэхи hуури эзэлээ. Шэбэртын hургуули мүнөө жэл дүүргэhэн Гутайн Аюр Норбоев 2-дохи hуурида гараа. 70 кг хүрэтэр шэгнүүртэ Шанагын оюутан Саян Раднаев илаа. Хоёрдохи hуурида Шэбэртын Чимитцырен Базаров гараа. 70 кг дээшэ шэгнүүртэ Шанагын түлөөлэгшэ оюутан Аюр Бальжинимаев илгараа. 2-дохи hуури Шэбэртын Чимитцырен Базаров (ондоо) эзэлээ.

Абсолютна мүрысөөндэ 9 барилдаашад хабаадаа. Энэ ехэ шанга тулалдаанда нюргаяа шоройдуулангүй, Шанагын Саян Раднаев түргэн, бар хүсэтэй байhанаа харуулжа, хонин шанда хүртөө.

Волейболой талмай дээрэ эхэнэрнүүдэй дунда Шэбэртын басагад шүүгээ, 2-дохи hуурида баhал энэ хүдөөгэй hуурина Дабаатын команда 2-дохи hуурида хүртөө. Эрэшүүлэй дунда шэбэртынхид 1-дэхи hуурида, Бэшүүрэй команда хоёрдохи hуурида гараа. Эгээл hайн волейбол наадаhан Шэбэртын Ирина Цыренжаповае, Евгений Дагбаевые тэмдэглэе.

Мүрысөөндэ туhалhан Б.Ф.Бадмаевта, С.Ф.Бадмаевта, А.В.Будаевта, Б.Б.Цыбигмитовтэ, Шанагын түлөөлэгшэдтэ, ном hуршын мүрысөөниие ябуулhан зондо ехэ hайниие хүргэе.

Айлшад, нютагай зон Шэбэртын дунда hургуулиин "Аянга" гэжэ уран hайханай бүлэгэй концерт хараа. Бүлэгые даажа ябаhан бэрхэ, шадамар Эрдынеева Сэржуня Германовнае, хатарта hургажа байhан бэлигтэй Бадмаева Майя Петровнае онсо тэмдэглэлтэй.

Энэ ехэ бурханай hайндэртэ гол удхатай "Наманшалан мүргэнэб" гэжэ дууе Женя Цыбенова Эржэна Гатыпова хоёр гүйсэдхөө. Женя мүнөө жэл hургуули дүүргэhэн, Бэшүүрэйнгэй аймагай эрхим бэрхэ hурагшадай нэгэн, олон дахин тайзан дээрэhээ хүнүүдые баярлуулаа. Эржена Улаан-Үдын хүгжэмэй hургуулиин оюутан, олон конкурснуудай лауреат, hая Эрхүү хотодо үнгэрhэн уласхоорондын "Art-Vext» конкурсдо 2-дохи шанда хүртэhэн.

"Бурхадтаа" гэhэн дууе олоной зүрхэ хүдэлгэжэ шадаhан Эрдэм Очиров гүйсэдхөө – мүнөө жэлдэ hургуули дүүргэhэн, аймагай "Эдир Будамшуу" гэhэн конкурсдо 2 дахин илаhан. Энэ дууе Александр Дамбаев дуулалсаа. Александр БГУ-гай журналистикын факультедэй оюутан. Бүри hая энэ бэлигтэй хүбүүн Шэтэдэ үнгэрhэн ШОС-ой конкурсдо эрхим дүн харуулжа, бүхэроссиин оюутадай "Селигер-2014" гэhэн фестивальда хабаадаха болобо. Энэ ехэ үндэр туйлалта болоно.

БГУ-гай зүүн хэлэнүүдэй факультедэй оюутан Лера Гомбоева республика соо мэдээжэ эдир дуушан, олон конкурснуудай лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэhэн, өөрөө дуу, аянга зохёодог. Англи хэлэн дээрэ дуу гүйсэдхөө. Улаан-Үдэдэ "Караоке без границ» гэhэн уласхоорондын конкурсдо нэгэдэхи hуури эзэлжэ, Москвада хаба шадалаа туршаха эрхэдэ хүртөө. Эрэшүүл соohоо манай hургуулиин шаби Антон Дайндоров баhа Москва ошохо. Антон 15 жэлэй саана түрэл hургуулияа дүүргээ.

Нэрлэhэн дуушад Шэбэртын hургуули дүүргэhэн, Сэржуня Германовнагай хүтэлбэри доро дуу дуулажа hураhан шабинар. Эдир халаанууд урган гаражал ходо байдаг, жэшээлхэдэ, 8-дахи классай hурагша Яна Бадмаева "Уулын оройhоо" гэжэ дууе бэлэг болгон баряа. Концертын үедэ зон хатарай номернуудые hонирхон хараа. Хатарай кружогые даагша Бадмаева Майя Петровна гургалдай шэнги хоолойтой, өөрөө дуу зохёодог. Сугларhан зондоо буряад арадай "Алтаргана" гэжэ дууе дуулахадаа, Уласхоорондын "Алтаргана-2014" фестивальда зорюулжа, олоной зүрхэ татажа шадаа. Нютагайхидтаа ажалай ветерануудыг Дулма ба Сэсэг Дармаевнануудыг "Голоор, голоор" гэhэн дуу бэлэг бариба. Эрэшүүл соohоо совхозой жолоошон байhан Рабдан Базаров "Дэлхэй минии альган дээрэ" гэhэн дууе хангюурдаа.

Бага нютагай hайндэр эрхим hайнаар үнгэрөө. Хүдөөгэймнай hуурийн "Майла", "Улаан-Хада", "Ая-Гангын орон", "Хайранга" ТОС-ойхид нүлөөгөө оруулаа. Эдеэ хоолой, наймаанай майхануудыг хүдэлөө. Баярай үдэшэ түгэсхэhэн дискотекэдэ залуушуул хабаадаа.

Нютагай зон, айлшад, hүзэгтэн Римбүүшэ багшадаа, Тэнзин ламада, Доржа амбайда, Шэбэртын хүдөөгэй hууринай захиргаанда, Ц-Д.Ц. Шоймполов гулваада, энэ hайндэр эмхидхэлгэдэ хам оролсоhон Дамба, Солбон, Дугар, Баир Цыбикжаповуудта, үндэр наhатай зондо hайниие хүргэжэ, баяраа мэдүүлжэ, хэhэн хэрэгтнай бүтээсэтэй, хии моринтнай дээгүүр намилзажа байг гэжэ үреэнэбди.

Ц.Ш.ЗАНДРАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Ю.ШОЙМПОЛОВАГАЙ
фото-зурагууд.

Хүдөөгэй ажабайдал

Ц.Зандраев Римбүүшэ багшада хадаг барина

Римбүүшэ багша угтамжын үедэ

Нютагай зон эдэбхитэй

Аха дүү Цыбикжаповууд

Михаил БАТОИН

ТЭРМЭЭЛЖЭН БА ШОРГООЛЖОН

ХАБААДАХА НЮУРНУУД:

ТЭРМЭЭЛЖЭН
ШОРГООЛЖОН
ЗҮГЫ
ШААЗГАЙ
ЗАРЯА

Ойн соорхойдо Тэрмээлжэн, Шоргоолжон уулзана.

ШОРГООЛЖОН. Амар мэндэ, хүршэ! Һаянай юундэ харагданагүйбши? Шамгүйгөөр хүбшэ тайгадамнай юун бэ даа дуталдаһан шэнгил.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тэрэ бүридэ тэршэгэнэжэ, шэхэнэй шиир таһалнагүйш гэжэ энэ ши намһаа хашардаг бэшэ гүш...

ШОРГООЛЖОН. Ээ даа гэжэ хари... Бидэшни орон нютагтаа хайратайл байхабди. Маанадай үгы болошоо һаамнай, дайдамнай үгырхэл...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Яагаашье һүрээтэй хохи гээшэб! Хорхой шумуулаар дайда үгыршэхэ гэжэ одоо яахаб...

ШОРГООЛЖОН. Болииш! Аманай алдуури бү үгэлыш! Үлүү юумэн дайдада байдаггүй юмэл.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тэрэл бүридэ тиигэлсэхэ даа... Теэд бодото дээрээ тиимэ бэшэ.

ШОРГООЛЖОН. Дайдын хэшэг гэжэ ойлгодоггүй тэнэгүүдэй үгэл ааб даа. Зүгы ниидэжэ ерэнэ.

ЗҮГЫ. Зззз... Зүбтэй, зүбтэй... Хүршэнэрни зүггүй зүб юумэ зугаалнат. Зай даа, зай даа, зззззз... *(дуулана).*

Зүгынүүдэй аша габьяа,
Зоной туһада юмэл даа.
Зүбтэй энэни ойлгоол һаа,
Золой удха танихат даа.
З-з-з-з... Золой удха энэл даа,
Зүбэй мүртэ орогты,
Залуу эдир наһанһаа
Зондоо туһатай ябагты. З-з-з...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Маанадайшье зүб, буруу ээлтэйхэн ааб даа. ШОРГООЛЖОН. Дэмы хоохоор шашалданхаар, битнай ажалдаа яарахамни...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тррр... Тэдты сааш... Тэдээхэн мододойнгоо намаа соохи сэнгэлиг нютагаа бусахам сааш... Таанад эндээ яанат сааш... Бусахам сааш, намжаа һайхан нарата орон дайдадаа.

ЗҮГЫ. Зүгөөргүйхэн зүбтэй. Зүбшөөхэл болоноб зааболгон. З-з-з

ШОРГООЛЗОН. Ерээл хадаа хэрэгээ хэлээдхи...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тррр..Түргэлэ! Тррр... Түргэлыш!

ЗҮГЫ. Баал тоһо суглуулжа, бүришье сүлөөгүй тухашарнаб. Тиихэдэм заримашуул зззззз...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Ажалдаа даруулшоод, өөдэ нара харахагүй ябагшадые харагшаб. Ахирхан тэдэнэрые хайралагшаб... Тэрэ бүхэндэ мэгдэжэ ябагшад мүртэй амитад бэшэ агша. Ажалдаа даруулшоод, арай амидарагшад...

ЗҮГЫ. Ажал хэжэ, амаа тоһодожо, ажамидарха заяатан юм аабзаб. Зззззз... Зүгөөр зайдан талаар зайгшад золой амта огтолон танидаггүй.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Һэ! Ши намда ухаа заахашни гү?! Зайла саашаа! Тррррр...

Шаазгай ниидэжэ ерээд шаханана.

ШААЗГАЙ. Шамдаш, намдаш наартай саг саашалба. Саһан бордоһон наашалба. Шоргоолжон, тэрмээлжэн, зүгынүүд үгы болон хосорхот. Шугын оёорто шэдүүлхэт.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тадтай, тадтай! Хэлыеш ходоро таталтай!

ШОРГООЛЖОН. Шашаг яндуул, шабааһан тээшээ яба саашаа!

ЗҮГЫ. Үтэр эндэһээ яба! Яяр яндан гүйраншан, үбдэг-сүбдэг түүгээшэн, айлай газаагуур гүйгөөшэн..

ШААЗГАЙ. Зай, зай... Үгөө таанадаар тааража, үльгэр домог хэлсэхээ эндэтнай ерээл һэм. Тиихэдэмни тонило гэжэ үлдэбэт. Нүгэлөө нюдөөрөө харахат, шаара таршаанууд! Хорхой шабхайнууд!

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Хобуушадтай холбоорисолдохогүйбди.

ШОРГООЛЖОН. Шамтай сагаа дэмы барахагүйбди.

ШААЗГАЙ. Таанадтай, таанадшьегүй... Ябахам саашаа! Намарай ольбон дүтэлөө, хосорхотной үглөө, мүнөө! Шаара таршаанууд, дайдын шорой богууд!

ЗҮГЫ. Зай даа, зай даа... Зззззз... Олон үгэдэ олзогүй. Олоһоноо олзо болгоод ябабал, ядамаргүй амидархабди. Ойн модоной хүнхи соо нарай хүүгэдни намайгаа хүлеэнэд.

ШОРГООЛЖОН. Бутаар дүүрэн хүүгэдни... Түргэлээлгүй һаам, түби дайдаар зайжа зутарха.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тиимэ даа, тиимэ. Үри хүүгэдээ одоо даа тэрэ бүридэ удаан орхижо болохогүй. Элдэб хоротон элдэбэлхэ тэдэнииемнай.

ШААЗГАЙ. Шамшьегүйгөөр энэни мэдэхэб. Ябахамни саашаа хүүгэдтээ... Үльгэр домогой орондо үхибүүдээ унтуулаад ошуужам.

ЗҮГЫ. Үү, харыт тэрэниие...

ШОГООЛЖОН. Юун бэ?

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Юун болооб?

ШААЗГАЙ. Яагааб?

ЗҮГЫ. Зутар юм гээшэб... ззззззз... Зүүн зүгһөө үглөөнэй улаан наран доогуур шургажа, зүүнүүд шэнги шэрхи үһэеэ үрзылгэһэн юумэн наашаа шэглэбэ. Энэмнай хэн юуниинь, ямар арьяатаниинь гээшэб? Заряа бии болоно.

ЗАРЯА. Амитадта амар заяа үзүүлхэгүй, шууянай болоходо наашалбаб. Оромоо алдагшадые орон дайдаһаа орогүй үлдэхэ хэрэгтэй.

ЗҮГЫ. Дайн дажарта бэеэ зэһэһэн хэн гэдэг хүйхэр бэлэйш?...

ЗАРЯА. Зүүн мэтэ зуугаад хадхууртайб! Ан арьяатад алад үнгэрдэг намһаа. Нүхэсэхэ дуратал һаа, намтай наартай зохид үгэтэй бай...

ШОРГООЛЖОН. Зутар юм гээшэб...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тэнэг амитан тэнгэриһээ гурба аха!

ЗҮГЫ. Зүгөөргүй зүбтэй. Зззззззз... Минии хадхуурта арайл хүрэхэгүй хэды олоншье һаа, зүүн шэнги үрзэгэр үһэнүүдшни... ззззззз...

ШОРГООЛЖОН. Минии урда аргашни алга ааб даа.

ЗҮГЫ. Юу?!

ЗАРЯА. Намтай хэншье үсэрилдэдэггүй юм.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Миниитнай хэлэгшэ миин бэшэ. Хүнүүд иигэжэ хэлэдэг. Тэдэмнай тэнгэри заяатан ааб даа.

ШОРГООЛЖОН. Энэ арсашагүй зүб.

ЗҮГЫ. Зүбтэй, зүбтэй. Тиибэшье тэдэнэйш дунда дутуу ухаатан ябадаг. Хургаараа заагаад яахамнайб.

ЗАРЯА. Зай даа, зай даа...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Ойн модод утатай богонитой...

ШОРГООЛЖОН. Тиимэ даа, тэдэнэйш дунда хүдхэ аашатай, харша бүдүүлиг зантай хүнүүд ябажа байха.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Ай, зайлуула...

ЗҮГЫ. Тэдэнһээл саагуур, тэнгэриһээ наагуур.

ЗАРЯА. Нэгэл хэдыхэн заримашуул ааб даа. Хүн гээд лэ гэнэдэжэ огто болохогүй.

ЗҮГЫ. Зай, тэдэнээ орхиё. Отог отогуудтаа бусая.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Одоо энэ зүбтэй...

ШОРГООЛЖОН. Шор муутан байгаал ааб даа.

ЗАРЯА. Яагаашье һаа, хайратайл даа.

ЗҮГЫ. Зүбтэй, зүбтэй. Амитан зүйлые хайралха хэрэгтэй.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Тэдэ маанадые хайралдаг аал?

ШОРГООЛЖОН. Тала дайдыемнай хоролжо, эдэ маанадые хороохые оролдодог гээшэл.

ЗҮГЫ. Энэмнай манай ухаанай хүрэхэгүй юумэн. Тарая эндэһээ, тархидаа таряа тарюулаагүй дээрээ.

ЗАРЯА. Уулзаһан хадаа хөөрэлдэел. Намдатнай таанадтаа дуулгаха, хөөрэхэ юумэн биил гээшэ, үетэн нүхэд...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Гаэар дээгүүр мүлхижэ ябадаг шамда ямар тиимэ һонирхолтой юумэн байхаб даа.

ШОРГООЛЖОН. Шагная, нүхэд. Газар дээрэ элдэб юумэн болодог гээшэ.

ЗАРЯА. Шагнаха, болихо танай дуран... Энэ Шоргоолжон зүбтэй ярина.

ЗҮГЫ. Үгэеэ ойлголсохогүй үүхи ахир таанартай таанаршьегүй... *(ниидэхэеэ далияа зэһэнэ).*

Байра байдалаа заһаха хэрэгтэй.

ЗҮГЫ. Зүбтэй, зүбтэй...

ЗАРЯА. Заримашуул тиихэдэ зугаа нааданһаа зайлаха огто дурагүй. Тэрмээлжэн эльгэ хатана.

ШОРГООЛЖОН. Хэндэ энеэдэн, хэндэ ханяадан.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Зай даа, хэлэһээр байтар... Харана гүт, тэрэ хара үүлэ.

ЗҮГЫ. Далииемни норгоодүйдэнь догдойлгохомни эндэһээ.

ЗАРЯА. Зүдэрүү саг ойртобо. Зулгы зумнай зайлан ошохонь. Хорхой шумуулай хосорхо саг ерэбэ. Ай даа...

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Яатараа халаглаа юмши... Илдам хабарай нарата саг бусаха даа. Булта маанад бууса нютагтаа һэргэн дэгжэхэбди *(набшаһан дээрэ хатар наадана).*

ШОРГООЛЖОН. Хабарай наранда хара ажал хэхэдэ хабатай даа.

ТЭРМЭЭЛЖЭН. Байгаали дайдамнай һэргэхэ, бултанда жаргалтай саг ерэхэ. Хатар наадаараа хангай дайдаяа баясуулая. Хабарымнай бусааха байһандань этигэл дүүрэн дуулая, хатарая!

ЗҮГЫ. Зүбтэй бэд даа! Наашаагты бултадаа, намтай суг хатарагты! Хатан хабар удаарангүй. Хүрөөд ерэхэл маанадтаа! Хатан хабарнай удангүй. Хүүен-хааен ерэхэл даа! *(Эдэнэй хатар наадан эхилнэ).*

Урин хабараа бултандаа
Угтахал юм даа урматай.
Хамаг олон амитадтаа
Хабарнай угаа дуратай!

Бултанай хатар наадан эхилжэ, хүхюун хүгжэм доро хүшэгэ хаагдана.

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С «101 ДАЛМАТИНЕЦ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
09.00, 13.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00, 14.25 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ДВОЙНОЙ ФОРСАЖ»
14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
15.25 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «БОРОДА ИЗМЯТА» (16+)
16.45 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «СНЕГОДЯИ» (16+)
18.00, 18.30, 20.30 Т/С «КУХНЯ»
19.00, 19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
22.00 Х/Ф «ТРОЙНОЙ ФОРСАЖ. ТОКИЙСКИЙ ДРИФТ»
00.30 «ГАВ-СТОРИ». СЕМЕЙНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
01.30 Х/Ф «МУМИЯ. ПРИНЦ ЕГИПТА»
03.25 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)Ф
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
20.55 Т/С «ДЕЛЬТА» (16+)
22.50 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
02.55 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
04.00 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.05 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «СВОЛОЧИ» (16+)
08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30 Т/С «СТРОЙБАТЯ» (16+)
15.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «СРОК ДАВНОСТИ» (16+)
03.25 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
03.55 М/Ф (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30, 14.50, 16.20, 17.00, 18.10, 03.50, 04.35, 05.20, 06.10 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС» (12+)

Четверг, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20, 22.30 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.25, 16.15 Т/С «ЯСМИН» (16+)
17.30 «ФАЗЕНДА»
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 Т/С «ГОМОРРА». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
02.25 Х/Ф «ЦВЕТ ДЕНЕГ» (16+)
04.55 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПЕРВАЯ МИРОВАЯ. САМОУБИЙСТВО ЕВРОПЫ» (16+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (16+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР. ЖИЗНЬ ЗАНОВО» (12+)
01.40 Д/Ф «РУССКИЙ КОРПУС. ЗАТЕРЯННЫЕ ВО ВРЕМЕНИ» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ЛЕЛИК И БОЛЕК НА ДИКОМ ЗАПАДЕ»
08.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. LITE» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ИСТОРИЯ ЗОЛУШКИ» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «ФИЗРУК» (16+)
20.30 «ДРУЖБА НАРОДОВ» (16+)
21.00 Х/Ф «ИСТОРИЯ ЗОЛУШКИ-3» (16+)
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
01.00 Х/Ф «ДЕКАБРЬСКИЕ МАЛЬЧИКИ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Т/С «ТАЙНИК У КРАСНЫХ КАМНЕЙ» (12+)
14.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 Д/Ф «ЭКВАТОР» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
20.00 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+)
20.05 «ДЕТИ АРБАТА» (16+). ЗУРХАЙ
22.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ВОЛЧИЩЕ-СЕРЫЙ ХВОСТИЩЕ», «ВЕРНОЕ СРЕДСТВО», «ВЕСЁЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
09.00, 13.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00, 14.15 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ТРОЙНОЙ ФОРСАЖ. ТОКИЙСКИЙ ДРИФТ»
14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
15.15 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «СНЕГОДЯИ» (16+)
18.00, 18.30, 20.30 Т/С «КУХНЯ»
19.00, 19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
21.30 Х/Ф «ФОРСАЖ-4»
00.30 «ГАВ-СТОРИ». СЕМЕЙНОЕ РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
01.30 Х/Ф «МАППЕТЫ»
03.25 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
20.55 Т/С «ДЕЛЬТА» (16+)
22.50 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)
01.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
03.00 «Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
03.55 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.00 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00, 03.10 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «АКЦИЯ» (16+)
08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30 Т/С «СТРОЙБАТЯ» (16+)
15.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «ОТВЕТНЫЙ ХОД» (16+)
03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.35, 13.30, 14.05, 15.20, 17.00, 18.15, 04.35, 05.25, 06.15 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ЕЛКИ-ПАЛКИ» (16+)
02.40 Х/Ф «ЗА СПИЧКАМИ» (12+)

Пятница, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.30 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 Т/С «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» (16+)
15.25, 16.15 Т/С «ЯСМИН» (16+)
17.30 «ФАЗЕНДА»
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
20.50, 22.30 «ТОЧЬ-В-ТОЧЬ»
22.00 «ВРЕМЯ»
00.25 Д/Ф «ВЕРСИЯ КЛАССИЧЕСКАЯ: «ДОРОГА» К ПЕРВОЙ МИРОВОЙ». К 100-ЛЕТИЮ НАЧАЛА ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ» (16+)
01.25 Д/Ф «ВЕРСИЯ АЛЬТЕРНАТИВНАЯ: ПЕРВЫЙ ВЫСТРЕЛ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ»
02.30 Х/Ф «СУМАСШЕДШЕЕ СЕРДЦЕ» (16+)
04.35 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПЕРВАЯ МИРОВАЯ. САМОУБИЙСТВО ЕВРОПЫ» (16+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 «ДЕВЧАТА» (16+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
22.00 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК-ПРИМАНКА» (12+)
01.40 Д/Ф «ВЕЛИКОЕ ЧУДО СЕРАФИМА САРОВСКОГО»
02.35 «ЖИВОЙ ЗВУК»

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
07.45 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
08.00 М/С «ЛЕЛИК И БОЛЕК НА ДИКОМ ЗАПАДЕ», «КРУГОСВЕТНОЕ ПРИКЛЮЧЕНИЕ БОЛЕКА И ЛЕЛИКА»
08.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.55 «ДОМ-2. LITE» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ИСТОРИЯ ЗОЛУШКИ-3» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ (16+)
14.30 «УНИВЕР»
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
19.15 РЕТРО-НОВОСТИ. «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ» (16+). ПОГОДА
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
20.00 «COMEDI WOMEN»
21.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
22.00 «COMEDI БАТТЛ. БИТВЫ ЗА КАДРОМ» (16+)
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
01.00 «НЕ СПАТЬ»
02.00 Х/Ф «ТИПА КРУТОЙ ОХРАННИК» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 00.10, 02.20 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ПРОШЛОГОДНЯЯ КАДРИЛЬ» (12+)
14.30 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
17.05 Д/Ф «ТЕКТОНИЧЕСКАЯ САГА» (16+)
18.05 «ЗАЧАРОВАННЫЕ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
20.05 Х/Ф «ВСЕ ГОВОРЯТ, ЧТО Я ЛЮБЛЮ ТЕБЯ» (16+)
22.30 Х/Ф «ХАМЕЛЕОН» (16+)
00.40 Х/Ф «УЛИЧНЫЙ БОЕЦ» (16+)
02.50 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «НОВОГОДНИЙ ВЕТЕР», «ВЕСЁЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.30 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ»
08.00, 09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
09.00, 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
11.30 Х/Ф «ФОРСАЖ-4»
14.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «СНЕГОДЯИ» (16+)
15.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «КРАСОТА СПАСЁТ МЫМР» (16+)
17.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЗЭ БЭД» (16+)
19.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЖЕНСКОЕ ЩАС Я!» (16+)
21.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЗЭ БЭД 2. НЕВОШЕДШЕЕ» (16+)
23.00 «СТУДЕНТЫ» (16+)
00.00 Х/Ф «ДЕВУШКА С ТАТУИРОВКОЙ ДРАКОНА»
03.00 Х/Ф «ЗАКОН И ПОРЯДОК. СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРПУС»
03.45 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
09.35 «ДО СУДА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.30 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
16.35, 19.35 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
20.55 Т/С «ДЕЛЬТА» (16+)
22.50 Т/С «ТРИ ЗВЕЗДЫ» (16+)
00.50 Т/С «ГЛУХАРЬ. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
02.55 «КАК НА ДУХУ» (16+)
03.55 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.05 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «СРОК ДАВНОСТИ» (16+)
08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ» (16+)
11.30 Т/С «СОЛДАТЫ-16» (16+)
14.30 Т/С «СТРОЙБАТЯ» (16+)
15.30, 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
22.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
01.30 Х/Ф «ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПРЕСТУПНИК» (16+)
03.30 «КОРОЛИ НОКАУТОВ» (16+)
04.00 М/Ф (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30, 13.55 Х/Ф «ТАЙНЫ ДВОРЦОВЫХ ПЕРЕВОРОТОВ. РОССИЯ, ВЕК XVIII» (12+)
15.55, 17.00 Х/Ф «ТАЙНЫ ДВОРЦОВЫХ ПЕРЕВОРОТОВ. РОССИЯ, ВЕК XVIII» (12+)
20.00 «ЗАЩИТА МЕТЛИНОЙ» (16+)
20.35, 21.15, 22.00, 22.45, 23.35, 00.20, 01.10, 01.55, 02.45 Т/С «СЛЕД» (16+)
03.35 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС» (12+)
06.00 Х/Ф «ЕЛКИ-ПАЛКИ» (16+)

Суббота, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.05,07.10 Х/Ф «ГОНКА С ПРЕСЛЕДОВАНИЕМ» (12+)
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.00 Х/Ф «ИСПОВЕДЬ СОДЕРЖАНКИ» (16+)
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК» (12+)
11.55 Д/Ф «ЛУИ ДЕ ФЮНЕС. ЧЕЛОВЕК-ОРКЕСТР» (12+)
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
14.10 Д/С «НАРОДНАЯ МЕДИЦИНА»
15.05 Х/Ф «В ЗОНЕ ОСОБОГО ВНИМАНИЯ»
16.55 Х/Ф «ОТВЕТНЫЙ ХОД»
18.30 «УГАДАЙ МЕЛОДИЮ» (12+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.20 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
20.25 «ДВЕ ЗВЕЗДЫ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
00.10 «КВН». ПРЕМЬЕР-ЛИГА (16+)
01.45 Х/Ф «ЛЮДИ, КАК МЫ». МИШЕЛЬ ПФАЙФФЕР В ФИЛЬМЕ АЛЕКСА КУРТЦМАНА» (16+)
03.50 Х/Ф «ТЕЛЕНОВОСТИ» (12+)
06.15 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

«РОССИЯ 1»

05.45 Х/Ф «АРТИСТКА ИЗ ГРИБОВА»
08.30 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
09.15, 12.10, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
09.25 «ЯЗЬ. ПЕРЕЗАГРУЗКА» (12+)
10.00 Д/Ф «ПРАВИЛА ЖИЗНИ 100-ЛЕТНЕГО ЧЕЛОВЕКА»
11.05 Д/Ф «ЗАПОВЕДНИК «ГАЛИЧЬЯ ГОРА». «ПОРТУГАЛИЯ. АЗОРЫ ЗДЕСЬ ТИХИЕ»
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)
13.25, 15.30 Х/Ф «БЕЛЫЕ РОЗЫ НАДЕЖДЫ» (12+)
17.15 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
19.05 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
21.45 Х/Ф «НЕДОТРОГА» (12+)
01.40 Х/Ф «АЛЬПИНИСТ» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
07.45 ТАЙНЫ ДРЕВНИХ (12+)
08.30 ШОУ «ТАНЦЫ-3». ПОГОДЫ (12+)
10.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА»
10.30 «ФЭШН ТЕРАПИЯ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.00 «СТРАНА В SHOPE»
12.30 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
13.00 «COMEDI WOMEN»
19.30 «МУНГЭН СЭРГЭ»
19.50 М/Ф «БОЛЬШОЙ УХ» (6+)
20.00 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС» (16+)
22.25 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
01.30 Х/Ф «МАГНОЛИЯ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф «СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ» (16+)
08.00, 11.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30, 17.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
10.30 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+)
11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 Т/С «ДЕТИ АРБАТА» (16+)
15.40 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+)
16.05 Д/Ф «ПАПУА 3D. СЕКРЕТНЫЙ ОСТРОВ КАННИБАЛОВ» (16+)
17.05 М/С «ВОИНЫ МИФОВ: ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД» (12+)
18.00 Д/Ф «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+)
18.30 Д/Ф «ЖЕСТОКИЕ ТАЙНЫ ПРОШЛОГО» (16+)
19.00 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+). ЗУРХАЙ
19.35 «ВКУСНО» (12+)
20.00 «ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА» (16+). ЗУРХАЙ
21.00 Х/Ф «ЗАПРЕДЕЛЬЕ» (16+)
23.10 «ТИХИЙ АМЕРИКАНЕЦ» (16+). ЗУРХАЙ
00.55 «ОДЕРЖИМЫЕ» (16+)
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ЛЕСНОЙ КОНЦЕРТ», «ГОРЕ НЕ БЕДА», «СНЕГОВИК-ПОЧТОВИК», «СЕРЕБРЯНОЕ КОПЫТЦЕ», «ХРАБРЫЙ ОЛЕНЁНОК», «ДОВЕРЧИВЫЙ ДРАКОН» (0+)
07.35 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
08.00 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/Ф «ИГОРЬ» (16+)
10.35 «СТУДЕНТЫ» (16+)
11.00, 22.05 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ОЧЕНЬ СТРАШНОЕ СМЕШНО» (16+)
12.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «КРАСОТА СПАСЁТ МЫМР» (16+)
14.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЖЕНСКОЕ ЩАС Я!» (16+)
16.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЗЭ БЭД» (16+)
18.00 Х/Ф «БЕЛЫЙ ПЛЕН»
20.15 Х/Ф «СНЕЖНЫЕ ПСЫ»
23.35 Х/Ф «АДРЕНАЛИН»
01.10 Х/Ф «ЗАКОН И ПОРЯДОК. СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРПУС»
03.40 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ» (0+)
10.25 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
14.20 «ЖИЗНЬ КАК ПЕСНЯ» (16+)
16.00 «БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!» (16+)
17.15 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
18.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+)
20.55 «САМЫЕ ГРОМКИЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
22.45 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
23.25 Т/С «ГРАЖДАНКА НАЧАЛЬНИЦА. ПРОДОЛЖЕНИЕ» (16+)
01.15 СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. / 2015 Г. ЦСКА - «ТОРПЕДО»
03.25 «ОСТРОВ» (16+)
04.50 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.10 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00, 04.15 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
07.00 Х/Ф «ОТВЕТНЫЙ ХОД» (16+)
08.30 «КАК НАДО» (16+)
09.00 Х/Ф «МАЛЬТИЙСКИЙ КРЕСТ» (16+)
11.10 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-4» (16+)
21.50 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «КОРОЛИ ЭКСТРИМА» (16+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-2» (18+)
02.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
02.30 Х/Ф «РУССКИЙ БИЗНЕС» (16+)
04.30 «КАЛАМБУР» (16+)

5 КАНАЛ

07.45 М/Ф (0+) (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 11.55, 12.40, 13.25, 14.10, 14.55, 15.40, 16.25, 17.10, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД» (16+)
20.00, 20.55, 21.50, 22.50, 23.45, 00.40, 01.35, 02.35 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА» (16+)
03.30, 05.25 Х/Ф «ТАЙНЫ ДВОРЦОВЫХ ПЕРЕВОРОТОВ. РОССИЯ, ВЕК XVIII» (12+)
07.20 Х/Ф «ТАЙНЫ ДВОРЦОВЫХ ПЕРЕВОРОТОВ. РОССИЯ, ВЕК XVIII» (12+)

Воскресенье, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «СЫЩИК ПЕТЕРБУРГСКОЙ ПОЛИЦИИ»
09.10 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» (12+)
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
14.10 Д/С «ПО СЛЕДАМ ВЕЛИКИХ РУССКИХ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ»
15.15 «ЧТО? ГДЕ? КОГДА?»
16.25 Д/Ф «СРЕДА ОБИТАНИЯ» (12+)
17.20 «МИНУТА СЛАВЫ» (12+)
18.45 «КУБ» (12+)
19.50 «КЛУБ ВЕСЕЛЫХ И НАХОДЧИВЫХ». ВЫСШАЯ ЛИГА (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «ПОВТОРИ!» ПАРОДИЙНОЕ ШОУ (16+)
00.45 БОКС. БОЙ ЗА ТИТУЛ ЧЕМПИОНА МИРА. С. КОВАЛЕВ - Б. КАПАРЕЛЛО
01.45 Х/Ф «ЛИЦО СО ШРАМОМ» (16+)
05.00 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 Х/Ф «ЖДУ И НАДЕЮСЬ»
08.45 Д/Ф «КАВКАЗСКИЙ ЗАПОВЕДНИК»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.25 «МИРОВОЙ РЫНОК» (12+)
11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
12.10 «ПРО ДЕКОР»
13.10 Х/Ф «ДОРОГАЯ МОЯ ДОЧЕНЬКА» (12+)
15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
15.30 Х/Ф «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ ТАТЬЯНА ИВАНОВА» (12+)
21.45 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЁВЫМ» (12+)
23.35 Х/Ф «ЛЮБОВЬ ПРИХОДИТ НЕ ОДНА» (12+)
01.35 Х/Ф «БОГ ПЕЧАЛИ И РАДОСТИ» (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф «НОВОСЕЛЬЕ У БРАТЦА КРОЛИКА», «ПЛАСТИЛИННОВАЯ ВОРОНА» (6+)
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
07.45 ТАЙНЫ ДРЕВНИХ (12+)
08.30 ШОУ «ТАНЦЫ-4». ПОГОДЫ (12+)
10.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
11.00 «ВСЯ НАША ЖИЗНЬ - ЕДА» (16+)
11.40 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»
12.00 «COMEDI БАТТЛ» (16+)
13.00 «STAND UP» (16+)
14.00 Х/Ф «ШЕРЛОК ХОЛМС» (16+)
16.25 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
19.30 «МУНГЭН СЭРГЭ»
19.50 М/Ф «БАСНИ МИХАЛКОВА» (6+)
20.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
22.00 «STAND UP» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.00 Х/Ф «ПАДШИЙ» (16+)

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф «ТЕКТОНИЧЕСКАЯ САГА» (16+)
07.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф «КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ» (16+)
08.00 «ВКУСНО» (12+)
08.30 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
09.00, 17.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА» (6+)
09.30 «МУЛЬТФИЛЬМЫ» (6+)
10.00 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
11.00 «UTUMATA» (16+). ЗУРХАЙ
11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 Т/С «ВЫЗОВ» (16+)
15.15 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
15.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.00 Д/Ф «ЭВОЛЮЦИЯ ЖИЗНИ НА ЗЕМЛЕ» (16+)
17.00 М/С «ВОИНЫ МИФОВ: ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД» (12+)
18.00 Д/Ф «СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ» (16+)
18.30 Д/Ф «СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ» (16+)
19.00 «СТИЛИСТИКА» (16+). ЗУРХАЙ
19.30 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
20.00 «ТАЙНА СЕКРЕТНОГО ШИФРА» (16+). ЗУРХАЙ
21.00 Х/Ф «МЕЧТАТЕЛЬ» (16+)
23.00 Х/Ф «ЛОЖНОЕ ИСКУШЕНИЕ» (16+)
01.20 «ОТДЫХ БЕЗ ЖЕРТВ» (16+)
02.10 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ЧУЖИЕ СЛЕДЫ», «ДОМ, КОТОРЫЙ ПОСТРОИЛ ДЖЕК», «МЕШОК ЯБЛОК», «ЧУНЯ», «КАНИКУЛЫ БОНИФАЦИЯ», «ТИГРЁНОК НА ПОДСОЛНУХЕ» (0+)
07.35, 09.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
08.00 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.35 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
10.30 М/Ф «СМЫВАЙСЯ!» (16+)
12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА». РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
13.00 «6 КАДРОВ» (16+)
13.45 Х/Ф «БЕЛЫЙ ПЛЕН»
16.30 Х/Ф «СНЕЖНЫЕ ПСЫ» (16+)
18.20 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЗЭ БЭД-2. НЕВОШЕДШЕЕ» (16+)
19.20 Х/Ф «ИЗГОЙ»
22.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ЗЭ БЭД 2. НЕВОШЕДШЕЕ» (16+)
23.00 Х/Ф «АДРЕНАЛИН-2. ВЫСОКОЕ НАПРЯЖЕНИЕ»
00.40 Х/Ф «ЗАКОН И ПОРЯДОК. СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРПУС»
03.10 «ХОЧУ ВЕРИТЬ» (16+)
04.10 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.05 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС» (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ» (0+)
10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
11.55 КРЕМЛЕВСКИЕ ЖЕНЫ (16+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 «ВРАГИ НАРОДА» (16+)
15.15 «Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
16.10 «БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!» (16+)
17.15 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)
18.10 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+)
20.55 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ-7» (16+)
01.00 СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. / 2015 Г. «ЛОКОМОТИВ» - «КРАСНОДАР»
03.10 «ОСТРОВ» (16+)
04.30 Т/С «2,5 ЧЕЛОВЕКА» (16+)
06.10 Т/С «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» (16+)

ДТВ

06.00, 09.00, 05.30 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 Х/Ф «ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПРЕСТУПНИК» (16+)
08.30 «ГОТОВИТ ГОТОВЦЕВ» (16+)
09.20 Х/Ф «ТАЙНА «ЧЕРНЫХ ДРОЗДОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «РУССКИЙ БИЗНЕС» (16+)
13.00 «КАК НАДО» (16+)
14.30, 02.30 Х/Ф «ЗАВИСТЬ БОГОВ» (16+)
17.30 Х/Ф «ТЁРНЕР И ХУЧ» (16+)
19.30 Х/Ф «МЫ БЫЛИ СОЛДАТАМИ» (16+)
22.20 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «КОРОЛИ ЭКСТРИМА» (16+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ-2» « (18+)
02.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)

5 КАНАЛ

10.20 М/Ф (0+) (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00, 12.55, 13.50, 14.45, 15.40, 16.40, 17.35, 18.35 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА» (16+)
20.00, 21.00, 22.00, 23.00, 00.00, 01.00, 02.00, 03.00 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ» (16+)
04.00, 05.00, 06.00 «Д/С «АГЕНТСТВО СПЕЦИАЛЬНЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэрhэн зүүн жэлэй аршаан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Бидия Дандарон ёhолол үнгэргэдэг хубсаhа үмдэнхэй. Улаан-Үдэ, 1971 он.

Түбэд ошоhон экспедициин харуулшад хоол барижа байна. 1899 он.

Экспедициин гэшүүд Алтайн хасагуудай сэлеэн ерэhэн бэеэрээ хамбыгаа түхеэржэ эхилээ. Хоёр долоон хоногой үнгэрхэдэ, почто шэрэдэг морин тэргээр Забайкалиин зургаан хасаг хүрэжэ ерээ. Тэдэнэй дунда наhа бараhан Н.М.Пржевальскийтай суг харгыда ябаhан Телешов Жаркой хоёр байгаа. Эдэ хоёр өөhэдынгөө дураар намтай ябалсаха үүсхэл гаргаа юм. Нүгөөдэ дүрбэн залуу хасагуудыень, тэрэ тоодо эмшэнише миниий даалгабаряар дүй дуршэлтэй аяншалагшаднай шэлэжэ абаhан юм.

Забайкалиин хасагууд: ахамад уряднигууд Пантелей Телешов (препаратор – эрдэм шэнжэлгын бодосуудые бүтээдэг хүн), Семен Жаркой; эмшэн Александр Уарович Бохин; залуушуул: ***Цогто Гармаевич Бадмажапов*** *(монгол хэлэнэй оршуулагша),* ***Арья Мадаев*** *(препаратор) болон Евгений Телешов.*

*П.К.Козловой "**По Монголии до границ Тибета**" гэhэн бүтээлhээ. Эзэн хаанай Ородой Географическа бүлгэмэй 1899-1901 онуудта П.К.Козловой хүтэлбэри доро бэелүүлhэн экспедициин худэлмэри.*

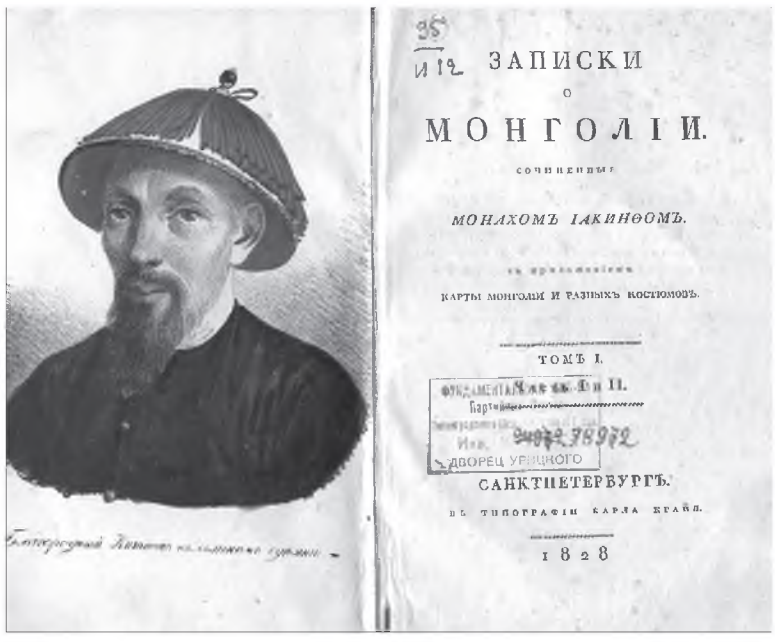

ЗАПИСКИ
О
МОНГОЛІИ.
сочиненныя
МОНАХОМЪ ІАКИНѲОМЪ.
съ приложеніемъ
КАРТЫ МОНГОЛІИ И РАЗНЫХЪ КОСТЮМОВЪ.
ТОМЪ I.
ДВОРЕЦ УЕЗДНОГО
САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ВЪ ТИПОГРАФІИ КАРЛА КРАЙЯ.
1828

Иакинф монах (хара нэрэнь Никита Яковлевич Бичурин) (1777-1853) – архимандрит, дипломат, Зүүн зүг шудалагша болон аяншалагша, Россиин синологиин (Хитадай түүхэ, хэлэ, литература шэнжэлдэг эрдэм) үндэhэ hуури табигшадай нэгэн, 1802-1822 онуудта Хитадта Россиин шажанай түлөөлэлгэтэ эмхиин дарга. Энэ хүн хитад хэлэ hайн мэдэхэ hэн.

"Энэ бүтээл дүрбэн хубида хубаагданхай. Түрүүшынхи соонь Бээжэнhээ Россиин хилэ хүрэтэр ошоhон замай тэмдэглэлнүүд оруулагданхай. Калганhаа Хяагта хүрэтэр ехэнхидээ үрэжэлгүй хоohон тала зэнхыдэг. Теэд уншагша нам шэнгеэр станциhаа станци хүрэтэр анхаралтайгаар адаглаагүй hаа, Монголой сүл губинууд тухай үнэн мэдэсэтэй болохогүй, мүн энээгүүр ажамидардаг зон тухай юушье ойлгохогүй. Энэ хуби соо би тус гүрэн тухай тобшолhон ажаглалтануудые зорюута хээгүйб. Бүхы тоо баримтата мэдээнүүдые хоёрдохи хубида оруулбал, дээрэ байха гэжэ бодооб. Гурбадахи хуби Монголой ажаhуугшадай хурянгы түүхэтэй тванилсуулна. Дүрбэдэхи хубида Монголой Уложени (монгол хошуунуудай ажаhуудалай дүрим) үгтэнхэй. Тэрэнэй ашаар Хитад энэ арадые хүтэлбэрилдэг.

Дасанай шэрээтэ лама.

Цайдамай монгол.

Царун- цзасак, Зүүн Цайдамай дарга.

Юрын монгол.

Мори унаhан монгол эхэнэр.

Hайн угай, нэрэ түрэтэй, баян монгол эхэнэр.

Лама.

Иакинф монахай Монгол тухай бэшэлгэнүүд. 1828 он.

Ажаһуудалай нангин һургаалнууд

УДХАЯА АЛДААГҮЙ ЁҺО ГУРИМУУДЫЕ САХИХА ШУХАЛА

Буряад арадай ёһо заншал сахихада, ехэ хүшэр мэтээр һанагдана. Ямар болон һургаалнуудтай арад гээшэбибди? Яажа эдээниие толгойдо хадуужа, алхам бүхэндөө бэелүүлжэ ябаха гээшэб? Иимэ асуудалнуудые намһаа манай "Буряад үнэн" сонин уншадаг зарим зон асуудаг. Хаража үзэхэдэ, номой ёһоор бэшэгдэһэн һургаалнууд ехэ хүшэр, ойлгохооршье бэшэ, ямар бэ даа ондо ажабайдалһаа абтаһан мэтээр һанагдана. Теэд энэмнай тиимэшье хүшэр юумэн бэшэл даа.

Нялха нарай наһанһааань ажабайдалдаа иигэжэ болохогүй, тиигэхэдэ сээртэй, иигэбэл, буянтай гэжэ һэмээхэн, аргааханаар, өөрынгөө жэшээгээр харуулан һургажа ябахада, буряад үхибүүнэй сэдьхэлдэ ёһотойл угсаатанай нангин һургаалнууд тон бэлэхэнээр, юрын тэдыдэ ухаандань хадуугдаад, ажабайдалдаа ходол хэрэглэжэ, сахижа ябагдана ха юм даа.

Манай хэблэлэй эдэ хуудаһануудта "Ёһо заншал" гэһэн гаршагта толилолгонуудые бэлдэхэдэ бэлэн бэшэ. Ёһо заншалай дундаршагүй баялигтай зон ехэ үсөөрөө. Мүнөө үеын үбгэд, хүгшэд Совет засагай хүмүүжэмэлмүүд һэн тула, угсаатанайнгаа ёһо заншал бусахагүйгөөр алдажархёо. Зарим нэгэ һургаалнууд мүнөө үеын байдалда таарахагүйгөөр хуушараа. Эдэ бүгэдые тэмдэглээд, уншагшадтаа хандажа, мэдэхэ болон дуулаһан һонин һургаалнуудые бидэндэ дамжуулыт гэжэ гуйнабди.

Мэдээжэ буряад блогер Намжилма Нанзатовна Бальжинимаевагай "Мүнгэн тобшо" гэһэн сайт соо ехэ һонин ёһо заншал тухай мэдээсэлнүүд табигдадаг. Энэ удаа харахадамни, Согто-Хангил нютагай Светлана Махабадаровагай бэшэһэн һургаалнууд табигдаатай байгаа. Тэдэ һургаал заншалнуудынь доро үгтэнэ.

АЙЛДА ОРОХО ОНСО ЁҺО ЗАНШАЛНУУД БАЙДАГ

АЙЛДА орожо ябаһан хүн айлай газаа байһан дээһэ, һур, ташуур, урга дээгүүр алхаад гарадаггүй. Гэрэй эзэн хүн орожо ябаһан айлшандаа үүдээ баруун гараараа нээжэ, зүүн гарайнгаа тохоногые нугалжа, "Орожо хайрлагты" гэжэ уридаг.

Бүһэтэй хүн бүһэдөө зүүһэн хутагаа буулгаад, айлда ородог. Айлшан хүн айлда ороходоо, хэды алхам урид хоолойгоо заһажа, дохёо үгэжэ, үүдэ тоншонгүй ородог һэн.

Зүүн хүлөөрөө алхалжа оробол, юумэеэ абхуулха, үгэ алдаха, хэрэлдэхэ гэһэн удхые элирүүлдэг. Айлда дээрэхи хубсаһанайнгаа шагтануудые шагталаад ородог. Хонохогүй байбал, орохон хойноо малгайгаа тайлажа хараһан газарта табихагүй. Айлшан хүн айлай богоһые алхажа орохон хойноо мэндэшэлдэг, газаа мэндэеэ хэлэжэ болохогүй.

Айлшанай ерэхэдэ, урдаһаань үнэһэ, хог шорой хамажа ябажа гарахагүй, угаадаһа сасахагүй.

БУРХАНДА НЭН ТҮРҮҮН ШҮТЭХЭ

ЕРЭҺЭН хүн заажа үгэһэн лэ һууридань һууха, эндэ тэндэ ошожо һуужа болохогүй. Айлда ороод, эрэ хүн баруун талада, эхэнэр хүн зүүн гар талада һууха. Һуухадаа, үүдэ талынгаа хүлые нугалжа һууха. Энэнь тэрэ айлда олзо омог ехэтэй байхые, алибаа муу үйлые холодхохые хүсэнэ. Аба эжындээ ерээд, шүтөөндэнь (бурхандань) мүргэдэг, ябаха дээрээ баһал мүргэдэг. Ехэ бурханда, лама багшада гурба дахин һэхэржэ, үбдэг дээрээ һуугаад мүргэдэг.

АЯГА САЙ БАРИН ХҮНДЭЛХЭ ЁҺО ГУРИМ

АЙЛШАНАЙ ерэхэдэ, хүүгэдээрээ сай барюулдаг, үгы гэбэл, гэрэй эзэн өөрөө сай баридаг. Айлшанда сай, архи, айраг гэхэ мэтые аягалхадаа, аягын досоо талые нара зүб эрьежэ байхаар бодожо аягалдаг. Сайгаа аягалхадаа, дан дүүрэн бэшээр аягалхада һайн. Ерэһэн хүн аягатай сайе хоёр гараараа хүндэлэн абаад, зүүн гарайнгаа альган дээрэ оёороорнь табяад, баруун гараараа хамһан барижа хүндэлэл үзүүлдэг юм. Гэрэй эзэн айлшадтаа «табагһаа баригты» гэжэ хэлэхэ, хүндэлхэ ёһотой. Сайһаа зүүн гарайнгаа нэрэгүй хургаараа үргөөд, ама хүрэдэг. Үргэхэдөө галда, нютагтань, заяашадань зорюулна. Аха хүн табагһаа урид һалгай гарайнгаа альгые дээшэнь харуулан, дунда хурган эрхы хоёроороо табагтань хүрэжэ (зүүн гараараа) халта үндыгөөд абажа, ама хүрэдэг. Айлшан нэн түрүүн үрмэнһээ амсадаг. Тиимэһээ үрмэ бүхы эдеэнэй дээрэ табидаг ёһотой. Эдеэнһээ эдижэ байхадаа, амаараа дүүрэн хээд, багтаажа ядажа байжа эдихэгүй. Айлшан аягын оёорто сай үлөөхэгүй. Хүндэ хутага, халбага, һэрээ үгэхэдөө, эшэнь талаһаань харуулаад үгэхэ. Һээр, үбсүү хэшэглэхэдээ, хүнэй нюур руу, толгой руу хараһан талаарынь табиха. Мүн лэ эдиһэн хүн тэрэл талаһаань эдихэ гэхэ. Бүхэли мяха шанахадаа, шүлэндэнь дабһа хэдэггүй. Хүн өөһэдөө дабһалдаг. Юумэ отолходоо, хутагынгаа эриие хүн руу харуулаад отолхогүй. Мяха хүндэлэн отолжо хэршэхэгүй. Мяха эдихэдээ, хүүгэдэй байгаа һаань, нэн түрүүн хүүгэдтэ хэшэг гээд үгэдэг.

БҮХЫ ЮУМЭН ӨӨРЫН УДХАТАЙ БАЙДАГ

ХҮҮГЭДЭЙ шэнэ хубсаһа үмдэхэдэ, үһөө абхуулхада, айлда оруулха. Айлшан ерэхэдээ, айлда үгэхэ бэлэгтэй байбал, ерэмсээрээ үгэдэггүй, ябахадаа үгэдэг заншалтай. Харин золгожо ерээ һаа, золгон тэрэнээ барюулха. Айлшанда бэлэгээ барихадаа, эзэн хүн эрэ хүндэ, эхэнэр хүн эхэнэртэ баридаг гуримтай. Хүүгэд бүдүүн зоной урдуур гарахагүй. Хүниие хүндэлһэн хүн ямаршье хүнэй урдуур гарадаггүй. Халуун сай, эдеэнэй боложо байхада, орожо ерэһэн хүниие ехэ азатай, һайн хүн гэжэ тоолодог. Тогоо, сагаа нэрэжэ байхада орохон, ерэһэн хүниие сагаан мүртэй, урагшатай хүн гэжэ тоолодог.

ГАЛ ГУЛАМТА ХҮНДЭЛХЭ НАНГИН ЁҺО

ГАЛАЙ түлеэн дээрэ эхэнэр хүн һуухаяа сээрлэхэ. Ямаршье хүн гэртэ гү, али газаа һуухадаа, хормойгоороо хүлөө хушаад һууха. Хүлөө хүл дээрээ

хээд һуудаггүй. Энэ хадаа үгырнэб гэхэ шэнжэтэй. Галдаа өөхэ, шара тоһо, мяха гэхэ мэтые үргэжэ болохо. Харин һү үргэхэгүй. Галай эзэн нюдэн һохор болохо гэдэг. Харин һүеэ газаа үргэдэг ёһотой. Сайн амһарта, гүсэ үүдэн руу хоолойгоорнь харуулаад табихагүй. Гал дээрэ сай, эдеэ хоол хэхэдээ, тогоогоо баруун хойшонь үлэ мэдэг хазайлган табидаг.

САЙ ҮРГЭХЭ ТУХАЙ

Архи уудаггүй хүнэй нэрэгүй хургаараа сэржэм 3 үргөөд, үгэ хэлээд, аягаа бусаан үгэхэдэнь болохо. Архи үргэхэдөө: "Хүхэ тэнгэри амгалан байг, хүрьһэтэ дэлхэй амгалан байг, хүн зон амгалан байг" гэжэ үргэхэ.

Гэрэй эзэн эхэнэр хоол сайнгаа дээжые айлшанда табихынгаа урда гэрэй эзэндэ үгэдэг. Гэрэй эзэнэй үгы һаа, дээжыень аяга соо үлээдэг. Бурхантай байбал, дээжыень бурхандаа үргэдэг. Сайнгаа дээжые уула хангайдаа, бурхан шүтөөндөө үргэдэг. Ехэнхинь эхэнэр хүн үргэдэг.

Һүн дээрэ уһа хэдэггүй, уһан дээрэ һү хэжэ болохо. Аягын оёорто сай, дээрэнь уһа, тон һүүлдэнь һүеэ хэдэг ёһотой.

Айлда, малда хулгайн оробол, эхэнэр хүн гү, али хүүгэд тогоогоо ханхинуулха. Энэ хадаа хулгайшанай мүрые харлуулха гэһэн хэрэг. Мүрынь харлаад, олдохо, баригдаха гэһэн удхатай.

УГ ГАРБАЛАА МЭДЭХЭ ГҮБДИ?

Хүбүүн үри өөрын, үхин үри хүнэй гэжэ урдын буряадуud хэлсэдэг байгаа. Энэнь хадаа дайшалхы сэрэгшэ нүүдэлшэ арадуудай угаа дамжуулха, нэрэеэ нэрлүүлхэ, баатаршалга болон һайн хэрэгээр уг гарбалаа хүндэлхэ гэһэн удха зорилгоһоо дулдыдаа хаш.

Хүбүүн үри гээшэ угайнгаа гуламта бадарааха, угаа залгуулха үүргэтэй. Мүнөө сагта "Баатар, дангина" гэһэн харалган үнгэргэгдэдэг болоһониинь ехэ һайшаалтай. Нааданда хабаадажашье һаа, ухибүүд ямар угай хүн гээшэбиб, хэнһээ, ямар хүнһөө угнай эхилнэ гээшэб гэжэ һонирхоно ха юм даа. Харин энэ нааданда хабаадаашьегүй һаа, юрэ хаража байһаншье залуу үхибүүд би өөрөө ямар угай ха биб, хэд юуд байгаа гээшэб гэжэ һонирходог лэ ёһотой.

БУРЯАД ЗОН УГ БАРГА БААТАРһАА ЭХИТЭЙ

Теэд мүнөө сагта Барга Баатар хүрэтэр угайнгаа үе мэдэхэ хүн үгы шахуу бшуу. Түүхын баримтаар, Барга Баатар Олюудай, Буряад, Хоридой гэжэ гурбан хүбүүтэй байгаа.

Хоридойн түрүүшын Баргажан-гуа хатан ори ганса Алан-гуа басага түрэһэн, Алангуа Добо Мэргэндэ хадамда гараһан. Добо Мэргэн агууехэ Чингис хаанай элинсэг байһан гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ Хоридой Мэргэнэй үри һадаһад Чингис хаанай нагасанар болоно.

Хоридойн хоёрдохи Шараидай хатан 5 хүбүүдые түрэһэн: Галзууд, Хуасай, Хүбдүүд, Гушад, Шарайд.

Галзууд хадаа Доргошо, Сарбад, Жэнхэн, Дагаанхан, Хабагай, Эршим, Онход, Дэлдэгэр, Хатайл, Нохой ураг, Чино, Ользон гэһэн хүбүүдтэй байгаа.

Хуасайн хүбүүд гэхэдэ, Баршуудха, Бэгтэр, Боохой, Онгор, Тогтор, Сагаан малгай, Баабагар, Харилхан, Табахал.

Хүбдүүдэй хүбүүдүүд: Улаалзай, Сагаалзай, Түмэршэн, Лэглүүд, Борюухай, Нохой ураг, Байтай.

Гушадай хүбүүд: Мэргэн Шара, Бүхэ Хара.

Шарайдай хүбүүд: Худанса, Ахайд, Долоод, Тоботой, Дэлдэй, Хагшууд, Сунид.

Хоридой мэргэнэй гурбадахи, бага Нагадай хатан Харгана, Худай, Бодонгууд, Хальбан, Сагаан, Батанай гэжэ хүбүүдые түрэһэн.

Харганын хүбүүд: Мootогон, Хүхэнэд, Хоран, Онхад, Тангад, Абхан, Баряахай, Баатаржаан, Хоодой.

Худайн хүбүүд: Хүүдэй, Хара Төөлэй, Хонтон, Бысыхэй, Залгюур, Зэмхэй, Михан, Алагүй.

Бодонгууд Оргодой Будаан гэжэ хоёр хүбүүтэй байһан.

Хальбанай хүбүүд: Гутаар, Хуригай, Мэнгэй, Жирохон.

Сагаан: Түньхин, Улинхай, Үбгэй, Хушууша, Бүтэй, Шоно гээд хүбүүдтэй.

Батанайн хүбүүд: Догшид, Заямха, Шалдан, Бухай, Хэдэгэнэ, Малаан гээд нэрэтэй.

Хараад үзэхэдэ, тон ехээр үнэр баян боложо, үдэһэн уг отог хадаа Хоридой мэргэнэй эгээл ехэ хүбүүн Галзууд аяар арбан хүбүүтэй байһан ха. Би өөрөө Галзуудай эгээл ехэ Доргошо хүбүүнһээ гараһан уг омогой гээшэб гэжэ омогорхон ябадагби.

Буряад ёһо заншалаа ура һайн мэдэхэ журналист Намжилма Бальжинимаева өөрынгөө байгуулһан "Мүнгэн тобшо" гэһэн сайт соогоо иигэжэ бэшэһэн байна.

Хориин 11 эсэгын обогтон Зэгэтэ абада ябахадаа, бэе бэедээ мэдээ үгэлсэдэг өөр өөрын ураатай байгаа. Аба хайдагаа хэжэ ябахадаа урамдахадань, ямар обогойхид хаана агнажа ябанаб гэжэ мэдэлсэдэг, өөр өөрын тусхайта агнаха газартай, бэе бэеынгээ газарта ородоггүй, гуримтай, журамтай, тэрэнээ алдадаггүй байһан байна.

Омог бүхэн өөрын онсо тугуудтай байгаа.

УРААНУУД БА ТУГУУДАЙ ҮНГЭНҮҮД ТУХАЙ

Галзууд омогой ураа – дааган, тугынь – улаан шара.

Хуасай – хандагай, тугынь – хуа.

Хүбдүүд – бүргэд, тугынь – хүхэ.

Худай – шэлүүһэн, тугай үнгэ – хүрин.

Шарайд – буга ураатай, шара тугтай.

Харгана – бүрхэй шубуун ураатай, хара тугтай.

Гушад – хура шубуун, боро тугтай.

Бодонгууд – шоно, хара хүхэ тугтай.

Сагаангууд – буура ураатай, тугынь – сагаан.

Хальбан – араата ураатай, сагаан боро тугтай.

Батанай – шандаган ураатай, хүхэ боро үнгэтэй тугтай.

Түс хуудаһа Цырегма САМПИЛОВА бэлдэбэ.

Манай хөөрэлдөөн

УГ ГАРБАЛАЙ УЗУУР УДХА

"БУРЯАД ҮНЭН" сониной үнинэй уншагша, эдэбхитэй хүдөө бэшэгшэ Г.Б.Тудинова һаяхан ерэхэдээ, һониноо хөөрэбэ. Бадмын Базарай (хойто эсэгынь) түрэл болохо Самбуугай Ринчинэй басаган Корейһээ Улаан-Үдэ ерээ, Буряадай гүрэнэй университедтэ һурахаяа орохонь гэжэ хэлэбэ. Солонгосто буряад яһатан яагаад ошоһон тухай асуухадам, холын удха узууртай түүхэ хөөрэжэ үгэбэ.

- Шэтэ можын Краснокаменск хотоһоо Түнхэнэй Аршаанда ошожо амараад, гэртээ хариха үедөө Уулзар нютагаа эрьеэд гарааб. 1985 оной зун һэн. Петропавловкада Гомбоев Николай Цыденжапович хүрьгэнэйдэ ороходом, талаан боложо, машинаараа Улаан-Үдэ ошохо гэжэ байгаа. Мыдыгма нүхэрынь минии хойто эсэгэ болохо Бадмын Базарай түрэһэн басаган юм.

Сэлэндүүмын хүүргэ хүрэжэ ябаад, Николай хэлэбэ:

- Баян-Голой талада Базар абынтнай түрхэмүүд хонин дээрэ байдаг, танилсаха гүт?

Ерэхэдэмнай, 70 гаран наһатай үбгэн бидэниие угтажа, гэртээ уриба.

Танилсахадаа, гэрэй эзэн хэлэбэ:

- Бадарай Аюшын Самбуу гээшэб, нүхэрни – Полина Прокопьевна. Зай, иихэдээ хоёрдохиёо уулзажа байнабди. Би танайда дайнай һүүлдэ ошоо һэм. Уулзарта, Одоогой үбэлжөөндэ аба эжы хоёршни байгаа һэн. Ши, Галя, 5-6 наһатай байгааш, эжышни Бадма нэрэтэй. Бадмын Базар абашни Шампиин бууса заажа үгөө бэлэй.

Минии үбгэн аба Бадараа Шампиин Бадмын дүү хүбүүн байгаа. Бидэ түрэл болонобди.

Тиихэдэнь би хэлэбэб:

- Мыдыгма түрэһэн басаганиинь ха юм. Эжым 1944 ондо Шампиин Бадмын Базартай хамтархада, эжыгээ дахажа, дүрбэтэй басаган ерэһэнби. Абамни гэжэ һайханаар һанажа ябадагби...

- Галина Батоевна, наһанайтнай энэ түүхые манай сониной уншагшад мэдэхэ. Гадна эрдэмтэн Сэсэгма Гэндэновна Жамбалова танай аман түүхэ бэшэжэ абаад, шэнжэлгэ хэжэ, ном болгожо хэблээ гэжэ сониндоо гаргаа һэмди. Танай хойто эсэгын талаһаа уг гарбалай түүхэ баһал һонин юм байна, хөөрыт даа.

- Тэрэ уулзалгын үедэ Самбуу ахатан өөрынгөө уг гарбалай түүхын ехэ һонин ушар тухай хэлэжэ үгөө һэн.

Шампи үгытэйшэг, Бадма Бадараа гэжэ хоёр хүбүүтэй хүн байгаа. Доржын Гомбо Шампиида "нэгэ хүбүүгээ үгыш даа" гээд, гуйдаг байгаа. Хүрэнгын архиин хатууда һогтоод, Шампи нэгэтэ хэлээ юм ха: "Намар болог, хөөрэлдэнэ бэзэбди".

Зай, намар болобо, үбһэн сабшагдаа, таряан хуряагдаба. Нэгэтэ наратай һайхан үдэр Доржын Гомбо Шампиида морёор ерэбэ. Тэргэ дээрээ хони ашаһан, үшөө морин, залуу гунжан тэргынь хойно харагдана. Мориёо сэргэдэнь уяад, хонин үхэр хоёроо хорёо соонь оруулба. Шампи хүгшэнтэеэ хараад лэ, дуугай байна.

Гомбо тэргэ дээрэһээ томо сүүмхэ абаад, Шампиида хэлэбэ: "Гэртэ орожо болоно гү?" Гэрэй эзэн зүбшөөбэ. Гомбын адаглахада, хүбүүд харагдабагүй.

Гэртэ ороод, Гомбо бурханда хадаг, сай бариба. Хүгшэн сай аялгалаад, эдеэ табиба. Сайлажа байтарнь, хүбүүд орожо ерэбэ ха. Шампи хүбүүдтээ хандажа:

- Хэн Гомбын хүбүүн болохоёо һананаб, гараа үргэг лэ! – гэбэ. Бадараа түрүүн гараа үргэжэрхибэ. Гомбо баярлажа, сүүмхэһээнь дэгэлэй бүд, булгайр сабхи гаргаад, Шампиида барюулжархиба. Хүгшэндэнь – дэгэлэй бүд, мүнгэн бэһэлиг, үнгэтэ утаһа (нииткэ), харин Бадмада баһал дэгэлэй бүд, гоё һудалтай бүһэ үгэбэ. Эрэшүүл духаряа бариһанай һүүлээр, газаашаа тамхилхаяа гарабад. Шампи энеэбхилэн, хэлэһэн гэдэг:

Саг сагтаа үлдэгшэ һэм,
Сагаалхада садагша һэм.
Үе үедөө үлдэгшэ һэм,
Үхэр гаргахада, садагша һэм.
Хоног хонон, үлдэгшэ һэм,
Хони гаргахада, садагша һэм...

Үглөөдэрынь Гомбо Бадараатай харгыда гарахаяа түхеэрбэ. Бадма дүү хүбүүгээ хараад лэ, дуугай һууна. Бадараа хүхюутэй, Гомбодо туһална. Гомбо Бадмые хараад, хайрлаба һанаандаа. Бадма тиихэдэ арбатай, Бадараа зургаатай һэн. Бадараагай тэргэдэ һуухада, Шампии эсэгэнь хэлэһэн гэдэг:

"Төөри төөриһөөр,
Түрхэмөө олохо,
Яба ябаһаар,
Харгыгаа олохо,
Хөөрэ хөөрэһөөр,
Хоногоо олохо гэлсэгшэ".

Һанаа алдаад, хүбүүнэйнгээ толгой эльбээ бэлэй. Гэртээ орожо, һүхэеэ абаад, ажал тээшээ хүндөөр алхалһан юм...

Самбуу энэ ушар хөөрэхэдөө, уг гарбалайнгаа узуур удха саарһан дээрэ бэшэбэ: Доржо-Гомбо-Бадараа-Аюша-Самбуу-Ринчин.

Совет засагай хуулиин шанга болоходо, Доржотон Тамчаһаа 1925 он багаар нюусаар Монгол ябашаһан юм. Бадараагай хүбүүн Аюша лама хамба-лама Лубсан-Нима Дармаевтай танил байгаа. Хамба-лама Тамчын дасанда Аюша ламые урижа асарһан юм. Эндээ наһа барахан.

Самбуугай хүбүүн Ринчин Москвада МГУ дүүргээд, Солонгос орон ажалаараа ошоод, тэндээ гэр бүлэтэй болоод, үлэшэһэн байна. Солонгос яһанай нүхэртэй, хүбүүн басаган хоёртой. Евдокия Самбуевна басаганиинь Улаан-Үдэдэ нүүжэ ерээд, багшалдаг.

- Ринчинэй басаган Улаан-Үдэдэ гансаараа ерээ гү, буряад хэлэтэй гү?

- Евдокия Самбуевнагай хэлэһээр, Ринчинэй басаган Уянга өөрынгөө дураар эсэгынгээ түрэһэн газар дайда харахаяа ерээ. Буряад хэлэндэ һураха ехэ хүсэлтэй. БГУ-да орожо һурахадань, туһалхаб гээд Евдокия Самбуевна хэлэнэ. Уянгын хөөрэһөөр, абань ажалладаг, эжынь гэртээ, зээнэрээ харалсадаг юм ха. Басаганайнгаа Улаан-Үдэдэ дээдэ һургуулида һуража эхилбэл, абань ерэхэ, аха дүүнэртэйгээ уулзаха, угайнгаа тоонто нютагаар айлшалха хүсэлтэй.

- Һайнта даа, Галина Батоевна. Ямар һонин хуби заяатай зон гээшэб?! Урда үеын буряад угсаатан иигэжэ бэе бэеэ хайрлаха, үхибүүгүй айлда үриеэ үгэхэ һайхан заншалтай байгаал даа. Аяар холын Солонгос орондо үндыһэншье һаа, шуһанай татасаар Буряадтамнай ерэһэн Уянга басаганда, бүхы түрэлнүүдтэнь энэ дэлхэйн һайн һайханиие хүсэл даа.

Туяна САМБЯЛОВА хөөрэлдэбэ.

ХААНАҺАА УГТАЙ, ХЭД ГЭЭШЭБИБДИ?!

Байгал Ехэ далайн
Бай-гал байха үедэ гү,
Бурхан-Халдуун уулын
Болдог байха үедэ гү,
Үһан ехэ галабай үе һэн гү,
Урда ехэ далайн орьёлдо
һэн гү,
Түрэһэн унаган дайдаһаан
Түлхюулжэ, намнуулжа
гарахадаа,
Мүльһэтэ Гималайн
ууланнуудые
Мүлхижэ, абиржа гарахадаа,
Хүбшэ Ехэ дайда руу
Хүннү эртын арад зон
Хуби заяагаа бэдэржэ,
Хүхэ ногоон тала руу,
Энэ манай буудал гээ һэн,
Эхэ мэтэ нютаг болгоо һэн.
Олон мянган жэлэй үе соо
Олоной байдал хубилжал
байгаа ха,
Хүннү Ехэ гүрэн түгэсэжэ,
Дүнхү, Кидань, Сянби
зонуудһаа
Монгол хэлэтэй арадууд,
Монгол, буряад,
уйгарнууд
Можо болон таһаржа,
Монгол Ехэ улас тогтоһон.

Байгал далайн ара үбэрые
эдлэн,
Бурхан-Халдуун уулые
тойрон,
Онон, Хэрлэн, Сэлэнгэ
мүрэнүүдые
Унан һуужа, эдлэжэ,
Табан хүшуу мал үсхэжэ,
Тала дайда малаар
бүрхөөжэ,
Хүбүүд, хүүхэдые үсхэжэ,
Хүрим түрөө зэдэлүүлжэ,
Үни һууһан энэ сагынь
Уйгар бэшэгэй номууд соо.
"Би-хэнбиб?" - гэхэдэ,
"Буряад түрэлтэн" - гэхэлби.
Унаган түрэлтэнэй нютагай
шорой
Индостан хахад аралай
шорой юм.
Хүннү, Кидань, Сянби уластай
һүнэһэн заяамни холбоотой
юм.

Бимба ПУРБУЕВ,
Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагша, БурАССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Уншагшадаймнай туршалганууднаа

БУУЗА

ШОГ ШҮЛЭГ

Талын буряадууд хэр
үгһаа
Табан хушуун малаа
үдхэжэ,
Һү ядалдангүй хэзээдэ
Һуудаг байһаниинь
бултанда мэдэжэ.

Сагаалган, Сурхарбаан,
дасангай найрнуудта
Сагаан эдеэн табагаа
дэлгэжэ,
Бууһан айлшадаа ёһолон
золгожо,
Бууза хуушуураар
хүндэлдэг юм даа.

Нюдаргын шэнээн
томонууд бууза
Нюдөө анижархёод
зооглодог заримашуул,
Буряад-монголшууд урдын
ёһоор
Буузын мүрысөө үнгэргэхэ
олоор.

Нютаг бүридэ олдодог һэн даа
Нюусагүй, сэхыень
дуулгаһууб тандаа.
Эндэл одоошье шанга
боосоон,
Эхилхэл даа, шууяатай
тоосоон.

Боосоогоо шүүгээшэд угаа
дорюун,
Досоогоо урматай, сээжэ
тэнюун.
Табяад бууза хотодоо
багтаагаад,
Тараг, айрагаар эдиһэнээ
даруулаад.
Хаана, хэзээ, ямархан
мүрысөөндэ
Хабаадаха тухайгаа
бодомжолхол даа!
Тараг айрагаар эдиһэнээ
даруулаад,
Тэрлигэйнгээ хормойдо
амаа аршаад,

Урдынгаа заншал сахижа
одоо
Буузынгаа мүрысөө
һэргээһэмнай болоо,
Түлөөһэгүй бууза, түлгэ
шагналда
Хүртэхэ дуратайшуул
олон лэ байха.

Эрдэни ДАРИБАЗАРОВ.

АХАЙДАА

60 наһанайнь ойн баярта зорюулнаб

Гансаһаа газар дүүрэхэ
Гал гуламтаһаа айлайхи
эхилхэ.
Хүнэй үндэһэн газар дээгүүр,
Модоной үндэһэн газар
доогуур.
Июнь - зунай эхин.
Байгаалиин сэсэглэхэ үе.
Июнь - жэгүүртэ шубуудай
хонгёо абяан гэе.
Июнь - агуу Пушкинай
мүндэлһэн саг.
Июнь - Гомбоев
Александрын түрэһэн гараг.
Һайхан бэлэй даа багымнай
Майхан шэнги огторгой.
Баян-Улаанайнгаа үндэрһөө
Буусахан нютагаа
һайхашаахаш.
Үхибүүн хүсэлэй дали дээр
Үүри нухэдөөрөө сэнгэхэш.
Зүүдэн шэнги жэгтэйхэн
Зүгөөргүй һонин, сэнтэйхэн,
Байдаг бэлэй даа тиихэдэ.
Халюун үргэн нютагни
Хубисхал гэжэ алдаршанхай.
Ивалга голой нааханнуур
Иишэ тиишээ хабтайнхай.
Хойгуурнай Хонгор уула,
Хажуугарнь Гунтай
аршаамнай,
Табхагархан обоо урдамнай
Тахидаг нангин үргөөмнай.
Заншалта обоогой нааданда
Залуу үетэн һорилсохо.
Аашалан байдаг хаһамнай
Аадар шэнгеэр унгэршөө.
Эхирэдһээ угтай хүнэй
Эзэлжэ һууһан дайда гэлэй.

Олон жэлнүүдтэ эндэ
Омог минии угсаатан байдаг.
Хубисхал тоонто нютагтаа
Хүндын зэргэдэ ходол
Гомбоев Бабасанай бүлэ
Гуламтаа сахин байдаг.

Уярха юумэнһээ уяржа,
Уйлахагүй газарта уйлажа,
Баясахагүй ушарта баясажа,
Багынгаа һургуули гараабди.
Уйдхар, баяраа хубаалдажа,
Урагшаа эрмэлзэн ябаабди.
Оронойнгоо эрхэтэн боложо,
Оролдоо, тэмсээ,
ажаллаабди.

Адлишуу юумэн
ажабайдалдаш олон,
Александр нэрэтэнүүдш
дэлхэй дүүрэн.
Энхэргэн эхынгээ шарай
һануулан,
Эсэгын үгэһэн захяа
дүүргэнэш.
Талаан бэлигээр баян
Табан һайхан үхибүүдээ
Хүнһөө дутуугүй үргэжэ,
Хүл дээрэнь табилсааш.
Моригүй нютаг гэжэ
Буряад орондо байдаггүйл,
Мориной нэрэ дурдаагүй дуун
Манай арадта байдаггүйл.
Арбан хоёр жэлэй
Адуун һүрэгэй эрдэни -
Морин жэлдэ түрэһэншни
Мииншье бэшэ хаш.
Малша угаа хүндэлһэн
Манай хүндэтэ ахай.

Агта хурдантай айлай аба
гэгдэжэ,
Аяга сайтай айлай эзэн
гэгдэжэ ябанаш.
Сэргэһээтнай морин
бү таһараг,
Гуламтаһаатнай айлшад
бү таһараг!
Унашагүй сэргэтэй,
Унтаршагүй галтай
ажаһуугты!

Ая гангын хангалаар
анхилаадхёо гэнтэ,
Аршаанта сэлгеэ Ивалга
нютагни, амар мэндэ!
Баян Улаанай үндэрһөө
харахада, альган дээрэ мэтэ
Буусахан түрэл Хубисхалайм
газар дайда

Аржын толорон угтана,
Аглаг минии тоонто.
Шэниисэ таряанай энжэ гү,
сэлгеэ түрэл нютагтам
Шэнэһэ нарһан гэрнүүды
айл бүхэн бодхонхой.
Шэдитэ сагай шэнжэ гү,
шэлдэг агтын орондо
Шэнэ маркын машина хотон
бүридэ тогтонхой.
Үеын нүхэдэй дундахана
үхи хүбүүдээ суглуулаад,
Үндэр наһата үбгэдэй үреэл
шагнан һуухада,
Зунай элдин сагта наһанай
дабаа дабуулаад,
Зугаалан, найрлан, хүхижэ
һуухада,
Жаран наһанайнгаа жаргал
Жама ёһоор бүтээжэ байхада,
Жаргалай ехэ жаргал,
Баярай ехэ баяр,
Гунигай ехэ гуниг түрэнгүй
яахаб?

Буурал үбгэн умбайнгаа
Буусыень һахиха,
Буянгыень хэхэ,
Баян хэшэг дайдаяа
эдлэхэдэжэ һууха
Бата бэхи тулгань -
Баруун гарынь гээшэш,
ахамни.
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Хүн боложо түрэһэн хүн
Гараһан нэгэ наһандаа
Гансашье модо тариха;
Гал гуламтаяа дэгжээжэ,
Гэр байра бариха,

Уг гарбалаа мүнхэлжэ,
Ухаатай сэсэн хүбүү түрэхэ,-
Гурбан энэ захяа дүүргээш,
ахамни.
Сэдьхэлэйнгээ һайханда
Сэгнэшэгүй нэрэтэй болоош,
ахамни.
Талаанайнгаа ехэдэ
Таһаршагүй угтай болоош,
ахамни.
Табан хонгор үришни,
Табан уран хургадшни
Ажалыеш һажаанал,
Ашыеш ханаанал,
Зүрхыешни дууряанал,
Зүүдыешни сэлмээнэл.
Газар дэлхэй дээрэ
Ганса түрэһэн ахамни,
Хада мэтэ түшэгни,
Уула мэтэ тулгамни.
Алтан дэлхэйн жама ёһоор
мүндэлжэ,
Аба эжын буянгаар
хүдэржэжэ,
Ажалай хүшөөр амаа
тоһодожо,
Амарагай һайгаар үхибүү
түрэжэ,
Сэдьхэлэйнгээ уужамда
нүхэдтэй,
Заяанайнгаа урагшатайда
золтой,
Айл соогоо хүндэтэй,
Аймаг соогоо алдартай,
Нютаг нугын үргэмжөөр
энэ мүнөө ябанат.

Мэдэгма БАДМАЦЫБИКОВА.

Шог рассказууд

ХҮНДЭТЭЙ ШОЙНДОН

Шойндондо "нэгэ багахан юумэн" дутаһан янзатай, нютагайнгаа гол гудамжада уруу дуруухан юумэн зогсожо байба. Тэрэниие хараһан Сэбэг хажуудань дүтэлжэ:

- Шойндон ахай, та яагаа сүлөөтэй эндэ зогсожо байнабта? – гэжэ асууба. Шойндон даб гэһээр харюусангүй байтараа:

- Намайе хүндэлдэг зониие толгой соогоо тооложо байнаб даа, – гэбэ ха.

- Олон зон таниие хүндэлдэг байна гү? – гээд, Сэбэг Шойндониие һонирхон хараад:

- Үгы, юугээ һуража байна гээшэбиб? Нютагаймнай зон булта хүндэлөө юм ааб даа, – гэжэ, Сэбэг өөрынгөө асуудалда өөрөө харюусаба.

- Тиигээ хадаа һайн гээшэл даа... – гэжэ Шойндон хэлээд, Сэбэгтэ дүтэлжэ, нюусаар һагад: - Сэбэг, ши яадаг хүмши? – гэжэ нэмэбэ ха.

- Хүндэлөө бэд даа... Таниие хүндэлэнгүй, бэшэ хэниие хүндэлбэ гээшэбиб? – гээд, Сэбэгшье һанаһанаа хэлэбэ.

- Тиигэбэл, хэлэл даа... Гэнтэ миниингээ "порд" гэшоо һаамни, ерэхэ хүн гүш даа?

- "Порд" гэхэдээ яаха болонобта? – гэжэ, Сэбэг гайхан асууба.

- Бурханайнгаа орондо ошоо һаамни, гэнэб даа... Ерэхэ хүн гүш даа?.. Сэхыень хэлэ...

- Шойндон ахай, юугээ һуража байна гээшэбта? Ерэнгүй яаха хүнбиб?! Нютагаймнай зон булта ерэнэ бээ.

- Ерэхэдээ, адагынь зуун түхэриг баряад ерэхэ хүн бэзэш даа?

- Тиимэ ааб даа... Баряад лэ ерэхэл хүн бэзэб, – гээд, Сэбэг аягүйрхэбэ.

- Тиигэбэл, Сэбэг, тэрэ зуун түхэригөө намдаа мүнөө үгэжэрхи... – гэжэ Шойндон ахай Сэбэгэйнгээ урдаһаань сэхэ шэртээд, гараа тодоһон юм гэдэг.

МЭДЭХЭГҮЙ...

Нэгэтэ нэгэ нютагһаа гурбан ангуушад мори шарга хүллэнхэй бар тайгын эзэн бартахиие бариха һанаатай агнуурида гараба ха. Хүбшэ тайга соогуур ябажа, олон үндэр хада ууланнуудые дабажа, бартахиин байрладаг эшээн дээрэ хүрэжэ ерэбэд.

- Зай, хэмнай эшээн руунь гулдирхаб? – гээд, хамагһаа үндэрынь нүгөө хоёрһоо асууба ха. Дунда бэетэйнь эгээ набтараа заажа:

- Бэеэр жаахан хүнэй бартахиин эшээн руунь гулдираа һаа, дээрэ байха, – гэбэ. Хамагһаа үндэр бэетэйнь бэеэр жаахан нүхэрөө асуунгяар шэртэбэ. Тэрэнь дохижо, зүбшөөбэ.

- Зай, тиигээ һаа, аргамжаа абаад ерэгты, – гэбэ, хамагһаа үндэрынь. Дундуур бэетэйнь шарга дээрэһээ аргамжа абаад ерэбэ. Хамагһаа үндэрынь:

- Алеэ наашань, хүлөө, – гэбэ. Жаахан бэетэйнь хүлөө үргэбэ. Үндэр бэетэйнь набтарайнгаа хүлдэ аргамжаа торгожо:

- Зай, шимнай бартахи баабгайн эшээн руу гулдирха болоолши даа... Бидэ хоёршни энэ эшээн дээрэ буугаа тодхоод, бартахиин бархирһаар бултайжа ерэхэдэнь, тэндэнь тарайса буудахабди, жадаараа ходоро, хүүрэ хадхахабди. Гэнтэ аюулай болохо болоо һаань, энэ аргамжатай хүлөө хүдэлгэжэ, бидэ хоёртоо дохёо үгөөрэй. Бидэшни шамайгаа һард байса татаад, эшээн соohоо гаргажархихабди. Зай, гулдира... – гэбэ ха.

Бэеэр жаахан бэетэйнь бартахи баабгайн эшээн руу гулдирба ха. Нүгөө хоёрынь буу, жадаа бэлдэнхэй, маряажа зогсобод. Хахад саг тухай шэмээгүй хүлеэжэ зогсобод. Баабгайн эшээн соohоо аргамжаар дамжаһан мэдээн ерэбэгүй. Дахяад хахад саг хүлеэгээд, хамагһаа үндэрынь дунда бэетэйгээ гайхаһан нюдөөр шэртэбэ. Дунда бэетэйнь хоёр мүрөө хабшагад гүүлэжэ, аргамжынгаа үзүүрһээ татаад үзэбэ. Баабгайн эшээн соohоо харюугай дохёо үгтэбэгүй. Дундуур бэетэйнь хамагһаа үндэрөө гайхаһан нюдөөр хараба. Хоюулаа гайхалдажа, ойро зуура дуугай зогсобод. Хамагһаа үндэрынь: «Тата!» – гэжэ захирба. Дундуур бэетэйнь аргамжаа татаһаар татаад, баабгайн эшээнһээ бэеэр бага нүхэрөө ходоро татаад гаргажархиба. Тэрэнь гаража ерэхэдээ, тархигүй мухар бэень гаража ерэбэ. Хамагһаа үндэрынь:

- Энээнэймнай тархинь хаана гээшэб? – гэжэ асууба. Дундуур бэетэйнь мүрөө хабшагад гүүлээд:

- Мэдэхэгүй, – гэбэ ха. Хамагһаа үндэрынь гайхажа зогсоод:

- Энээнээ шарга дээрээ тээгээд, нютагаа бусая. Манай нютагай ноёнһоо асууя, магад, мэдэжэ болохо, – гэбэ ха. Дундуур бэетэйнь, тархяа маажаад:

- Ямар юумэ мэдэжэ болохо? – гэжэ асууба ха. Хамагһаа үндэрынь тархяа эльбээд:

- Энэ хэбтээшэмнай тархитай байгаа гү, али үгы гү гэжэ? – гэбэ.

- Зай, тиигэе, – гэжэ дундуур бэетэйнь морёо ташуурдаад, нютаг тээшээ зорибод. Хада уула, хүшэ тайга дабажа, ангуушад нютагаа хүрэжэ, ноёнойнгоо гэрэй газаа мори шаргаа байлгаад:

- Ноён ахай, гаража хайрлыт! – гэжэ ооголбод. Томо тархитай ахай ноён гаража ерэбэ. Хамагһаа үндэр бэетэйнь дундуур бэетэйдээ: "һура", – гэжэ зангаба. Дундуур бэетэйнь хоолойгоо заһаад:

- Ноён ахай, энэ шарга дээрэ хэбтэгшэ нүхэрнай тархитай гээшэ һэн гү, али үгы гү? Та мэдэнэгүйгта? – гэжэ асууба ха. Ахай ноён тонгойжо хараад, томо тархяа маажажа:

- Мэдэхэгүй хари... һамганһаань ошожо һураха болоо губта даа, – гэбэ ха. Хоёр ангуушад морёо залажа, бэеэр багынгаа гэрэй газаа хүрэжэ ерэбэд. Хамагһаа үндэрынь дундуур бэетэйдээ хандажа:

- һамгыень дууда, – гэбэ. Дундуур бэетэйнь бага бэетэйнгээ һамга дуудаба ха.

- Ангуушад, яагаа эртэ бусажа ерэбта? Агнуури һайн гээшэ гү? – гэһээр, бэеэр бага бэетэйн һамган гаража ерэбэ. Хамагһаа үндэрынь тархяа маажаад:

- Хари, юрэдөө... Бусажа ерээбди... Нэгэ иимэ юумэн болошоол даа... Энэ шарга дээрэ хэбтээшэ нүхэрнай тархитай гээшэ һэн гү, али үгы гү? – гэжэ ахай ноёнһоо асуухадамнай: "Мэдэхэгүй. һамганһаань асуугты", – гээл даа... Тиигээд энэ хүрэжэ ерэбэбди, – гээд, дундуур бэетэйгээ хараба. Тэрэнь хоолойгоо заһаад:

- Ши юун гэжэ һананабши? Энэ нүхэрнай тархитай гээшэ һэн гү, али үгы гү? – гэбэ ха. Бага бэетын һамган бодолдо абтажа дуугай зогсоhонойнгоо удаа:

- Хари, мэдэхэгүй... Шэхэмни даарана гэгшэ һэн даа... Тархитай байгаа хадаа шэхэмни даарана гэдэг байгаа гээшэ гү даа? – гэжэ асуубашье, харюусабашье ха. Хамагһаа үндэр бэетэй дундуур бэетэй хоёр мүрнүүдээ хабшагад гүүлээд: "Мэдэхэгүй", – гээд, бэе бэеэ хараһан юм гэдэг.

Доржо СУЛЬТИМОВ.

АЛДАР СУУТА АХА НЮТАГ

Би мэргэжэлтэ ажалаараа ябантажа байдаг ажалтай байһандаа, Буряад оронойнгоо бүхы аймагуудаар оло дахин ябажа үзөө хүм. Үнэхөөрөөшье, Буряадаймнай гимнын үгэнүүдээр һаа, «...хадата, нуурта, талата» газарнай ямаршье һайхан гээшэб, зүгөөр эдээн соохоо эгээ һайханиинь, яахыншье аргагүй, хадата, уулата Ахын аймаг лэ хаш гэжэ би һанагшаб.

Энээхэн аймагнай саһата үндэр Саяан уулын хоорондуур «хоргодошоһон» гэжэ булта мэдэхэбди. Тиибэшье эндэхидэ адли шобхо мундаргануудтай, үе саг соогоо саһа мүльһэнһөө һалажа үзөөгүй эгээ иимэрхүү ууланууд Хойто-Байгалай, Муйяын, Баргажан-Хурамхаанай, Түнхэн, Зэдэ хоёрой хоорондо мүн лэ «хоргодоод» байһан хадаа үсөөхэн зондо мэдэгдэхэ Хамар-Дабаан гэхэ мэтэ яһала байгша даа (минии тоонто Зэдэ голой эхин газарта байдаг хадань, би энэ хадаар ябажа үзэһэнби), теэд эдэ бултааран һайханаараа яашье Ахынхида хүрэхэгүйнүүд. Гансахан Мүнхэ-Сарьдагыень абаад үзэхэдэ, юун гээшэб! Манай эндэхи ууланууудай, Зүүн Саяанай мундаргануудай эгээ үндэрынь! Үшөө тиихэдэ Росси гүрэн соогоо үндэрөөрөө 4-дэхи һуури эзэлдэг гэжэ мэдэхэдэ, бүришье омогорхоохоор лэ!

Ахынхид анха түрүүн намда «Шадаал һаа манайхи руугаа зунай сагта айлшалжа үзэхээ оролдоойгты. Эгээ һайханиинь үзэхэт, харахат» гэдэг. Теэд би тиишээ түрүүшынхиеэ үбэл ябашоо һэм. Һүүлдэнь дулаанай сагта ошоһоншье һаа, би өөртөөшье, мүн эндэхи нютагай нүхэдтөөшье ходо хэлэдэг болошоо һэм: «Үгы ха даа, танай нютагай эгээ һайханиинь үбэлэй сагта» гэжэ. Үнэхөөрөө, зунай сагта, саһа мүльһэнэй бага байхада, һайханаараа Түнхэн, Захаамин гү, али Баргажан, Хурамхаанай газар Ахынхиһаа юугээрээшье дутахагүйдөө болохо, харин үбэлэй сагта... үгы даа, яажашье үгы!

...Ахын газар үбэлэй сагта эгээ үльгэрэй һайхан орон мэтэ. Мүнгэн сагаан мүльһэндэ баригдашоод байһан тэбэнэ мэтэ шобхо мундаргануудынь нарата һайхан үдэр холо наагуур түмэн туяагаа сасажархинхай, телевизорээр үе болоод харуулагдажа байдаг, дэлхэй дээрэхи эгээ суута үльгэршэн гүүлэһэн Г.Х.Андерсенай «Саһата хатан» гээшын орон нютагые һануулхадал гэхэ. О-о, иимэ һайхан үзэгдэл гээшые би дахинаа хаанашье хаража үзөөгүй хүм даа. Тиимэһээ, уншагшад, таанадшье шадаал һаа, үбэлэй сагта Ахын аймаг руу айлшалжа ошохоо бодоороойгты. Нээрэһээ, үльгэрэй орон гээшэмнай эндэ! Түнхэнэй Моондоһоо саашаа ошохо тума гоё һайханиинь эхилхэ, дээшээ болохо тумаа һүрөөтэйшье, зарим газараараа аймшагтайшье бологдохо. Хоёр тээһээшни шамайе тэһэ, биза бажуужархихагүй юм бэзэ гэжэ һанахаар, шобхо хадануудай хоорондуур ябаһаар (оройниинь гэжэ хаана холо үндэртэ ялалзажа байха. Эгээ эндэ мүн лэ суута зохёолшон Джек Лондоной аргагүй гоёожо бэшэһэн Аляскын каньонуудые һануулха), Зүүн Саяан хаданууудай нэгэнэйнь оройдонь шахуу машинаараа зүдхэ зүдхэһөөр гарашахаш. Алиш тээшээ нюдөө таби – хаданууд, хаданууд, саһата мундаргануд! Ехэшье холо бэшэ баруун урда зүгтэшни Мүнхэ-Сарьдаг суранзан мэтэ шамайе татахадал гэхэ. Тиишэ ошоһой даа, шанха орой дээрэнь хоёр хүлөөрөө бахим бүхөөр гэшхээд зогсоһой даа, тэндэхи үүлэнүүдтэйнь сугтаа урилдан, нэгэ тээшээ зориһой даа гэжэш һанахаш...

Зүүн зүгтэмнайшье баһа нэгэ танигдаагүй үндэрһөө үндэр мүльһэтэ хада (дабтанам: саһан оройтой бэшэ, мүльһэн оройтой мундаргануд!) һайхашаахын хажуугаар, айжа абамааршье һүрөөтэйгөөр харагдаха юм. Хэд тэдээнэй шанха оройдо гаража үзөө хаб, альпинистнар гү? Ондоо хэд байхаб даа.

...Саяан үндэр ууламнай Сагаан мүнгэн малгайтай, -

гэһэн суута дуунай үгэнүүдые эгээ энээхэн багта зогсожо байһан Түнхэнэй поэт, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда унаһан Ц.Зарбуев бэшэһэн байжа болоо аалтай?

Эгээ түрүүн тиишээ ошоһоноо оройдоош мартадаггүйб. Үнэхөөрөөшье, иимэ юумэ харахаб гэжэ мэдээгүй ябааб. Тиихэдэ тэрээхэн хадын оройдо, шэлэ дээрэ гэе даа (Нүхэн дабаан гэжэ нэрэтэй һэн гү даа), томо автобусһоо буужа амаржа байхадамнай, хажуудаханамнай эгсэ үндэр хадаһаа урдаһан горхон мүльһэндөө абташанхай байжа, мүн лэ намайе ехэтэ гайхуулжа байгаа һэн. Эгээ водопадтал адли, зүгөөр урдажа байһан уһан гэнтэл мүльһэндөө абтажа харгыдаа тогтошоһондол! Зүб, үбэлэй водопад гээшэ энэмнай! Хэн бэ даа нэгэ зүрхэтэй эндэхи хүбүүн дээрэхэнэхи нэгэ хабсагайн эрмэгтэ модоор зэрлиг ямаа бүтээжэ табижархинхай, тэрэнь энэ водопадые бүришье һайхан болгожо харуулха юм. Би тиихэдэ Ахын аймагай соёлой таһагые удаан соо хүтэлбэрилжэ ябаһан, Россиин ба Буряадай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Алексеевна Галсановатай ябаһан байжа, хоюулан тэрэ мүльһэн горхоной хажуудa ерэжэ, һайхашаан зогсобобди. Бидэнтэй залуушуул олон ябаа, нэгэ сэбэрхэнһээ сэбэр басаганиинь эндэ дүрэеэ сохюулха һанаатай, мүльһэнэй саанахана гүйжэ ороод, тэндэһээ энеэжэ байба гээшэл даа. О-о!.. одоо гээшэ гоё үзэгдэл үзэгдэшэбэ: мүльһэн гэрэлэй саанаһаа жабхалан һүлдэтэ Жабар үбгэнэй һаргама һайхан аша басаганиинь шинии урдаһаа энеэжэ байһандал... Ахын аймагай эгээ һайхан дангина басаган нютагтань түрүүшынхиеэ айлшалжа ерээд, зорюута намайе баясуулхаа һанаһандал... Тэрэ сагһаа хойшо хорёод жэл үнгэрөөшье һаань, тэрээхэн танигдаагүй эдирхэн басаган нюдэнэйм урда мүнөөшье үзэгдэхэдэл гэдэг юм. Энээхэн ялас гэмэ зураглал, яахыншье аргагүй һабһанайм үнсэгтэ үлэшэһэн байжа байтараа, тэндээ багтажа ядахадаа, булаг мэтэ дээшээ бурьялжа, шүлэгэй мүрнүүд боложо гарашоо һэн. Һүүлдэнь «Тохорюудай бусалган» гэһэн шүлэгэйм согсолборидо ороһоншье. Мүнөө тэрэ шүлэгөө уншагшадайнгаа һонорто дурадхаһуу:

ХАДЫН БАСАГАНДА

Зүүдэндэм үзэгдэнэ,
Зүрхэ сэдьхэл хүлгөөнэ,
Халта уулзаад тараһан
Хадын сэбэр басаган.
Уулзагдаха гү дахинаа?
- Үгыл хаш!
Мартагдаха гү, холодон?
- Үгыл хаш!
Үбэл...
Хүйтэн жабарай мүльһэн,
Холын хүшэр харгы...
Саһан...
Арай хүрэжэ ошоһон
Аяар захын газар...
Оршон тойрон аалин
намдуу байдал,
Оройдоош хирэгүй арюун
сэбэр агаар...
Харагдана дүтэхэнэ
ханын һайхан зурагтал,
Харгыдаа тогтошоһон
хадын мүльһэтэ горхон...
Хаанаһаа гээшэб –
хадуужа түрүүн
абаагүйб –
Харагдашаба гэнтэ
һаргаама һайхан үзэгдэл:
Хабсагайһаа һанжаһан
мүнгэн дуһалнуудай доро
Хөөршөөмэ һайхан
хадын сэбэр басаган!
Жабхалан үндэр энээхэн
үбэлэй орондо
Жабар үбгэнэй үльгэрэй
аша басагандал
Жэгтэй хөөрхэн буряад
дайдым хүүхэн
Жаргуулхаяа намай эндэ
зогсоһондол...
Хүйтэн үбэлшье халуухан
зүрхым хайлуулхадал
болоо,
Хүхюун басаганай
урихан нюдэн
һалашагүйгөөр үлөө...
Хотын үйлсэдэшье
хожомынь
Хаража үзөөгүй хаб
дахинаа,
Һайхан тэрээхэн
дангинадал
Хажуудань зэргэсэхэ
эхэнэрые...

Зүүдэндэм үзэгдэнэ,
Зүрхэ сэдьхэл хүлгөөнэ,
Халта уулзаад тараһан
Хадын сэбэр басаган.
Мартагдаха гү, холодон?
- Үгыл хаш!
Уулзагдаха гү дахинаа?
- !..

Үнэхөөрөөшье, үни холодо, харгыда ябахадамни, миин юрын үдэрэй үзэгдэлһөө, харанһаамни боложо, энээхэн шүлэг мүндэлшэһэн юм. Харин энээниием һүүлдэ уншаһан зарим тэды танилнуудни, һамгамнишье: «Шимнай хаана хэзээнь командировкодо ябахадаа, ямар нэгэ һайхан эхэнэртэй танилсаһан аад, тэрээндээ мүнөө уһа нюдэн боложо байна гүш?» - гэжэ яһала намайе зобооһоншье юумэд.

...Үшөө саашаа ябажа, Орлик тосхон хүрэхөө ябахадамнай... татай гэжэ! баһа наһан соогоо үзөө-хараагүй юумэ гэнтэ хаража, гайхажа-гэлыжэ абаһанби! Эгсэһээ эгсэ хадын энгэртэ үһэ ноохондоо даруулшаһан, мэдэхэгүй хүнэй ямар баахалдай-бартахияа хаража байнабиб гэжэ сошожо абамаар – хэдэн арбаад һарлагууд һанаа амар эдеэлжэ байгаа һэн.

Һонирхомоор юумэ Ахын аймагта олон. Орлик тосхон ехэ бэшэшье һаа, ямар сэбэр байдалаар түбхинэһэн һуури гээшэб, олон шэнэ-шэнэ гэрнүүд бодожо байна гэжэ адаглажа абанам.

Би ажалаараа тиишэ ошоһон байгааб гэжэ түрүүн хэлээ һэм, үшөө зүбөөрнь хэлэхэ болоо һаа, гушаад жэл тооной республикынгаа хүгжэмэй һургуулинуудта хабаатай ажалтай хадаа, Ахын аймагай гансахан нэгэ иимэ һургуулииень хараха-үзэхэ гэжэ ерэһэн байгааб. Сэхынь хэлэһүү – ахын зон аргагүй хүндэмүүшэ. Мүнөө болоһон хойно заримандаа һанагшаб: эдэ зонһоо хүндэмүүшэ зон гээшэ Буряадтамнай бии ха гү?! Мүн өөһэдөөшье энэ хадата-уулата ороноо магтаха дуратайнууд. Нютаг голоорнь һонирхожо эхилшэхэдэшни, бэе бэеһээн үрдилдэжэ байжа нютагаа магтажа, үшөө шинии хаража үзөөгүй энэ тэрэ үзэсхэлэн һайхан баялигуудаа дурдажа, харуулхаа һанашаха, мүнөө болохогүй һаань, заабол дахинаа ерэхыешни уряалха. Болоо, болоо, иимэл байха хэрэгтэй, иигэжэл нютагайнгаа һүр һүлдые үргэжэ байхань хэрэгтэй!

Ахын аймагта 6 мянга гаран ганса буряад (ноёд гү?) яһатан зон ажаһуудаг ха, ондоо тээ иимэ байдал үзэхэгүйт. Миниихеэр бодоходо, энэнь ямар һайн гээшэб. Ондоо тээхи зарим тэды зайгуултажа ябаһан зон гэжэ эндэ үгы, хэлэ аманай худхалдаа-холисолдоон гэжэ үгы, гансахан нэгэ яһатан хадаа булта буряадаараа хөөрэлдөөд лэ, урданайнгаа абари зан, ёһо гуримаа сахяад, амгалан тайбан ажабайдалаа алдаагүй тооной ажаһуужа байха гээшэмнай - мүнөө болоходо ямар сэнтэй гээшэб!

Үни болоо, үбэлэй сагта Ахаһаа һөөргөө бусажа ябахадамнай, эгээ тэрээхэн, минии шүлэглэн бэшээшэ газарта, гайхахаар! Абаалзай-хубалзын нюргандал адли обоо бухал-рюкзак үргэлжэрхиһэн америкын хоёр аяншад ябажа байгаа һэн. Һахал һамбайниинь мүльһэсаһанда барюулжархиһан, эсэшэнхэйнүүд... Үбэлэй богонихон үдэр дүүрэжэ, харанхы боложо, жабар буужа, энэ үндэр газарта 50 градус хүйтэншье боложо магадгүй, харин эдэ хоёр - хаана хонохо байгаа юм?! Үнэхөөрөөшье, гайхахаар! Бидэ тэдэниие хайрлажа, теэд тэдэнэртэ юуншье аймшагтай бэшэл ха, үшөө иимэ зэрлиг тооной, үзэсхэлэн һайхан байгаалитай газараар аяншалжа ябахаһаа үлүү юумэн гээшэ үгы хаш: урдаһаамнай энеэхэдэжэ, үшөө бидэндэ харгыдаа һайн ябажа бусахыемнай хүсэжэ, дохижо байгаа һэн. Би тиихэдэ Улаан-Удын хүгжэмэй училищиин, буряад фольклор суглуулагша дид-эрдэмтэн Л.А.Халтаеватай ябажа ябаһан байгааб (тэрэмни Орлигой ная гараһан наһатай, урданай ёһын хуур һайн мэдэхэ гансахан хууршан-үльгэршэнтэй уулзажа, хөөрэлдэһэндөө баярлаа гээшэб). Тэндэ намайе юун гайхуулһан бэ гэхэдэ, Орлигһоо гараад 180 модо зайе ябажа, Түнхэнэй аймагай хилэ Мондо хүрэтэрнай урдаһаамнай гансахан машина(!) үнгэржэ гараа һэн. «Энэ ехэ зайда ганса машина? Али нэгэн зоной харгыдаа эбдэржэ зобожо байгаа һаань, юун, эдээндэ нэгэшье туһалжа шадаха зон байхагүйнь гээшэ гү?» - гэжэ минии гайхажа байхада, Лариса Афанасьевна «Байг, хамаагүй, эндэхи зон бидэнтэй бидэнгүй үе заяанһаа ажаһуужа байгаа, яахашьегүй. Зүгөөр гоё даа! Иимэ үсөөн зон, машинануудай энээгүүр ябажа байбалнь, тон һайн!» - гэжэ хүхижэ байгаа һэн. Хорин жэл үнгэршөөл даа тэрэ сагһаа хойшо, мүнөө юун тиитэрээ үсөөн машинануд ябаба гээшэб, олошороол юм бэзэ, тиигээшье һаа, тэрэ зүг руу ошоһон газарые Үндэһэтэнэй парк болгожорхиһониинь ехэл таарамжатайл даа!

А. ЛЫГДЕНОВ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Эзэн эхэнэрнүүдэй анхаралда

АЛТАН ХЭШЭГЭЭ ДЭЛГЭЭҺЭН НАЖАРТАА

АМТАН ЭДЕЭ ХООЛОО БЭЛДЭЕЛ БУЛТАДАА!

"Буряад үнэндөө" амжалтатай ажаллаhан хэблэлэй таhагай оператор-наборщик, мүнөө үедэ "БЭЛИГ" эмхидэ hайн хүдэлжэ байhан Лариса Андреевамнай - бэрхэ гэрэй эзэн эхэнэр, убэлдөө эдихэдэ тон амтатай, үлэ шэмэтэй, шанар hайтай эдеэ хоолой дабтагдашагүй, өөрын онсо рецептнүүдтэй юм. Интернедээр харилсадаг, баян дуршэлтэй Ларисынгаа олондо аша туhатай зүбшэлнүүдые үншагшадайнгаа анхаралда дурадханабди. Овощоор хэhэн амтатай саладуудые эртээнhээ бэлдэжэ, мүнөө гү, али үбэлдөөшье витаминтай хоол эдихыетнай, түрэлхидөө, айлшадаа болон нүхэдөө гайхуулхыетнай уряалнабди.

"ШИКАРОК" САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1 килограмм hонгино, 3 килограмм помидор, 1 килограмм болгарска перец, 1 гонзогор гашуун перец, 1 десертнэ халбага хара перец, 300 грамм чеснок, багахануд баглаа петрушка болон укроп, 1 стакан ургамалай тоhон, өөртөө тааруулма дабhан.

Тоhоёо халаагаад, тэрээн соогоо шаб шарахан болотор жэжэлэгдэhэн hонгиноёо шарагты, hүүлдэнь хэршэгдэhэн помидорнуудаа хээд, 45 минута соо шанаха ёhотой болонот. Дээрэhээнь хэршэгдэhэн болгарска перецээ, хара перецээ, гашуун перецээ, хэршэгдэhэн ногоон ургамалнуудаа (петрушка, укроп) нэмэhэнэйнгээ удаа үшөө 5 минута соо шанагты. Удаань чесногоо жэжэлээд, энээн руугаа хээд, нэгэ хэды минута соо шанаад, hүүлдэнь дабhалhанайнгаа удаа сэбэрлэгдэhэн шэл баанхануд (стерилизаци гараhан) руугаа хэhэнэйнгээ hүүлдэ hайнаар хабхаглаха ёhотойт.

"hОЛОНГОТО АССОРТИ"

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 2 килограмм багахануд үгэрсэнүүд, 2 килограмм помидор, 1 килограмм элдэб үнгын болгарска перец, 1 килограмм кабачкинууд, 1 килограмм патиссонууд, лаврово набшаhад, монсогорнууд хара перец (горошки). Маринадта хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1,3 литр уhан, 4 томо халбага лимонно кислота.

Шэл баанха бүхэнэйнгөө оёорто жэжэлэгдэhэн ногоон ургамалнуудаа, 2-3 лаврово набшаha, 5 монсогор хара перец түрүүн хэнэбди. hүүлдэнь бүлэг бүлэгөөрнь дээрэ дээрэhээнь ээлжэлүүлэн, хэршэгдэhэн овощоо (үгэрсэнүүд – патиссонууд – перец – кабачкинууд – помидорнууд) хэхэ үедөө дундуурынь ногоон ургамалнуудаа хэлсэхэеэ бү мартагты. Маринадаа бусалгаад, нэгэ бага – 60 градус болотор хүрэмсөөрынь, дээрэhээнь юулэнэбди. Тиихэдээ амhарhаань доошоо 3 – 4 сантиметр зай маринадгүйгөөр үлөөнэбди. Зүгөөр овощнай бүхыдөө маринадаар заабол хушагдаhан байха ёhотой.

Удаань 25 минута соо 3 литрэйнгээ баанхатай овощоо пастеризовалха ёhотой болонобди. Тиигээд баанхануудаа тусхай баанха хаадаг хэрэгсэлээр (закаточный) хаагаад, удаань нэгэ бага хүргэнэбди.

ҮГЭРСЫН ЮРЫН САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 8 килограмм үгэрсэнүүд, 1 килограмм hонгино, чесногой 20-25 хубихануд, 1 стакан ургамалай тоhон, 1 стакан саахар, 1 стакан 9 процентын уксус, дабhан, 2 багахан баглаа петрушка, 2 багахан баглаа укроп.

Үгэрсэнүүдээ таhа угаагаад, жэжээр хэршэхэ хэрэгтэй. Дээрэhээнь дабhа үбэнүүлээд, 30 минута соо орхихо ёhотой болонот. hүүлдэнь шүүhыень абаhанайнгаа удаа (хажуу тээшэнь хуряаhанайнгаа hүүлдэ) жэжэлэгдэhэн чеснок, ногоон ургамалнуудаа (петрушка, укроп), түхэреэнүүдээр хэршэгдэhэн hонгиноо нэмээд, уксустай, саахартай болон ургамалайнгаа тоhонтой бултыень hайнаар худхаха хэрэгтэй. Сэбэрлэгдэhэн шэл баанхануд соо овощоо хээд, бусалжа байhан уhан соо стерилизаци (хахад литрэй баанхатай овощоо 15 минута соо, харин 1 литрэй баанхатайнуудаа 25 минута соо бусалгагты) хэхэ болонот. Удаань тусхай аргаар (закаточна хэрэгсэлээр) hайнаар хабхаглагты.

БАРАЙГАРТАЙ САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1 стакан барайгар (рис хүрпээ), 2 килограмм ногоон зандаа помидорнууд, 0,5 килограмм морхооб, 0,5 килограмм hонгино, 0,5 килограмм амтатай перец, 50 грамм дабhан, 100 грамм саахар, 300 грамм ургамалай тоhон.

Сэбэрлэhэн, угаahан барайгараа хүйтэн уhан соо 2 час соо байлгаха хэрэгтэй. Помидорнуудаа, перецээ хүсэнэгүүдээр отолон, адлихануудаар хэршэгты, харин hонгиноёо түхэреэнүүд холисоонуудаар хэршэгты, тиихэдэ морхообоо тёркоор жэжэлэгты. Овощоо барайгартаяа холижо hайса худхаад, тииhэнэйнгээ удаа 40 минута соо шанаха ёhотойт. Удаань сэбэрлэгдэhэн (стерилизаци гараhан) шэл баанхануд руугаа хээд, hайнаар хабхаглаха хэрэгтэй.

ЭЛҮҮР ЭНХЭ ЯБАХАЯА hАНАБАЛ...

Зунай үедэ алтан дэлхэйн шарай олон үнгын сэсэг набшаhадаар, хүнэй бэедэ аша үрэтэй ой модото ургамалнуудаар хушагдажа, хүн зоной элүүржүүлгэдэ аша туhатай баян хэшэгүүдээ дэлгээнэл даа. Аршаанта уhа голнууд ажамидаралта элшэ хүсэеэ хүнэй бэеын, үе мүсын, хүл, гарай, толгойн, бүсад хубиин эмшэлгэ, аргаламжада зорюулжа байhаниинь гайхамаар, баясамаар байна. Иимэ гол бодомжолгонууд хоолой хото аргалхада, астматай үбшэнтэй, хүл, гарта hайн нүлөө үзүүлдэг, мүльhэн шэнги хүйтэн аад, хоолойе оройдоошье үбдэхүүлдэггүй адистай, аша туhатай Ноолиин аршаанда (Ивалгын аймагай Хурамшаhаа холо бэшэ оршодог) ошожо ерэhэнэймнай hүүлдэ түрөө бэлэй. Зүбөөр хэрэглэhэн, бэлдэhэн ургамал, сэсэгүүд, овощ, фрукт, набшаha намаа, алим жэмэс бүхэн хүн зоной элүүр энхэ ябаха хэрэгтэ ехэ аша туhатай бшуу. Жэшээнь...

РОЗА СЭСЭГҮҮДЭЭР ХЭhЭН МЁД

80 грамм роза сэсэгүүдэй дэльбэнүүдые суглуулаад, бусалhан хахад стакан уhан соо хээд, бага гал дээрэ 15 минутын туршада халаагты. Тиигээд 1 сүүдхэ соо байлгаhанайнгаа удаа дээрэhээнь 100 грамм зүгын тоhо (мёд) нэмээгты, hүүлдэнь hайса худхаад, дахинаа бага гал дээрэ бусалгагты. Тиихэдэтнай нэгэ зохид үнгэтэй, хүнэй бэедэ аша туhатай, hайхан үнэртэй мёд болохо байха.

ШУhАНАЙ ДАВЛЕНИ ДООШОЛУУЛХА ПУДУУШХА

От давления подушка:
Положи её под ушко –
Будет чудо-настроенье
И нормальное давленье!

Эрэшүүлэй нюhа аршадаг хоёр пулаадаар пудуушхын наволочка оёhонойнгоо удаа досоонь хатаагдаhан элдэб янзын ургамалнуудаар, набшаha намаагаар дүүргэгты. Нэрлэбэл, клевер, васильки сэсэгүүд, хмелиин борбоосгойнууд (август-сентябрь соо суглуулhан), мелисса, ромашка сэсэгүүд, донник, арса, мята (халуун үбhэн) гэжэ нэрэтэй ургамалнуудаа багахан пудуушха руугаа шэхэгты. Тиигээд хажуудаа табяад унтабалтнай, шуhанайтнай даралта дээшэлхэгүй.

Людмила Мельникова, Самара хото.

ЗАЛУУ БОЛОХО РЕЦЕПТ

Олон удаан жэлдэ залуу зандаа ябахаа hанаhан зондо иимэ рецепт дурадхаха байнаб.

Нэн түрүүн 1 стакан морхообой, 1 стакан свёклын, 1 стакан хара редькын шүүhэнүүдые суглуулан абаад, 1 литр хара архитай худхаха ёhотойт. Дээрэнь 1 стакан зүгын тоhо нэмээд, ехэ hайнаар хабхаглаад, 2 долоон хоногой туршада харанхы газарта хадагалха ёhотой болонот.

Удаань 2 томо халбагаар үдэрэй гурба дахин эдеэлхынгээ урда тээ 2 долоон хоногой туршада ууха ёhотой болонот.

Алена Бабанина, Пермь хото.

ГАР, ХҮЛЭЙНГӨӨ ЕХЭЭР ШАРХИРБАЛ, ҮБДЭБЭЛ...

Хүл, гарайтнай артрит үбшэнэй эршэдэжэ эхилбэл, ургаhан хартаабхын "hахалнуудые" суглуулаад, шэл бүтылхэ соо забhартайгаар хээд, дээрэhээнь хара архи юулэжэ дүүргээд, хоёр долоон хоног соо орхихо ёhотой болонот. Тэды олон үдэрнүүд соо болоhон шүүhээрнь (настой) артрит үбшэнтэй газартаа компрессүүдые табибалтнай, хүл, гарайтнай үбшэн буураха байха.

Наталья Орлова, Оренбург хото.

АША ТУhАТАЙ АРБУЗ

Бөөрэ муутай, досоонь шулутай гү, али элhэтэй, шээhээ хаагдадаг гү, али суухын үбшэнтэй зоной анхаралда өөрынгөө мэдэхэ аша туhатай зүбшэлөөрөө хубаалдахамни. Нэгэ бүхэли томо, hайн шанартай арбуз худалдажа абаад, 3 үдэр, хоногой туршада тэрээнээ гансал хаб хара хилээмэнтэй (жэшээнь, украинска хара хилээмэн) эдижэ байбалтнай, бөөрэ сэбэрлэгдэхэ байна. Зүгөөр энэ арга хэрэглэхэдээ, бэшэ ондоо юумэ - сай, уhа, эдеэ хоол хэрэглэхэ ёhогүйт.

ЗУНАЙ АЯЯМА ХАЛУУНДА

Зунай ехэ халуун үдэрнүүдтэ (35-38 градуста, бүри дээшэлхэдэнь) хүн зоной шуhанай даралта дээшэлдэг, зүрхэhудаhанай, тарган, ехэ томо бэетэй болон бөөрэ муутай зоной үбшэн hүжэрдэг байна. Тиимэhээ иимэ үбшэнтэй зон үлүү гаратараа уhа саhа ууха ёhогүй. Онсолбол, 20 градус хүрэтэр халуун болоходо, 2,5 литр унда ууха, харин бүри дээшэлhэн градуста 3,5 литр гаазгүй уhа, сай, алим жэмэсэй, фруктын шүүhэ, бусад унда ууха ёhотой болоно. Үгы гэбэл, дабhагүй минеральна уhан аша туhатай байха байна. Элдэб янзын ногоогоор хэhэн сай (мята, мелисса, душица...) витаминуудаар баян байдаг. Жэшээнь, самолёт соо hуухадаа, эшэн гайхангүйгөөр стюардессэhээ уhа саhа эрижэ уужа ябаха ёhотойт, юуб гэхэдэ, самолёт соохи агаарынь бүгшэм, халуун байдаг шуу.

Зундаа үглөөгүүр каша эдихэдэ үлэтэй. Зарим үедэ досоонь зүгын тоhо, фрукт, ламинари, оотёрбо хэлсэбэлтнай, витамин элбэгтэй хоол болохо. Дэн халуунда ехээр архи ууhанай хэрэггүй, юуб гэхэдэ, бэе hуларха, бэеын досоохи уhан (обезвоживание) бага болохо байна. Уhа элбэгтэй үгэрсэ, помидор, сельдерей, дыня, арбуз, шпинат, клубника, грейпрут, апельсин, папайя эдихэдэ ашагтай байха. Тиихэдэ зундаа хүнгэнөөр эдеэлхээ hанабал, макарон, хүрпээ, хартаабха гарнирнуудай орондо овощ элбэгтэй салаадуудые хэрэглэгты. Зундаа шашлык шаража эдидэг заншалтайбди. Тиимэhээ аша туhатай байхын тула мяхаяа уксус соо бэшэ, харин кефир соо гү, али томатна шүүhэн соо мариновалаа hаатнай, hураггүй дээрэ байха байна. Зундаа витаминтай хоол эдихэ гэжэ оролдохо ёhотой болонобди. Мэдээшьегүй байтарнай, зумнай үнгэршэхэ, хүйтэн үбэлнэй ерэшэхэ бшуу.

Бэлигма ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Июлиин 28, гарагай 2, монгол литын 2, сагаан хулгана, үһанда һуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр тушаалда томилогдоходо, хуули баталхада, сүүдэй заргын шиидхэбэри гаргахада һайн. Холын харгыда гаралтагүй, үһэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июлиин 29, гарагай 3, монгол литын 3, сагаагшан үхэр, уулада һуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр "хүшэр" хэрэгүүдые эрхилхэдэ, дайсанаа дарахада, аралжаа наймаа үйлэдэхэдэ, холын харгыда гарахада һайн. Үһэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июлиин 30, гарагай 4, монгол литын 3, хара бар, модондо һуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Энэ үдэр дэлгэрэнгы хуулита хэрэгүүдые бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада, гэр ба һэеы гэрэй орой хушахада һайн. Үһэ абабал, эд зөөри ба үхэр мал элбэгжэхэ. Худаг малтахада сээртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июлиин 31, гарагай 5, монгол литын 4, харагшан туулай, хиидэ һуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Энэ үдэр худалдаа наймаа эрхилхэдэ, модо отолходо ба үйлэдбэрилхэдэ, модоор юумэ дархалхада, "сагаан" шэглэлтэй хэрэгүүдые бүтээхэдэ һайн. Холын харгыда гаралтагүй. Үһэ абабал, үе мүсын мэдэрэл хурса болохо. Хэрэлдээ, үһэлдөө өөһэд хоорондоо үйлэдэлтэгүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 1, гарагай 6, монгол литын 5, хүхэ луу, галда һуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдые бүтээхэдэ, ном уншахада, эрдэмтэ зохёолнуудые бэшэхэдэ, холын харгыда гарахада һайн. Үһэ абахада, үхэр мал ба эд зөөри арьбадхагдаха. Модо отолжо, модоной зүйл үйлэдбэрилхэдэ сээртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 2, гарагай 7, монгол литын 6, хүхэгшэн могой, шоройдо һуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр ажабайдалай шэглэлнүүдтэ бэеэ зорюулха, баялигаа арьбадхаха, наймаа эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада һайн. Эд бараагаа болон үхэр малаа ондоо тээшэнь үгэлтэгүй, үһэ абабал, нюур шарай һайжарха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 3, гарагай 1, монгол литын 7, улаан морин, түмэртэ һуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр газар элдүүрилхэдэ, үһаар хангахада, холын харгыда гарахада, тушаалда томилогдоходо, эм бүтээхэ болон хэрэглэхэдэ һайн. Буянта һайхан хэрэгүүдые бүтээхэдэ һайн. Үһэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Бурхан Баабай" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "ГАНДАН" дасанай гэбгы ЗОРИГТО лама бэлдэбэ (6-дахи таһаг). 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37- хандаха утаһан.

Пунцэг БАЛДАНДОРЖИЙН

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

Хориинхидой дунда түрүүшын дасан Хэжэнгэдэ үндэрлэгдэһэн юм. Тэрэ дасан 1758 ондо (Лүдэб Шойнжоной - «Үндэр ламхайн» бэшэһээр) Челсаана хадын үбэртэ, дэгтэдэ, тэгшэ газарта (мүнөө сагта үнинэй тарьяанай газар болонхой) ехэ һэеы дасан үндэрлэгдэһэн байгаа. Энэ хэрэг Хориин тайшаа Шодын Ринце болон хоёрдохи тайшаа Олборой Доржожаб гэгшэдэй үедэ болоо. Болтирогой һүүлшын һамган - 80 гара наһатай удаган Абуури гэгшэ Монголһоо асарагдаһан 16 боти «Юм» номоо дасанда үргэһэн гэдэг (Хориин угай бэшэгтэ дурдагдана).

Зайһан Сондоолой Шандан (нүгөө нэрэнь Банзаргаша) гэгшын эдэбхеэр дасанай барилгада Хара нарһан гэжэ газарта модон отологдоо. Тэрэ үеэр Хориин зонһоо Шандан депутадаар һунгагдаа, Сэлэнгэһээ - Сонгоол дасанай шэрээтэ байһанаа, Бандида хамба болоһон Дамба Даржа Заяагын. Эдэнэр хоёрдугаар Екатерина хатан хаанай татаһан Россидахи бүхы шажантанай түлөөлэгшэдэй хуралдаанда хабаадахаа 1767 ондо ошоһон түүхэтэй. Шандан ниислэл хотодо байхадаа, Хэжэнгэдэ модон дасан бариха зүбшөөл саарһа абаад, нютагаа бусаха замдаа Эрхүү хото ерээд, хүндөөр үбшэлжэ, наһанһаа нүгшэһэн байгаа. Тэрэнэй депутат болоод, удаан сагаар холын аянда мордоһон хойнонь, эндэхи зон отологдоһон модо шэрэжэ асараад, дасанаа бариһан юм, тиихэдэ хэдыдэхи он байгааб, сэхэ хэлэхэнь бэрхэ, юрэдөө, 1760-аад онуудай һүүл багта гэжэ багсаахаар даа.

Хэжэнгын дасанай түрүүшын шэрээтэ дээдын изагуурай, эрдэм шэди түгэсэһэн Монголһоо морилһон гэлэн лама Лубсан Дондоб байһан юм. Һэеы дасанһаа эхилээд тэндэ ганса шэрээтэ байгаа бэшэ, Хориин нютагуудаар байдаг гуша гаран монгол, түбэд ламанарһаа нэгэ хэдынь ерэжэ һууһан ааб даа. Тиихэдэ хориинхидһоо Сонгоолой (Хилгантайн) дасанда 1740 гаран онуудаар ошожо, лама болохо гэжэ һураашадһаа зарим тэдынь баһал ерэһэн байха. Хориин хүбүүдэй тэндэ һурадаг байһан тухай Сэлэнгын монгол-буряадуудай угай бэшэгһээ абтаа.

Үни бэшэ үнгэрһэн сагта Бурхан Багшада, Номдо, Хуварагуудта этигэдэг, зальбардаг хүнүүд хориинхид соо нилээд үсөөн, диилэнхи зонииньхарын, бөө мүргэлтэй байһан гүб даа.

Хориин 11 эсэгын зоной дунда түрүүлжэ бии болоһон Хэжэнгын дасанда хурал, мүргэл боложо эхилһэн, мүргэлшэдэй тоо жэлһээ жэлдэ олошоржол байһан гээшэ. Тиимэһээ энэ дасан буддын шажанай нангин гуламта болоо, манай нютагуудта шажанай түргөөр, үргэн дэлисэтэйгээр дэлгэрхын тулга, һайхан туяа гэрэл болоо юм.

Хэжэнгын дасанда түрүүлжэ табан хүбүүд ерэжэ, хуварагууд болоһон. Эдэ шабинарые нэрлэбэл: Рэбдэл Пүнцэг Сондоолой, Даба Нуранайн (эдэ хоёр һүүлдэ дасанай шэрээтэнүүд болоһон), Шойнпол Түбөөшиин, Гэндэн Гамбалай, Сүнгрэб Шэндэйн. Ламхай Лубсан Дондоб шабинартаа бурханай ном заажа, бэрхэ ламанарые бэлдэһэн байгаа. Олохон жэлнүүдэй үнгэрөөд байхада, Сондоолой лама ехэ номшо гэжэ алдаршаһан, Шэндэйн Сүнгрэб - суутай эмшэ болоһон гэхэ.

Хэжэнгын модоор баригдаһан дасан 1772 оной хабар хагда галдаһан түймэрһөө дүрэжэ, хайлашаһан (һалашаһан) байгаа, дасанда дүтүүр байһан ламанарай һуудаг һэеы гэрнүүд бүтэн үлэһэн, бүри гайхалтай юумэн гэхэдэ, дасан соо байһан гэбгын баридаг баяг галда дүрэнгүй, шаташаһан дасанһаа олохон сажан газарта хэбтэжэ байһан гээд хэлсэдэг байгаа. Энэ баяг наһанһаа нүгшэһэн Шандан депутадай тулгуураар (трость) хэгдэһэн байгаа гэдэг. Эзэни хотодо худалдан абтаһан гоё тулгуур һэн гэхэ. Хэжэнгын дасанай түрүүшын шэрээтэ Лубсан Дондоб тухай зоной дунда хэдэн һонин юумэнүүдые (7-8 үе соо залгалдан ерээ) хэлсэдэг байһан:

1. Дасанда дүтэ һуудаг нэгэ үбгэн ламхайда сайн һү үдэр бүхэндэ асаржа үгэдэг байгаа, нэгэтэ үбгэн уруу дуруу юумэ ерээд, гомдолтойгоор хэлээ: «Унаагайм ганса сар үгы болошоо...». Тиихэдэнь ламхай үбгэндэ үгэ болонгүй, тахижа, тангариглажа шүтэдэг сахюусанаа согдомдоо (дураа гутаһан шэнги захирһан үгэнүүд ба ааша) байна: «Энэ үбгэнэй сар юундэ үгы болгуулаабши? Үтэр түргэн оложо, сарыень бусаалга». Тэрэнэй һүүлээр хоноод байхада, тэрэ үбгэнэй сарые хүтэлжэ асарһан хүн алдуу болоо гэжэ хэлээд ябаа ха;

2. Дотор Монголһоо Хорчид гэгээн Хэжэнгэдэ морилоод (1841 он) байхадаа, айладаһан гэдэг: «Урда түрэлдөө танай дасанай түрүүшын шэрээтэ байһан хүнби»;

3. Дасанай хайлашаһан хойно минии эндэ хэхэ юумэ үгы болоо гэжэ хэлээд, Лубсан Дондоб ламхай зунай нэгэтэ үглөөгүүр баруун зүг баряад ябагаар ябашаһан, теэд тэрэл үдэртөө, үдэ багта Түгнын саада захэ гарашоод (200 үлүүтэй модо) байһыень ехэ тодоор, сохомоор мэдэгдэһэн юм. Тиимэһээ тэрэ ламхай ехэ шэдитэй - газар агшаажа ябадаг лама байһаниинь элирүүлэгдээ. Тэндэ (Хёлго голһоо 5 модо газарта) ошоод байхадаа, хуурай талын дунда газар дорохоо үһа гаргаһан, тэрэнь жаахан горхон болоод урдаа. Тиигэжэ үһаар ядаржа һуудаг хоёр хүгшэдые ехэтэ баярлуулаад, саашаа Ехэ Хүреэ (мүнөө Улаан-Баатар) ошохо замаа үргэлжэлүүлһэн байгаа.

Хэжэнгын дасанай хайлашоод байхада, Доодо-Худанда болгон шэнээр баригдаһан ушарынь: нэгэдэхеэр, тэрэ үеын ори ганса дасан хадаа бүхы мүнөө байһан Яруунын, Хориин, Загарайн, Хэжэнгын, Шэтын хойморой, Хёлгын (Балягаһаа нааша) буряадуудай мүргэлэй орон болохо байгаа, һүзэгтэнэйнгөө һууһан газарайнь тэг дундахи гэжэ тоологдоо; хоёрдохёор, ехэ эрхэ хуулитай бүхы хориинхидой тайшаа Дамбадугар Ринцэйн өөрынгөө гэрһээ, захиргаанай газарһаа (конторохоо) холо бэшэ газарта дасан бариха захиралта үгэһэн байгаа гэдэг.

Дээрэ дурсагдагша тайшаа Дамбадугарай зуршалгаар, Эрхүүгэй губернаторай 1773 оной мартын 13-най 626 дугаарай зүбшөөл гаражa, Доодо-Худанда Мүнгэд (Мүнгэтэ) горхоной адагта, мүнөө байдаг Худанай Үртөө тосхоной баруун хойно гурбан дабхар дасан үндэрлэгдэжэ, 1775 ондо бэлэн болгогдоһон түүхэтэй. Тэндэ хуралаа хуража, зоной хэрэг бүтээжэ байдаг болоо һааб даа. Энэ дасан 14 штатна, олохон жэлэй үнгэрөөд байхада, 70-аад албанай ламанартай болоһон байгаа.

П.БАЛДАНДОРЖИЙН "Хэжэнгын дасанай хуряангы түүхэ" гэжэ номһоо абтаба.

(Үргэлжэлэлынь удаадахи дугаарта).

Буряад үнэн

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Замредактора Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Т.В. Самбялова, С.Б. Байминова.

ТЕЛЕФОНЫ:
21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 22.07. 2014 в 17.00 - по графику; 22.07.2014 г. в 17.00 - фактически.
Объем 6 п.л. Заказ №1836. Тираж - 3500 экз.

Цена свободная.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются.
Автор несет ответственность за представленные материалы.
За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж),
Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

САЙН БАЙНА! ЗДРАВСТВУЙТЕ!

Новые слова и выражения.

Послушайте рассказ БАРБААДАЙ.

На земле живут много разных народов. У каждого народа свой родной язык, на котором они говорят.

Например, русские говорят на русском языке, украинцы – на украинском, французы – на французском. Скажите, а на каком языке говорят японцы, монголы, буряты?

При встречах люди приветствуют друг друга.

Русские говорят: **Здравствуйте!**
Французы – **Бонжур!**
Англичане – **Хэллоу!**
Японцы – **Коннитива!**

ИГРОВАЯ СИТУАЦИЯ.

Барбаадай позвонил Шэгшүүдэй.
С чего же у них начался разговор?
Как они поздоровались?

У нас, бурят, также есть много прекрасных приветствий.

Обычные приветствия:
Сайн!
Сайн байна!
Мэндэ!

Торжественные, почтительные:
Амар мэндэ!
Амар сайн!
Мэндэ амар!

Д.МОГОЕВАГАЙ «АМАР САЙН, ҮХИБҮҮД!» номhоо абтаба.

ВЕСЁЛЫЕ РАССКАЗЫ

Проба пера

Дорогие ребята! Предлагаем вашему вниманию рассказ «Бубошка» Базаровой Софии, занявшей 1 место в конкурсе «Книги, с которыми весело». Конкурс был посвящён творчеству детских писателей Николаю Носову и Виктору Драгунскому. Было представлено около 50 работ. Ребята попробовали себя не только в роли автора весёлых рассказов, но и в роли художника-иллюстратора.

БАЗАРОВА София

БУБОШКА

- Ребята, скоро Новый год! Дед Мороз и Снегурочка приглашают Вас на Новогодний маскарад. Ну и какой же маскарад без костюмов? Завтра они нас ждут в новогодних костюмах на маскарад, – сказала Елена Николаевна.

- Каждый из вас может нарядиться в кого угодно, а за лучший костюм будет вручен цветик-семицветик, с которым вы пойдете на ярмарку и выберите себе подарок.

Учительница сказала это и ушла. Ребята, перекрикивая друг друга, стали кричать. Ева сказала:

- Я буду принцессой Вингс. А ты кем будешь?- спросила меня Ирада.

- Не знаю, - с грустью ответила я.

Я пришла домой и увидела, что к нам в гости пришла тетя Галя, я ее очень люблю, потому что она всегда веселая и любит рассказывать разные интересные случаи у них на работе. До позднего вечера мы смеялись, пили чай с моим любимым тортом, и я не заметила, как заснула на плече у мамы.

На следующее утро я проснулась, встала с кровати и поняла, что дома никого нет. Все ушли на работу, а меня не разбудили, ведь учусь-то я во вторую смену. Только пошла чистить зубы, засунула щетку в рот, как вдруг слышу «3333333333». От страха щетка затряслась у меня во рту, с дрожащими коленями я подошла к двери и тихо спросила:

- Кто там?

- Я, - звонко ответил мой друг Антон.

- Ну что, ты готова?

- К чему? - ничего еще не понимая, спросила я.

- Как к чему? В школу, на новогоднее представление готова? Посмотри, я лисенок!

И вправду на нем был одет настоящий костюм лисенка, красивая рыжая накидка, на голове шапочка с ушками, взади пушистый рыжий хвост. Я выпучила глаза и сказала:

- У меня нет костюма! Я забыла!

- Не плачь, что-нибудь придумаем!

- Как? У меня ничего нет, вот только папин спальник из леса, да унты.

- Ничего, что-нибудь придумаем, - повторял Антон.

- О, абажур! Это будет твоя шляпа, одевай! Так, а это чьи очки?

- Мамины.

- Пригодятся! Что же мы оденем на ноги?- продолжал ходить по квартире и бубнить Антон.

- Мамины свадебные туфли! - закричала я от радости.

- Давай!

Я достала из шкафа туфли и мигом одела их.

- А сверху мы сделаем накидку, штору снимай! И не забудь на лицо натянуть мамины колготки, чтобы никто тебя не узнал.

- Вот весело, да?

Антон посмотрел на меня и сказал:

- Великолепно! Только я не понимаю, ты кто?

- Красавица! - предложила я.

- Ну, что-то не похожа немного.

- Человек-невидимка! - опять начала выдумывать я.

- Ну, давай бежим в школу! А по дороге придумаем, - предложил Антон.

Запыхавшись, мы вбежали в фойе школы, навстречу нам маленький первоклашка, который попятился назад и закричал: « БУБОШКА! БУБОШКА!».

- А вот и название твоего костюма, - засмеялся Антон.

- Ага, - согласилась я. Антон, а кто такой бубошка? – торопясь, спрашивала я.

- А, это самое красивое существо, которое приходит только на Новый год! - прокричал на бегу Антон. И мне на душе стало так приятно и весело.

Базарова София

Мы зашли в зал и увидели много ребят, они были все в костюмах, Они подбежали ко мне и стали спрашивать: «Ты кто? Ты кто?». А тут, откуда ни возьмись, этот первоклашка. И снова: « БУБОШКА! БУБОШКА!».

- А, ты бубошка? Понятно! - ответили ребята. В это время начались конкурсы. И Снегурочка объявила конкурс под названием: «Что я люблю больше всего».

- Кто лучше расскажет, что он любит, тот победил.

Я быстро подняла руку, меня пригласили в центр зала и еще двоих ребят. Начала первая девочка из 4 «Б»:

- Я люблю маму, мир, школу и свою учительницу.

- Хорошо! - сказала Снегурочка.

Второй выступил мальчик из 4 «Ж»:

- Я люблю компьютер, футбол, хоккей и шашки.

- И это хорошо! - подхватил Дед Мороз.

Дошла очередь и до меня:

- Я люблю булки, плюшки, батон и кекс! Я люблю хлеб, торт и пирожные, и пряники. А еще я люблю кильку, сайру, судака в маринаде и жареную картошку, мороженое, ананас, квас. Солнце, море и песок, маму, папу и бабулю. Санки, спорт и домино... - и тут я еще не договорила, как вдруг услышала, как все ребята громко зааплодировали и закричали:

- Молодец!

Снегурочка подошла и сказала, что первое место получила я.

- Но кто ты, неизвестный герой? - спросил меня Дед Мороз.

- БУБОШКА! - снова выкрикнул первоклашка и я с гордостью повторила громко.

- Я – БУБОШКА!

Вот такой получился у меня маскарад.

- А у вас?

Е.КОЛМАКОВА, заведующая библиотекой МАОУ СОШ № 32.